

LECTOR UNIV. DRD. MARIAN BRATIȘ

INTRODUCERE IN DREPT

CURS UNIVERSITAR

TITLUL I

ELEMENTE DE STUDIU

PENTRU

TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

CAPITOLUL I

NOȚIUNI GENERALE DESPRE ȘTIINȚA DREPTULUI

SECȚIUNEA I

ȘTIINȚA DREPTULUI

1. Conceptul general de știință

Știința este un sistem de cunoștințe despre natură, societate, gândire, cunoștințe obținute prin metode specifice care sunt exprimate mai apoi prin concepte, categorii, principii și noțiuni. Ca fenomen social distinct și ca formă specifică de activitate știința trebuie privită atât ca un sistem de idei, reprezentări și teorii, cât și ca sistem care se dezvoltă perpetuu și produce noi cunoștințe și valori spirituale.

Sistemul științei se divide în următoarele subsisteme:

- a) științe ale naturii ;
- b) științe despre societate ;
- c) științe despre gândire.

Prin conținutul și obiectul său, știința dreptului aparține științelor despre societate deoarece acestea din urmă se preocupă de legile generale ale societății, legi care se manifestă în însăși activitatea umană privită atât prin perspectiva organizării și existenței societății umane cât și prin aceea a modalităților specifice de manifestare a diverselor componente ale realității socio-umane (de exemplu: politic, juridic, etic, etc.).

2. Locul științei dreptului în sistemul științelor sociale

Ca știință despre societate, dreptul este totodată o știință social-umană, iar știința dreptului studiază juridicul în toate formele sale de manifestare, dimensionând astfel existența umană în funcție de anumite condiții social-istorice.

Știința dreptului aparține științelor juridice, studiază legile existenței și dezvoltarea statului și dreptului, instituțiile politice și cele juridice, formele lor de evoluție în trecut și în prezent, influențând societatea și activitatea umană.

Dreptul, ca fenomen normativ, reprezintă încercarea de disciplinare și coordonare a raporturilor sociale. Dreptul nu acționează însă în mod arbitrar, în afara intențiilor manifestate de activitatea umană, ci în mod subordonat scopului de a promova valori larg receptate (de exemplu: proprietatea, protecția drepturilor și libertăților individuale, protecția societății civile). În acest mod știința dreptului formează principii generale în baza cărora dreptul își structurează un mecanism adecvat de influențare a comportamentului uman pe temeiul unor necesități valorice.

Ca și știință explicativă, știința dreptului studiază natura juridicului, legile interne ale sistemului juridic, cum ar fi corelațiile dintre diferite ramuri ale dreptului. Astfel, dreptul în sens de știință, reprezintă, ca și celelalte științe sociale, o generalizare a experienței umane într-un anumit domeniu – cel juridic – și conține un complex de noțiuni, categorii, concepte și principii teoretice, dar și o metodă aparte pe baza căreia se pot investiga fenomene cuprinse în sfera sa de cercetare.

În concluzie, știința dreptului are un statut specific întrucât analizează un anumit domeniu al relațiilor sociale și anume domeniul participării oamenilor la circuitul juridic ca purtători de drepturi și obligații juridice. Intervenția dreptului în acest domeniu are menirea de a conduce și dirija comportamente umane impunându-le reguli normative, dar și programând un anumit tip de acțiuni cu respectarea formelor de manifestare individuală și colectivă.

Știința dreptului nu se limitează doar la studiul normei juridice, jurisprudenței, a contractului, ci obiectul său este supus unui amplu proces explicativ, colaborând în acest sens cu alte științe – economice, politice, istorice, etice.

3. Sistemul științei dreptului

În evoluția sa milenară, știința dreptului a înregistrat un permanent proces de specializare, proces în care s-a cristalizat un ansamblu de valori ce constituie obiectul specific de cercetare al acestei științe.

În acest mod s-a putut defini sistemul științei dreptului alcătuit din următoarele *componente*:

- teoria generala a dreptului;
- științele juridice de ramură;
- științele juridice istorice;
- științele participative.

Științele juridice de ramură studiază fenomene juridice particulare și o anumită ramură a dreptului cum sunt:

- știința dreptului constituțional;
- știința dreptului civil;
- știința dreptului penal etc.

Criteriul de departajare al acestor ramuri îl constituie obiectul de reglementare și metoda specifică de reglementare.

Dreptul unui stat este alcătuit din numeroase norme și instituții juridice. Ansamblul acestora formează sistemul unitar al dreptului aparținând statului respectiv. Acest sistem există și se manifestă prin diversitatea ramurilor care îl compun . Fiecare ramură este alcătuită din grupe de norme juridice, organic legate ce reglementează o anumită categorie de relații sociale pe baza aceleiași metode și în temeiul unor principii comune.

Științele juridice istorice cercetează istoria dreptului dintr-o anumită țară sau ca fenomen juridic de ansamblu, în sens istoric. Cercetarea istoriei dreptului evidențiază vechile instituții juridice și evoluția acestora, subliniind ideea de progres juridic. De asemenea, științele istorice se preocupă de studiul doctrinei juridice, a marilor curente și școli de drept.

Științele participative (ajutătoare) sunt: criminalistica, medicina legală etc. Aceste științe fac parte din sistemul dreptului în măsura în care unele ramuri de drept apelează la cunoștințele de ordin criminalistic, medico-legal, statistic, etc, pentru a obține o anumită finalitate, respectiv rezolvarea unui raport juridic.

CAPITOLUL II

INTRODUCERE ÎN TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

SECȚIUNEA I

IMPORTANȚA STUDIILOR DREPTULUI

Noțiunea de drept semnifică un ansamblu de reguli de conduită obligatorie ce consfințesc drepturi, obligații și libertăți ale oamenilor în relațiile lor reciproce a căror respectare este asigurată la nevoie de către forța publică a statului.

Se poate concluziona astfel că societatea umană încă de la primele colectivități a simțit nevoia unei organizări, a unei discipline fără de care conviețuirea ar fi imposibilă.

În acest mod s-au format reguli, norme, obiceiuri a căror respectare a fost necesară colectivității și care la început a fost asigurată de o autoritate recunoscută de membrii colectivității, cum ar fi șeful de familie, șeful de trib și apoi organismul special creat în acest sens. Acest organism întruchipa puterea publică și s-a constituit ca Republică sau Imperiu, iar azi ca autoritate de stat.

Evoluția societății a confirmat dictonul latin conform căruia « *ubi societas ibi ius* » (unde este societate este și drept). Omul însuși este o ființă politică (*zoon politikon*), cum l-a caracterizat Aristotel, întrucât trăiește în societate și participă la viața acesteia, existând astfel, o anumită legătură între societate și politică, sau drept și viața politică a unei entități umane.

În sânul colectivității, omul este obligat să se supună unei puteri publice, având totodată anumite drepturi în raport cu ceilalți membri ai colectivității și el se formează în funcție de normele de conduită ce i-au fost impuse. Din cele mai vechi timpuri au fost edictate (adoptate) astfel de norme juridice, unele din ele constituind adevărate monumente legislative, spre ex.: Legile lui Manu în India, Codul lui Hamurabi în Mesopotamia, Legea celor 12 table la romani, ș.a.

Ulterior, în epoca modernă, legislația a cunoscut o extindere amplă cerută de evoluția și transformările produse în viața socială ajungându-se în epoca contemporană la o anumită inflație legislativă în numeroase țări.

Apariția și dezvoltarea dreptului se produce în funcție de epoca istorică, dar și de condițiile economice, sociale, politice sau naționale ale fiecărei țări.

Importanța studierii dreptului rezultă din necesitatea de ai determina orientările de dezvoltare, de a-i cunoaște normele și modalitățile de aplicare, asigurându-se respectarea lui, iar prin aceasta a drepturilor și libertăților fundamentale ale membrilor societății.

Conceptul care desemnează realizarea unui asemenea deziderat este dat de statul de drept apărut ca o replică la abuzul de putere manifestat în statul absolutist, ierarhizat pe privilegii de avere sau de grup social, transformare produsă ca urmare a unor revoluții politice, revoluții care au

contribuit la evocarea a ceea ce numim azi Declarația Universală a Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului.

Conceptul de stat de drept urmărește să înlăture arbitrarul și fărădelegea, însă cu toată puterea sa dreptul ar rămâne fără eficiență dacă nu ar fi însoțit de organizarea societății pe temeiul statului de drept. El semnifică o reconsiderare fundamentală atât a rolului dreptului cât și a statului în societate, căutând să impună siguranța juridică a cetățeanului, garanția domniei legii, astfel încât fiecare cetățean să fie conștient că demnitatea sa, drepturile și libertățile sale sunt asigurate prin lege, iar în caz de încălcare a acestor atribute de către o autoritate publică, de un funcționar sau de un alt cetățean, justiția va interveni, îl va apăra și repune în drepturi.

Fundamentul constituirii statului de drept îl reprezintă Constituția, care este legea fundamentală a statului, întrucât consacră principiile esențiale ale organizării de stat, forma de guvernare, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor. Totodată, Constituției îi sunt subordonate toate celelalte legi și acte normative adoptate înainte sau după intrarea în vigoare a legii fundamentale. Pe de altă parte, membrii colectivității, considerați individual sau în grup, iau parte la numeroase raporturi sociale care sunt reglementate prin norme juridice, participând astfel la viața juridică a comunității. Aceasta semnifică nu numai nevoia de reglementare riguroasă a raporturilor juridice, cât și necesitatea cunoașterii unor asemenea reglementări. Însușirea și apoi conștientizarea normelor de reglementare se realizează în primul rând prin studierea dreptului și, după caz, prin aplicarea lui.

SECȚIUNEA a II-a

PRINCIPIILE DREPTULUI

Principiile dreptului sunt idei generale sau perceptive directe care stau la baza întregului sistem de drept dintr-o țară, orientând reglementarea juridică și aplicarea dreptului. Principiile dreptului au semnificația unor norme superioare, generale, ce pot fi exprimate sau formulate în textele actelor normative, de regulă în Constituție, sau dacă nu sunt formulate expres sunt deduse în lumina unor valori sociale general acceptate. Unele dintre ele sunt expresii sub forma unor adagii latine, având originea în vechiul drept roman, (spre ex.: “*nemo censetur ignorare legem*”, care

exprimă faptul că nimeni nu se poate prevala de necunoașterea legii). Un alt exemplu de principiu, prevăzut de această dată în Constituție este acela că “*nimeni nu este mai presus de lege*”.

Sub aspectul conținutului lor, principiile pot fi de inspirație filosofică, politică, socială (de ex.: principiul separației puterilor în stat; principiul pluralismului politic), sau să aibă un caracter exclusiv juridic (cum ar fi: principiul legalității incriminării și pedepsei; principiul autorității de lucru judecat sau principiul conform căruia legea specială derogă de la cea generală).

În clasificarea principiilor se are în vedere că între ele există o ierarhizare sau un raport de la general la particular. Cele mai importante și mai cuprinzătoare principii sunt definite ca *principii generale, fundamentale sau constituționale*, cum sunt spre exemplu democratismul politic, garantarea drepturilor omului sau independența judecătorilor. Alături de principiile generale se disting și anumite *principii proprii uneia sau câtorva ramuri de drept*, conținute în coduri sau alte legi, spre exemplu principiul oralității și publicității ședinței de judecată; principiul legalității pedepsei penale, principiul conform căruia nu se poate deroga prin convenții sau dispoziții particulare de la legile care interesează ordinea publică și bunele moravuri.

Fiecare disciplină juridică (drept constituțional, penal, financiar, civil etc.) studiază anumite principii conform ramurii de drept de care se ocupă. Astfel se cunosc *principii generale de drept privat*, iar în cadrul acestora, principii care guvernează asupra raporturilor civile sau asupra raporturilor comerciale, respectiv *principii de drept public*, iar în cadrul acestora, principii aplicabile în raporturile de drept constituțional, de drept financiar sau de drept penal.

Clasificarea principiilor dreptului nu înseamnă ca acestea se aplică independent unele de altele, ci dimpotrivă, că ele primesc aplicare prin raportare unele la altele și prin întrepătrundere, astfel încât să se sprijine reciproc. Spre exemplu, principiul ocrotirii proprietății, regăsit în art.480 Cod civ., se raportează la dispoziția ce se referă la garantarea dreptului de proprietate conținută în Constituția României. Se observă așadar că un principiu specific raporturilor de drept privat având ca obiect proprietatea se raportează la un principiu general sau fundamental, statornicit de Constituție.

Principiile dreptului s-au impus și în dreptul internațional ceea ce rezultă din evoluția relațiilor internaționale. Astfel, dreptul public internațional conține o seamă de principii care se regăsesc în tratatele sau convențiile încheiate între diferite state sau comunități de state de pe mapamond. De exemplu, principiul respectării tratatelor fără rezerve,

principiul bunei vecinătăți sau principiul soluționării diferendelor internaționale pe cale pașnică sau principiul reciprocității.

SECȚIUNEA a III-a DEFINIREA CONCEPTULUI DE DREPT

Cuvântul *drept* derivă din latinescul “*directus*” care evocă sensul direct sau o regulă de conduită rectilinie. În limba română termenul de drept este folosit, în sens juridic, sub două aspecte: *de drept obiectiv*, cuprinzând reguli juridice de conduită în societate și *de drept subiectiv*, atunci când se referă la prerogativa, facultatea sau îndreptățirea ce aparține unei persoane fizice sau juridice în temeiul unei norme juridice.

Dreptul obiectiv exprimă voința și interesele societății, obiectivate în normele juridice conținute în legi și alte acte normative apărute de puterea publică.

Ansamblul normelor juridice de-a lungul istoriei României formează *dreptul românesc*, iar ansamblul normelor juridice aflate în prezent în vigoare formează *dreptul pozitiv* sau *dreptul pozitiv în vigoare*.

Dacă avem în vedere doar dreptul unei persoane fizice sau juridice (ca drept de proprietate asupra casei, firmei comerciale sau dreptul de vot) se ajunge la conceptul de *drept subiectiv* pe care titularul îl folosește sau exercită în mod nemijlocit.

Drepturile subiective sunt legate organic de dreptul obiectiv deoarece nu pot fi concepute fără să fie prevăzute în normele juridice. Pe de altă parte, dreptul obiectiv ar rămâne fără sens dacă nu s-ar putea realiza prin intermediul drepturilor subiective.

Un alt termen care evocă domeniul dreptului este *adjectivul juridic*, derivat din latinescul “*jus*” și desemnând ipostaze ale existenței și manifestării dreptului în viața socială (spre ex : act juridic, raport juridic, normă juridică etc).

Dreptul este sistemul normelor de conduită elaborate sau recunoscute de puterea de stat, care orientează comportamentul uman în conformitate cu valorile sociale ale societății respective, stabilind drepturi și obligații juridice a căror respectare obligatorie este asigurată la nevoie de forța coercitivă a puterii publice

SECȚIUNEA a IV-a SISTEMUL DREPTULUI

1. Definiția sistemului dreptului

Ansamblul normelor juridice aflate în vigoare la un moment dat având un conținut logic și coerent formează sistemul de drept.

Caracteristica de sistem indică faptul că ansamblul normelor juridice cuprinde relațiile fundamentale, structurale și de principiu pentru normativitatea juridică, că are o coerență internă ce îi asigură funcționalitatea, aplicabilitatea și că exprimă interdependențe multiple între normele juridice.

În consecință, dreptul unui stat nu se înfățișează ca o sumă aritmetică de norme juridice, legi și coduri, ci ca un ansamblu al acestora, organizat, structurat într-un sistem pe baza unor principii ce urmăresc o anumită finalitate.

2. Componentele sistemului dreptului

Aceste componente se stabilesc în funcție de anumite *criterii*, cum sunt: *obiectul reglementării juridice* și *metoda de reglementare*.

În raport de aceste criterii se disting ramuri de drept și instituții juridice.

Ramura de drept este definită ca fiind un ansamblu distinct de norme juridice legate organic între ele, care reglementează raporturi sociale ce au același specific, folosesc aceeași metodă de reglementare și sunt arondate unui mănunchi de legi sau alte acte normative.

Ramura de drept semnifică unitatea mai multor instituții juridice legate strâns între ele prin obiectul lor și prin anumite principii și metode de reglementare. De exemplu, ramura *drept civil* cuprinde instituțiile juridice referitoare la persoanele fizice și juridice, obligațiile civile, contractele civile, drepturile reale ș.a. Toate aceste instituții regăsite în ramura dreptului civil se află într-o strânsă legătură dată de natura privată a tuturor

raporturilor juridice pe care le reglementează, iar sub aspectul metodei de reglementare în toate aceste raporturi, reglementarea se întemeiază pe principiul egalității juridice a participanților la aceste raporturi.

Instituția juridică cuprinde norme juridice care reglementează o anumită grupă unitară de relații sociale instaurând astfel o categorie aparte de raporturi juridice. De exemplu, în materia dreptului comercial se regăsesc instituțiile juridice referitoare la societățile comerciale, actele și faptele de comerț, persoanele comerciante, ș.a.

Complexitatea ramurii de drept se manifestă și prin faptul că în cadrul unora dintre ele mai multe instituții juridice se pot grupa în subramuri care pot face obiectul unei anumite reglementări distincte, spre exemplu subramura dreptului funciar în ramura dreptului civil sau subramura dreptului societar în materie comercială.

Pentru analiza conceptuală a sistemului dreptului, a interdependențelor sale și a evidențierii variantelor de configurație în care apar normele juridice trebuie să facem distincție între categorie juridică și ordine juridică.

Categoria juridică se aplică asupra unui obiect determinat pentru a putea exprima ansamblul de persoane, de drepturi sau de fapte pe care înțelegem să le grupăm într-o asemenea categorie. Celula de baza a categoriei juridice este *conceptul*. Astfel, dacă prin definirea conceptelor se formează categorii juridice, acestea din urmă permit determinarea fenomenelor juridice și stabilirea relațiilor dintre ele. Unele din aceste categorii juridice compun conținutul unor instituții juridice, iar altele rămân în afara sistemului dreptului, având doar un rol pur explicativ. Spre exemplu, categoriile juridice referitoare la persoanele salarizate și contractele de muncă formează ramura dreptului muncii.

Ordinea juridică este formată dintr-un ansamblu de instituții juridice, iar după criteriul de referință se pot distinge mai multe forme sau variante de ordine juridică, astfel:

- după materia pe care o reglementează există: ordine juridică de drept penal, ordine juridică de drept constituțional etc.;

- după teritoriul pe care îl avem în vedere: ordine juridică de drept național, de drept internațional, etc.;

- după segmentul de persoane cărora li se adresează o reglementare, putem discuta de: ordinea juridică a grupărilor de societăți, ordinea juridică a organizațiilor corporative sau ordinea juridică a organizațiilor economice;

- după sursa sau izvorul din care se naște ordinea juridică, vorbim de: ordinea dreptului legislativ, ordinea jurisprudențială (a practicii judiciare), etc.

3. Diviziunile generale ale sistemului dreptului românesc

Prin divizarea dreptului se denotă împărțirea sau fracționarea unui sistem de drept național sau de drept internațional în anumite grupe, pe baza unor principii și norme juridice distincte, care au incidență asupra tuturor raporturilor juridice dintr-un anumit domeniu al vieții sociale.

Cea mai importantă divizare a sistemului de drept este aceea care împarte dreptul în *drept public* și *drept privat*. Totodată în funcție de conectarea componentelor dreptului la un sistem sau altul facem distincție între *drept național* și *drept internațional*.

Pornind de la aceste două mari diviziuni putem spune că fiecărui sistem *național* sau *internațional* de drept îi corespund totodată diviziunile în *drept public* și *drept privat*.

Existența acestor diviziuni nu semnifică faptul că una sau alta dintre componente are o importanță mai mare sau că domină în raport cu diviziunea comparată.

a. Diviziunea dreptului public

Diviziunea dreptului public este formată din totalitatea principiilor și normelor juridice care au ca obiect de reglementare raporturile juridice cu caracter oficial.

Din diviziunea drept public fac parte următoarele ramuri de drept:

- *dreptul constituțional* cuprinde ansamblul normelor juridice ce stabilesc principiile fundamentale ale structurii social-economice și ale organizării de stat, sistemul, principiile de organizare și de funcționare a organelor statului, precum și drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor ;

- *dreptul administrativ* cuprinde ansamblul reglementărilor având ca obiect raporturile juridice ce se stabilesc între organele administrației de stat, între acestea, pe de o parte, și alte organe ale statului, organizații sociale, economice sau cetățeni, pe de altă parte ;

- *dreptul financiar* cuprinde ansamblul normelor juridice având ca obiect de reglementare raporturile juridice ce se nasc în legătură cu bugetul statului, bugetul organelor administrațiilor locale, impozitele, taxele și alte datorii la aceste bugete ;

- *dreptul penal* conține totalitatea normelor juridice ce reglementează faptele considerate infracțiuni, pedepsele aplicabile în cazul săvârșirii unor asemenea fapte, regimul executării sancțiunilor penale ;

- *dreptul procesual penal* cuprinde totalitatea reglementărilor referitoare la descoperirea infracțiunilor, urmărirea penală a făptuitorilor și procedura judiciară a soluționării cauzelor penale ;

- *dreptul procesual civil* cuprinde ansamblul reglementărilor referitoare la procedura de judecată a cauzelor civile și executarea silită a hotărârilor judecătorești definitive și altor titluri executorii.

b. Diviziunea dreptului privat cuprinde, în principal, următoarele ramuri de drept :

- *dreptul civil* conține totalitatea principiilor și normelor juridice ce reglementează raporturile juridice cu caracter patrimonial sau personal nepatrimonial care se încheie între persoanele fizice, între acestea și persoanele juridice, respectiv între persoanele juridice ;

- *dreptul comercial* cuprinde ansamblul reglementărilor aplicabile raporturilor juridice referitoare la persoana comercianților, actele și faptele de comerț, falimentul comercial ;

- *dreptul familiei* cuprinde totalitatea normelor juridice ce reglementează raporturile de familie, tutela, curatela și drepturile copilului ;

- *dreptul muncii* conține ansamblul reglementărilor prevăzute în legi și alte acte normative referitoare la salariați, raporturile de muncă ale acestora și protecția socială a salariaților.

În prezent au apărut noi ramuri de drept privat cum ar fi: dreptul transporturilor, dreptul asigurărilor, dreptul societar, dreptul funciar, etc. Se impun însă câteva observații. Operațiunile de transport și de asigurare au făcut parte dintotdeauna din actele și faptele de comerț astfel că numai în măsura în care aceste domenii vor avea principii proprii și o metodă proprie de reglementare vor putea fi considerate ramuri distincte, în prezent ele putând constitui cel mult subramuri ale dreptului comercial.

SECȚIUNEA a V-a REALIZAREA DREPTULUI

1. Noțiuni introductive

Realizarea dreptului, a conținutului actelor normative, semnifică traducerea în viață a drepturilor și obligațiilor prevăzute de normele juridice, respectarea acestor norme de către destinatarii lor.

Realizarea dreptului este un proces complex care dispune de factori macrosociali, cum sunt: tipul sistemului social, natura relațiilor politice, a

organizării de stat, tipul de relații economice, gradul de cultură și civilizație al unui popor, condițiile naționale și internaționale în care se află acest proces la un moment dat.

În același timp, realizarea dreptului implică personalitatea fiecărui individ al cărui comportament este reglementat de norma juridică, libertatea umană raportându-se la modul de respectare a legii. Pentru a caracteriza o faptă ca fiind dreaptă sau dimpotrivă nedreaptă, licită sau ilicită, trebuie să se cerceteze gradul de libertate al individului care a ajuns în contact cu legea. Acolo unde dispare noțiunea de libertate dispare și realizarea liberă a dreptului.

2. Formele realizării dreptului

În funcție de normele juridice a căror respectare este cerută, cât și de acțiunea subiecților implicați în transpunerea în viață a normelor de drept, distingem trei forme de realizare a dreptului: realizarea normelor juridice prohibitive (de interzicere); realizarea normelor juridice onerative și permissive; aplicarea normelor juridice de către autoritățile competente ale statului.

Realizarea normelor juridice prohibitive (de interzicere) este întâlnită în mai multe ramuri de drept (penal, administrativ, financiar) și are loc prin simpla abținere a subiecților de la săvârșirea unor anumite fapte interzise și astfel prohibiția sau interdicția stabilită de legiuitor este atinsă.

Această activitate nu presupune operațiuni juridice sau încheierea de acte juridice, nici măcar nașterea unui raport juridic concret.

Pe lângă modalitatea tăcută a realizării acestor norme juridice trebuie subliniate și alte modalități cum ar fi forma de realizare a normelor de drept prohibitive prin nașterea raportului juridic conflictual. Se are în vedere ipoteza încălcării de către subiect a dispoziției normei prohibitive și aceasta are loc prin săvârșirea faptei interzise. În acest mod se declanșează mecanismele constrângerii individuale, a anulării unor acte juridice sau a suportării unor daune.

Realizarea normelor juridice onerative și permissive are loc în situația în care subiecților, prin însăși prevederile normei juridice, li se permite să ia inițiativa în desfășurarea unor activități, dând naștere la raporturi juridice fără a fi nevoie de intervenția unor organe de stat sau de încheierea unor acte juridice oficiale. Aceste norme se regăsesc în special în ramurile dreptului privat unde într-adevăr subiecții au o anumită libertate de a da naștere, a modifica sau a stinge raporturi juridice patrimoniale sau cu caracter personal nepatrimoniale. Astfel de raporturi juridice pot presupune operațiuni juridice de fapt sau operațiuni juridice cu înscrisuri.

Fac parte din prima categorie (operațiuni juridice de fapt) consimțământul soților la administrarea propriului patrimoniu, legea prevăzând mandatul tacit reciproc între soți.

Din cea de-a doua categorie (operațiuni juridice cu înscrisuri) fac parte : contractele civile și comerciale de orice fel, actul juridic de încheiere a căsătoriei, testamentul, etc.

Aplicarea normelor juridice de către autoritățile competente ale statului are o procedură oficială și se concretizează în emiterea unor acte de aplicare, aceste acte constituind temeiul apariției unor raporturi juridice.

Aplicarea dreptului este un concept mai restrâns decât realizarea dreptului , deoarece are un caracter concret, individual și se referă la o anumită stare de fapt. Actul de aplicare a dreptului nu se confundă cu norma juridică întrucât, în timp ce actul de aplicare are un caracter individual, norma juridică are un caracter general și impersonal. Mai mult, actele de aplicare a dreptului constituie modalitatea de transpunere în viață a unei sau a mai multor norme juridice. Actele de aplicare sunt temeiul apariției modificării sau stingerii unor raporturi juridice, de aceea ele nu se confundă nici cu activitatea de elaborare a unor acte normative emise în aplicarea legii.

Actele de aplicare a dreptului pot fi făcute de către cele trei categorii de organe ale statului : Parlament, Guvern, autorități judiciare.

3. Fazele principale ale aplicării dreptului

Principalele etape sau faze ale aplicării dreptului sunt următoarele:

a. Stabilirea stării de fapt presupune cercetarea și cunoașterea situației de fapt concrete, a împrejurărilor, a cauzelor aflate în soluționare de către organul sau autoritatea de aplicare a dreptului.

Potrivit competențelor stabilite prin legi și alte acte normative se face distincție între autorități ale statului și organe de stat cu atribuții jurisdicționale, fiecare dintre acestea având obligativitatea de a soluționa anumite cauze de ordin penal, administrativ, civil, de dreptul muncii sau de drept financiar.

În ipoteza sesizării unei astfel de autorități sau organ al statului cu soluționarea unei cauze, primul pas este cel al cunoașterii stării de fapt dedusă soluționării.

O asemenea stare de fapt nu se rezumă doar la conținutul sesizării, ci impune cercetarea și identificarea persoanelor implicate în cauză, a drepturilor și obligațiilor acestora, a cauzelor care au condus la ivirea stării de fapt, a oricărei împrejurări de care depinde justa soluționare a cauzei. Pentru a cunoaște în concret starea de fapt organul poate recurge la luarea unor declarații, cercetarea unor documente, efectuarea unor expertize etc.

b. Alegerea normei de drept aplicabile cauzei concrete. Această activitate constă în calificarea juridică a situației de fapt supusă analizei, activitate care are loc prin determinarea precisă a textului normei juridice în care se regăsește starea de fapt, verificarea autenticității textului legal, dacă acesta se aplică sub aspectul acțiunii în timp (dacă este în vigoare), în spațiu (pentru a determina competența teritorială) și cu privire la persoane (dacă subiectul cercetat intră sub incidența textului de lege respectiv). Tot în această fază se verifică corelația dintre normele juridice aplicabile care dau încadrarea sau calificarea juridică și alte norme juridice cu forță juridică superioară sau inferioară, precum și eventualele coliziuni cu alte norme juridice care se referă la același caz.

c. Interpretarea normei juridice este activitatea la care organul de aplicare recurge pentru a stabili înțelesul exact, adevărat și deplin al normei juridice utilizând în acest scop metode și procedee specifice tehnicii de interpretare a dreptului cum ar fi: interpretarea gramaticală, sistematică sau logică.

d. Elaborarea actului de aplicare constituie faza finală a procesului de aplicare și constă în elaborarea deciziei juridice care va avea consecințe asupra raportului juridic dedus soluționării, asupra drepturilor și obligațiilor cu privire la care organul de aplicare a emis decizia sa.

Actul final de aplicare a dreptului se supune unor condiții de formă și de fond, condiții în afara cărora este lovit de nulitate absolută sau relativă, după caz.

Sunt acte de aplicare a dreptului hotărârile judecătorești, procesele verbale de contravenție sau de control, deciziile emise de unele organe sau persoane cu atribuții jurisdicționale.

După elaborare, actul de aplicare se redactează în forma și având conținutul prevăzute de normele de drept specifice ramurii de drept, instituției sau categoriei juridice din care face parte.

După redactare, actul de aplicare este adus la cunoștința celor interesați în forma specifică cerută de actul normativ care reglementează activitatea de publicare sau de informare a destinatarilor acestuia.

4. Aplicarea dreptului prin analogie

Necesitatea recurgerii la analogie este dată de acele situații în care organul de aplicare a dreptului, sesizat fiind cu soluționarea juridică a unei spețe, nu găsește o normă juridică în care să se încadreze situația de fapt constatată. Rezolvarea acestei probleme este dată de instituția analogiei care are două forme:

a.analogia legii are loc atunci când, constatându-se lipsa normei juridice în care să poată fi încadrat cazul ce urmează a fi soluționat, organul de aplicare găsește totuși norme juridice care se referă la o situație asemănătoare pe care le aplică, demonstrând analogia cazului judecat cu cazul prevăzut, lacuna legii și necesitatea aplicării normelor juridice existente;

b.analogia dreptului constituie acea formă a analogiei la care se recurge atunci când în soluționarea unei cauze se constată că lipsește norma juridică referitoare la acea cauză și nu pot fi găsite nici norme de drept care să reglementeze cauze asemănătoare, situație în care organul de aplicare va asigura soluționarea juridică a cauzei recurgând la principiile generale ale dreptului.

Aplicarea dreptului prin analogie necesită prudență, folosirea modalităților analogiei numai în cazuri strict necesare și numai acolo unde legea permite acest procedeu. Astfel analogia dreptului nu este permisă în materia dreptului penal, a dreptului procesual penal, a dreptului contravențional, etc.

SECȚIUNEA a VI-a LEGEA ȘI CELELALTE ACTE NORMATIVE

1. Definiția și clasificarea legilor

Legea și actele normative sunt categoria cea mai importantă de izvoare formale ale dreptului.

Legea desemnează actul normativ ca forță juridică superioară adoptat de organul suprem al puterii de stat.

În funcție de forța lor juridică legile se divid în următoarele categorii: constituția și legile de revizuire a constituției, legi organice, legi ordinare și coduri.

a. Constituția are ca obiect reglementarea principiilor fundamentale ale organizării sociale și de stat, sistemul organelor și separației puterilor în stat, drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor. Constituția ocupă poziția cea mai înaltă în ierarhia legilor întrucât dispune de o forță juridică superioară față de toate celelalte legi sau acte normative. Această poziție dominantă a constituției (inclusiv a legilor de modificare sau revizuire a constituției) este asigurată de *principiile supremației constituției și constituționalității legilor*.

b. Legile organice sunt acele legi care reglementează organizarea, funcționarea și structura diferitelor organe ale statului sau diferite domenii ale vieții sociale cu titlul de drept comun. Sub aspectul forței juridice, legile organice se situează între constituție și legile ordinare. Astfel Constituția României prevede că Parlamentul adoptă trei categorii de legi: constituția, legi organice și legi ordinare.

c. Legile ordinare conțin reglementări de sine stătătoare a unor categorii de raporturi sociale, constituind cea mai mare parte a legilor aflate în vigoare.

După criteriul dimensiunilor sau sferei de aplicare, legile se clasifică astfel: legi generale, legi speciale și legi excepționale:

a. Legile generale constituie dreptul comun într-o anumită materie, adică dreptul general aplicabil într-un domeniu dat al vieții sociale. Spre exemplu, Codul civil în materia raporturilor juridice civile, Codul familiei în domeniul raporturilor juridice de

b. Legile speciale sunt acele legi care reglementează într-o expresie distinctă, particulară sau specifică una sau mai multe categorii de raporturi juridice. Legea specială se aplică doar materiei pe care o reglementează, ea se aplică cu prioritate față de legea generală și totodată este de strictă interpretare, în sensul că acolo unde legea specială nu dispune altfel se aplică legea generală.

c. Legile excepționale sunt reglementări cu caracter excepțional care se adoptă în situații juridice, economice, politice, sociale sau naturale deosebite (revoluții, lovitură de stat, război, calamități naturale).

Acte normative cu putere de lege sunt de asemenea și unele acte ale guvernului date, în temeiul delegării de legiferare, în competența acestuia de către Parlament prin lege, cum sunt *ordonanțele guvernului și ordonanțele de urgență ale guvernului*. Aceste acte normative sunt permise doar în situațiile special prevăzute de Constituție și au un caracter provizoriu după

cum sunt sau nu sunt aprobate de Parlament. În orice caz asemenea ordonanțe nu se pot emite în domeniul legii organice.

Aceeași forță juridică pe care o are legea se consideră că o posedă și *tratatul sau convenția internațională* la care România este parte semnatară. Urmare a creării Uniunii Europene, statele membre au inițiat și dezvoltat așa numitul *drept comunitar* care are în prezent prioritate față de ansamblul dreptului național al fiecărui stat din cadrul uniunii. Fac parte din dreptul comunitar tratatele internaționale de înființare, organizare și lărgire a Uniunii Europene, normele juridice elaborate de instituțiile comunitare (regulamente, decizii, recomandări) precum și deciziile interpretative emise de Curtea de Justiție a Comunităților europene date asupra tratatului și protocoalelor adiționale la acesta.

2. Actele normative subordonate legii

Necesitatea emiterii unor asemenea acte normative este strâns legată de realizarea și aplicarea legilor, acestea din urmă neavând posibilitatea de a reglementa în amănunt toate aspectele pe care le vizează. Totodată actele normative subordonate legii pot avea ca obiect de reglementare realizarea atribuțiilor diferitelor organe ale statului potrivit competenței lor legale, dar întotdeauna pe baza și în aplicarea legii.

Indiferent de denumirea pe care o poartă sau de sfera de cuprindere, actele normative subordonate legii trebuie să se conformeze următoarelor *principii*:

- să fie conforme cu Constituția și celelalte legi cu care intră în contact;
- ele nu pot conține reglementări primare sau în domenii a căror reglementare este dată în competența legii;
- să se înscrie în limitele competenței materiale și teritoriale ale organului de stat de la care emană;
- să fie date în forma și cu procedura prevăzute de lege pentru fiecare dintre ele.

Actele normative subordonate legii au denumiri și forme diferite, putând fi grupate astfel: *acte ale șefului statului (decrete), acte ale organelor centrale executive (hotărâri, ordonanțe, regulamente, ordine, instrucțiuni, decizii), acte ale ministerelor și altor organe centrale de stat, acte ale organelor locale (hotărâri, dispoziții), acte ale miniștrilor și a celorlalți conducători ale organelor administrației de stat (instrucțiuni, ordine), acte ale primarului sau prefectului (dispoziții, decizii).*

SECȚIUNEA a VII-a **TEHNICA ELABORĂRII ACTELOR NORMATIVE**

Tehnica elaborării actelor normative are două componente, și anume: tehnica legislativă și tehnica juridică.

1. Tehnica legislativă

Tehnica legislativă cuprinde totalitatea principiilor, metodelor și procedurilor folosite în procesul de elaborare a legilor și celorlalte acte normative.

Elaborarea actelor normative are loc, în principal, prin activitatea normativă a organelor de stat, Parlament și Guvern. În acest fel activitatea normativă este una din modalitățile de realizare și executare a activității de stat, o activitate creatoare de drept potrivit nevoilor dictate de evoluția societății.

Activitatea normativă a organelor statului se desfășoară în conformitate cu atributele, competențele pe care aceste organe le au conform constituției și legilor.

Întreaga activitate de elaborare a legilor și a celorlalte acte normative trebuie să se facă cu respectarea unor proceduri și metode, precum și a unor principii care să răspundă cât mai exact unei reglementări științifice, clare, coerente.

2. Tehnica juridică

Tehnica juridică este un concept complex care desemnează anumite reguli, principii, metode, procedee, operații folosite pentru elaborarea, realizarea, aplicarea și interpretarea normelor juridice conținute într-un act normativ. Tehnica juridică constituie un domeniu al științei juridice întrucât, deși se ocupă de procedee de elaborare a actelor normative, de forma acestora, de modalitățile de realizare, aplicare sau interpretare, presupune o creație teoretică, o activitate științifică. Ea se transformă în reglementare

juridică doar în măsura în care organele de stat legiuitoare adoptă sau își însușesc regulile impuse de tehnica juridică.

3. Principiile procesului de legiferare

Procesul de elaborare a actelor normative este o activitate complexă care trebuie să țină seama, alături de factorii politici, economici, sociali, morali, naturali, istorici, naționali, internaționali și de anumite principii cum sunt:

a. Fundamentarea științifică a activității de elaborare a legilor, a oricăror norme juridice, ceea ce înseamnă că pentru a da o reglementare cât mai apropiată de situația de fapt a unor raporturi sociale este necesar un demers științific, anterior elaborării actului normativ la care participă date ale științelor sociologie, economiei, psihologiei, informaticii, etc.

b. Respectarea unității de sistem a dreptului. În conformitate cu acest principiu orice proiect de act normativ trebuie să respecte supremația Constituției și a celorlalte legi cu putere juridică superioară, să se coreleze cu celelalte acte normative cu care va intra în aplicare, astfel încât să se evite contradicțiile normative.

c. Principiul accesibilităților actelor normative are în vedere că normele juridice trebuie să transmită destinatarilor lor, persoane fizice sau persoane juridice, un mesaj clar, pe înțelesul tuturor, astfel încât să se evite stările juridice confuze, controversate și tendința de eludare, care pun în pericol însăși aplicarea actului normativ.

4. Etapele procesului de legiferare

Elaborarea actelor normative presupune, în general, parcurgerea următoarelor etape:

- *inițierea proiectului de act normativ.* Adoptarea unei reglementări juridice trebuie să fie inițiată, de regulă de un organ al statului care are dreptul de inițiativă, potrivit legii. În cazul legii, dreptul de *inițiativă legislativă* aparține Parlamentului, Guvernului și unui număr de cetățeni cu drept de vot, în condițiile prevăzute de Constituția României.

- *dezbaterea proiectului de act normativ* are loc în formele stabilite de

Constituție și de Regulamentul de organizare și funcționare al Parlamentului. Dezbateră pe articole, în cazul legii, începe cu o expunere de motive și cu raportul comisiei permanente care a analizat proiectul.

- *votarea și adoptarea proiectului de act normativ*. După dezbateră pe articole a proiectului de act normativ în fiecare Cameră a parlamentului se trece, tot astfel, la votarea actului normativ potrivit cvorumului de vot specific pentru proiectul de act normativ respectiv. Constituția României precizează că legile organice și hotărârile privind regulamentele Camerelor Parlamentului se adoptă cu votul majorității membrilor fiecărei Camere. Legile ordinare și hotărârile Camerelor se adoptă cu votul majorității membrilor prezenți în fiecare Cameră. Proiectele de legi adoptate de una din camere se trimit celeilalte Camere a Parlamentului. În măsura în care fiecare Cameră votează întregul proiect, cu sau fără amendamente, actul normativ trece din stadiul de proiect în cel de act normativ adoptat.

- *promulgarea legii* este o activitate dată de Constituție în competența Președintelui României. Promulgarea nu semnifică un vot nou, ci este un act prin care se acordă recunoașterea conținutului autentic al textului care a fost votat de Parlament și totodată, se dă dispoziție de publicare a legii în publicația oficială.

- *publicarea legii* se asigură prin Monitorul Oficial al României, Partea I.

Publicarea are două semnificații: aducerea la cunoștință publică a actului normativ adoptat și punerea în aplicare a acestuia conform datei de intrare în vigoare. Legea intră în vigoare, potrivit Constituției, în trei zile de la data publicării sale în Monitorul Oficial sau de la data prevăzută în textul legii.

5. Părțile constitutive și structura internă a actelor normative

În general, proiectele de legi au următoarele părți constitutive: titlul, preambulul, dispoziții generale, dispoziții de conținut, dispoziții finale, dispoziții tranzitorii.

- *titlul actului normativ* este elementul de identificare a acestuia. Titlul trebuie să fie concis și să exprime cu claritate obiectul reglementării respective;

- *preambulul actului normativ* reprezintă o succintă introducere, unde se arată considerentele de natură socială, economică, politică, juridică avute în vedere la elaborarea actului. Preambulul nu conține norme juridice, având semnificația de justificare a noii reglementări;

- *dispozițiile generale* reprezintă prima parte a reglementărilor din actul

normativ în care sunt stabilite principiile generale sau dispozițiile cu caracter general, ce privesc actul normativ în totalitatea sa;

- *dispozițiile de conținut* sunt cele care prevăd reglementarea în obiect a domeniului vizat de actul normativ. Aceste dispoziții, în funcție de dimensiunea lor, pot fi împărțite pe subdiviziuni;

- *dispozițiile finale* se referă, de regulă, la data intrării în vigoare a actului normativ;

- *dispozițiile tranzitorii* conțin reglementări cu privire la modul de tranziție de la vechea la noua reglementare precum și, după caz, referiri la actul sau actele normative pe care le abrogă noua reglementare.

Elementul structural de bază al actului normativ îl constituie articolul. Acesta cuprinde, de regulă, o dispoziție de sine stătătoare. Articolul poate fi alcătuit din unul sau mai multe alineate, atunci când dispoziția pe care o conține este exprimată prin mai multe propoziții sau reglementează mai multe probleme. În cazul în care articolul cuprinde o enumerare, acesta este numerotat prin cifre sau litere. Articolele pot fi grupate pe titluri, capitole, secțiuni sau paragrafe.

Modificarea unui act normativ este guvernată de regula conform căreia un act normativ poate fi modificat de un alt act normativ de aceeași valoare și aceeași forță juridică. Astfel, o lege poate fi modificată numai printr-o lege. În principiu un act normativ de valoare superioară poate să modifice un act normativ de valoare inferioară. Modificarea trebuie să se facă printr-un act normativ emis expres în acest scop însă în practica elaborării actelor normative sunt numeroase situațiile în care modificarea actului normativ are loc în mod implicit. Modificarea unui act normativ poate fi parțială sau majoritară. Atunci când prin intervenirea unui nou act normativ, vechea reglementare nu își mai găsește aplicare, nu se mai poate vorbi despre modificare ci despre abrogare.

SECȚIUNEA a VIII-a ACȚIUNEA ACTELOR NORMATIVE ÎN TIMP, ÎN SPAȚIU ȘI ASUPRA PERSOANELOR

1. Acțiunea actelor normative în timp

Sub acest aspect este importantă stabilirea datei exacte a intrării în vigoare și a încetării sau a ieșirii din vigoare a actului normativ.

a.Data intrării în vigoare a actului normativ. Stabilirea acestei date este legată în special de necesitatea aducerii actului normativ la cunoștința

publică a cetățenilor, a organismelor statului și a tuturor celor chemați să-l respecte. Aceasta se face, de regulă, prin publicarea legilor și actelor normative adoptate sau emise de organele centrale ale statului într-o publicație oficială, cum este Monitorul Oficial al României. Stabilirea cu precizie a datei de intrare în vigoare a actului normativ este, pe de altă parte, hotărâtoare pentru determinarea momentului din care încep să curgă toate efectele juridice prevăzute de actul normativ.

Modalitățile de stabilire a datei de intrare în vigoare a actelor normative sunt diferite, astfel:

- legea sau actul normativ prevede în chiar conținutul său printr-un articol, de regulă în final, momentul intrării sale în vigoare;
- în cazul în care legea sau actul normativ nu prevede o asemenea dată se aplică regula de principiu prevăzută în Constituția României conform căreia legea intră în vigoare după trei zile de la data publicării sale în Monitorul Oficial al României.

Un principiu fundamental al acțiunii actelor normative în timp este cel al *neretroactivității* lor ceea ce semnifică împrejurarea că *legea dispune numai pentru viitor*, că ea se aplică persoanelor și raporturilor sociale pe care le vizează, de la data intrării sale în vigoare, statul neputând pretinde cetățenilor și în general destinatarilor unei legi să se supună unor reglementări pe care nu le cunosc.

De la acest principiu se cunosc câteva *excepții legale* cum ar fi: *legea penală mai favorabilă și legile interpretative*.

a.Ieșirea din vigoare a actului normativ semnifică încetarea acțiunii în timp a legilor sau altor acte normative. De regulă actul normativ se adoptă pe o perioadă nedeterminată de timp, excepție făcând doar legile temporare a căror acțiune în timp este de la început prestabilită.

Modalitățile de ieșire din vigoare a actelor normative sunt următoarele:

- *ajungerea la termen*, în cazul legilor sau altor acte normative temporare;
- *abrogarea* legii sau actului normativ. Abrogarea poate fi *expresă*, care, la rândul ei, are două forme – *directă*, atunci când noul act normativ prevede în mod expres ceea ce abrogă, sau *indirectă*, atunci când noul act normativ se limitează să prevadă că se abrogă toate dispozițiile contrare prevederilor sale, fără a le indica. De asemenea abrogarea poate fi *tacită* sau *implicită* atunci când noul act normativ nu conține nici o dispoziție expresă de abrogare, dar reglementarea pe care o cuprinde se deosebește net de reglementările vechi, astfel încât acestea din urmă nu se mai pot aplica. Abrogarea se deosebește de *derogare*, această ultimă noțiune nesemnificând

încetarea aplicării unei reglementări ci doar o abatere sau o excepție de la reglementarea existentă;

- *căderea în desuetudine* este acea formă de încetare a acțiunii în timp a actului normativ care intervine cu privire la reglementările total depășite de evoluția relațiilor sociale, de schimbările politice, economice, petrecute în societate, astfel că acțiunea lor nu își mai are nici o justificare fiind depășită ne noile realități ale vieții.

Principiul încetării acțiunii actelor normative prin abrogare sau ajungere la termen cunoaște două *excepții de ultraactivitate*, când prevederile actului normativ abrogat sau ajuns la termen, pot fi totuși ulterior, aplicate. Aceste excepții sunt *legea penală mai favorabilă*, în cazul succesiuni legilor penale, și *legea temporară* ale cărei prevederi se aplică și după împlinirea termenului de acțiune pentru faptele săvârșite în timpul când se afla în vigoare.

2. Acțiunea actelor normative în spațiu și asupra persoanelor

Aceste modalități de acțiune a actelor normative sunt organic legate de principiul suveranității puterii de stat manifestată sub aspectul suveranității teritoriale și, respectiv, al legăturii dintre stat și persoane prin cetățenie.

În temeiul *principiului suveranității statului*, legile și celelalte acte normative sunt obligatorii pentru toți cetățenii statului respectiv și pentru toate organismele, instituțiile, persoanele fizice și persoanele juridice care se află pe teritoriul său. Aceasta înseamnă, pe de o parte, că pe teritoriul unui stat acționează dreptul statului respectiv, care determină conduita persoanelor aflate pe teritoriul său iar, pe de altă parte, că este exclusă acțiunea pe acest teritoriu și asupra persoanelor aflate pe el, a legilor altor state străine.

Acțiunea actelor normative în spațiu este condiționată de competența teritorială a organului de stat emitent, astfel:

- *legile și celelalte acte normative adoptate sau emise de organele centrale* ale puterii sau administrației de stat acționează, în principiu, *pe întreg teritoriul statului*. Prin teritoriul statului, în sens juridic, se înțelege întinderea de pământ și apele cuprinse între frontiere, cu subsolul și spațiul aerian, precum și marea teritorială cu solul, subsolul și spațiul aerian al acesteia;

- *actele normative ale organelor și autorităților locale* acționează doar în *unitatea administrativ-teritorială* respectivă – județ, municipiu, oraș sau comună.

Deosebit de complexă este acțiunea actelor normative în spațiu și cu privire la persoane *sub aspect internațional*. Această problemă face obiectul reglementării *dreptului internațional public* și *dreptului internațional privat*. Analiza distinctă a acțiunii actelor normative sub aspect internațional este dată de necesitatea cunoașterii modului de soluționare a raporturilor juridice cu element de extraneitate și a raporturilor juridice izvorând din tratatele și convențiile internaționale la care România este parte semnatară.

De la principiul teritorialității acțiunii actelor normative se cunosc unele abateri, definite ca fiind *excepții de extraterritorialitate*, și anume: neaplicarea legii naționale asupra unor locuri și aplicarea legii străine asupra unor părți din teritoriul național (reprezentanțe diplomatice, ambasade, nave străine); neaplicarea legii naționale asupra unor persoane (reprezentanții misiunilor diplomatice sau militare aflați pe teritoriul național); neaplicarea legii naționale asupra unor fapte săvârșite pe teritoriul național (imunitatea de jurisdicție cu privire la faptele săvârșite pe teritoriul României de către președintele țării, membrii parlamentului, reprezentanții statelor străine sau a organizațiilor internaționale); aplicarea legii străine pe teritoriul altui stat (cum ar fi recunoașterea efectului juridic al unor fapte săvârșite pe teritoriul unui alt stat sau aplicarea legii penale unor fapte penale săvârșite în străinătate).

SECȚIUNEA a IX- a NORMA JURIDICĂ

1. Definiția și trăsăturile normei juridice

Norma juridică este un element constitutiv al dreptului, o regulă de conduită instituită de puterea publică sau recunoscută de aceasta, a cărei respectare este asigurată la nevoie de forța de constrângere a statului.

Prin intermediul normei juridice se ordonează și se reglementează în forme specifice dreptului, relațiile interumane în conformitate cu valorile sociale ocrotite de societatea respectivă.

Norma juridică are un *caracter prescriptiv* întrucât stabilește o anumită conduită constând dintr-o acțiune sau inacțiune umană îndreptată într-o anumită direcție pentru realizarea unui anumit scop.

Ansamblul normelor juridice în vigoare la un moment dat într-o societate alcătuiesc *dreptul pozitiv* al societății respective.

Prin natura sa norma juridică are un *caracter general și impersonal*. De aici decurge constatarea că regula de conduită prescrisă de norma juridică este o regulă tipică, menită să se aplice la un *număr nedeterminat de cazuri și persoane*. Conduita tipică prescrisă de norma juridică stabilește drepturi și obligații ale participanților la viața juridică, ale subiecților raportului juridic în mod generic. Astfel, *norma juridică este un criteriu unic de îndrumare și apreciere a conduitei umane*, un etalon în funcție de care o anumită conduită este definită ca fiind licită sau ilicită.

Norma juridică este obligatorie întrucât este destinată să stabilească în societate o anumită ordine de drept. Normele de drept conțin perceptive de conduită, ordine și comandamente impuse de puterea publică, a căror respectare este obligatorie, normele de drept fiind prescriptive și nu descriptive. Pentru a concluziona astfel se are în vedere trăsătura esențială a normei juridice, neafectată de faptul că în anumite situații însăși legiuitorul înțelege ca regula sau dispoziția de drept să aibă un caracter supletiv sau de recomandare.

Pornind de la caracterul prescriptiv se disting următoarele genuri specifice de norme juridice: *norme-principii* conținute în constituție, legi organice și coduri; *norme-definiții* care definesc anumite concepte pe care legea le conține în formularea unor norme de drept (spre ex. Codul familiei definește rudenția, iar Codul Penal definește infracțiunea); *norme-sarcini* prin care se stabilesc competențe, atribuții sau sarcini ale unor organe de stat.

Alături de actul juridic cu caracter normativ sau general, expus mai sus, este cunoscut și *actul juridic cu caracter individual sau concret*. Spre deosebire de norma juridică cu caracter general și impersonal, norma juridică individuală se referă la conduita unei anumite persoane fizice sau juridice identificată și nominalizată, într-o situație dată (spre ex : hotărârea judecătorească, actul de numire în funcție a unei persoane, actul de emitere a autorizației de construcție, etc.). Este necesar a menționa că actele juridice concrete sau individuale sunt date în baza și în executarea actelor normative.

2. Structura normei juridice

Structura normei juridice are două aspecte: *structura internă sau logico-juridică* și *structura externă sau tehnico-juridică*.

2.1. *Structura logico-juridică* a normei se compune din trei elemente: ipoteza, dispoziția și sancțiunea.

a.Ipoteza este acea parte a normei juridice care stabilește condițiile, împrejurările sau faptele în prezența cărora se cere o anumită conduită, precum și categoria subiecților la care se referă prevederile dispoziției. Ipotezele pot fi de diferite feluri în funcție de gradul de precizie al formulării pe care o conțin, astfel:

- *ipoteze strict determinate*, sunt cele care stabilesc exact condițiile și persoanele cărora li se aplică prevederile dispoziției;
- *ipoteze relativ determinate*, sunt cele care nu stabilesc în toate detaliile împrejurările de aplicare a dispoziției;
- *ipoteze complexe*, sunt cele care au în vedere o multitudine de împrejurări în care toate sau fiecare în parte din acestea pot să determine aplicarea dispoziției;
- *ipoteze simple*, sunt cele care au în vedere o singură împrejurare în care se aplică dispoziția.

b.Dispoziția este acel element al normei juridice care prevede conduita ce trebuie urmată în prezența ipotezei date, respectiv, care sunt drepturile și obligațiile subiecților vizați de norma juridică respectivă. Dispoziția poate să prevadă săvârșirea unei acțiuni sau abținerea de la o anumită faptă. Tot astfel, dispoziția poate să impună o anumită conduită (de a face sau de a da), ori să interzică o anumită conduită (de a nu face). De asemenea, sunt dispoziții care lasă la aprecierea subiectului alegerea unui anumit comportament (dispozițiile permissive).

În funcție de modul cum este formulată dispoziția, aceasta poate fi:

- *strict determinată* – cea care stabilește precis și categoric drepturile și obligațiile subiecților vizați fără nici o posibilitate de abatere;
- *relativ determinată* – cea care are în vedere variante sau limite ale conduitei urmând ca subiecții să optioneze pentru una dintre ele sau să-și exercite drepturile în cadrul acelor limite.

c.Sancțiunea este acea parte a normei juridice care indică urmările nerespectării dispoziției juridice într-o ipoteză dată, aceste urmări fiind măsurile luate împotriva persoanelor care au încălcat legea, măsuri ce sunt aduse la îndeplinire, la nevoie cu ajutorul puterii de stat.

În funcție de natura raporturilor sociale reglementate, de importanța valorilor sociale apărute, de pericolul social pe care îl prezintă actele de încălcare a dispoziției, sancțiunile se clasifică în mai multe categorii: *sancțiuni penale, administrative, disciplinare și civile*. Acestea la rândul lor se subdivid în cadrul fiecărei categorii după gradul de constrângere prevăzut

de normele sancționatoare specifice fiecărei ramuri sau instituții de drept ce reglementează răspunderea juridică.

După scopul urmărit prin sancțiuni se cunosc următoarele categorii de sancțiuni:

- *sancțiuni care urmăresc anularea unui act juridic, restabilirea situației anterioare săvârșirii faptei, repararea prejudiciului cauzat;*
- *sancțiuni care urmăresc aplicarea unei măsuri de constrângere asupra libertății persoanei sau altor drepturi ale acesteia.*

După gradul de determinare sancțiunile pot fi:

- *absolut determinate* – acelea unde sancțiunea este precis stabilită, fără posibilitatea de interpretare sau abatere de la ea;
- *relativ-determinate* – acelea unde sancțiunea se alege și se aplică dintr-un cadru mai larg de sancțiuni;
- *sancțiuni alternative* – sunt acele sancțiuni unde organul de aplicare are de ales între mai multe sancțiuni;
- *sancțiuni cumulative* – sunt acele sancțiuni în cadrul cărora organul de aplicare trebuie să aplice două sau mai multe sancțiuni.

2.2. Structura tehnico-juridică

Structura externă sau tehnico-juridică se referă la forma de exprimare sau de prezentare a normei juridice, la redactarea ei, care trebuie să fie clară și concisă.

Normele juridice sunt elaborate și apar în fiecare act normativ, iar acesta din urmă se poate prezenta sub formă de lege, ordonanță a guvernului, hotărâre a guvernului, hotărâre a organului administrației locale, dispoziție a primarului, etc. Indiferent de denumirea actului normativ, forma exterioară a acestuia conține capitole, secțiuni, articole, în funcție de dimensiunile obiectului de reglementare.

Articolul este elementul structural de bază al actului normativ care conține, de regulă, prevederi de sine stătătoare. Dar nu orice articol de lege sau alt act normativ coincide cu o regulă de conduită sau cu o normă juridică completă sub aspect logico-juridic. Astfel, un articol poate cuprinde mai multe norme juridice, numai o normă juridică sau o normă juridică incompletă. Pentru a stabili conținutul normei juridice cu toate elementele logico-juridice (ipoteza, dispoziția și sancțiunea) uneori este necesar să fie coroborate texte din articole și chiar din acte normative diferite.

3. Clasificarea normelor juridice

Normele juridice se pot clasifica în funcție de mai multe *criterii*, astfel:

a. După obiectul pe care îl reglementează sau categoriile de raporturi sociale supuse reglementării la care se referă normele juridice, se disting, *norme de drept constituțional, de drept penal, de drept civil, de drept comercial, etc.*

b. După forța juridică pe care o au normele juridice ținând seama de ierarhia și forma de exprimare a actelor normative distingem *norme din legi, norme din ordonanțe ale guvernului, norme din hotărâri ale administrației publice locale, etc.*

c. După sfera de aplicare și gradul de generalitate se constată *norme juridice generale, norme speciale și norme de excepție.*

d. După modul în care sunt redactate normele distingem *norme juridice complete și norme juridice incomplete.*

e. După natura conduitei pe care o prescriu normele juridice se clasifică în următoarele categorii:

- *norme juridice onerative* – sunt cele care prescriu în mod expres obligația de a face ceva, de a întreprinde o anumită acțiune;

- *norme prohibitive* – sunt cele care interzic săvârșirea unei acțiuni sau a unei fapte;

- *norme permissive* – sunt cele care fără a obliga sau a interzice în mod categoric o conduită, prevăd ca subiectul să-și aleagă singur conduita după aprecierea sa.

Normele permissive sunt de mai multe feluri, după nuanța pe care o îmbracă regula de conduită, astfel: *norme supletive* (sunt cele care se aplică în măsura în care persoana nu a ales singură conduita în limita stabilită de lege); *norme de stimulare* (sunt cele de atribuire de premii, decorații, titluri, etc.); *norme de recomandare* (sunt prevederi neobligatorii adresate unor organizații sociale autonome pentru a urma o anumită conduită).

Normele onerative și cele prohibitive poartă denumirea și de norme imperative sau categorice, deoarece nu admit nici o derogare în realizarea lor, iar normele permissive sunt denumite în știința juridică și norme dispozitive.

Reglementarea juridică cu caracter dispozitiv-supletiv este caracteristică dreptului privat pe câtă vreme reglementarea imperativă, categorică este specifică dreptului public.

a. După sfera de cuprindere și natura reglementării, normele juridice se mai clasifică în *norme generale, norme speciale și norme de excepție.*

Normele generale alcătuiesc dreptul comun, aplicându-se tuturor relațiilor sociale din ramura respectivă a dreptului.

Normele speciale au o sferă restrânsă de aplicare la anumite relații sociale sau asupra unor instituții juridice determinate. Normele de excepție

sunt acele norme care se abat de la reglementarea generală în sensul ca admit o reglementare diferită față de dreptul comun și chiar față de normele speciale.

4. Interpretarea normelor juridice

4.1. Noțiunea interpretării

Interpretarea normei juridice desemnează procesul intelectual de stabilire a sensului exact al normei juridice în vederea aplicării și realizării dreptului.

4.2. Formele interpretării

În funcție de subiecții care participă la activitatea de interpretare a normelor juridice se cunosc două forme de interpretare a dreptului, și anume: interpretarea oficială și interpretarea neoficială.

a. Interpretarea oficială (obligatorie) provine de la un organ de stat competent și poate fi generală sau concretă (cauzală, judiciară).

Interpretarea generală este realizată de stat printr-un act normativ special de interpretare care intervine atunci când o dispoziție dintr-un act normativ apare neclară sau confuză. Actul normativ de interpretare face corp comun cu actul interpretat, având caracterul unei norme general-obligatorii.

Interpretarea oficială concretă este cea făcută de organele de aplicare a dreptului cu prilejul soluționării unei cauze determinate și are caracter obligatoriu numai pentru acea cauză. Subiectele acestei interpretări sunt toate organele de stat investite cu aplicarea dreptului deoarece o asemenea activitate face necesară lămurirea sensului normei juridice ce urmează a fi aplicată, iar rezultatul interpretării este cuprins în conținutul actului de soluționare a cauzei respective.

a. Interpretarea neoficială (facultativă) reprezintă opiniile unor persoane neoficiale asupra modului cum trebuie să fie înțeles conținutul unor norme juridice (spre ex. interpretarea doctrinară sau științifică). O asemenea interpretare nu are caracter obligatoriu și nu se concretizează în conținutul unor acte juridice normative.

4.3. Metodologia interpretării

În procesul interpretării normelor juridice interpretul recurge la o metodologie conținând concepții, tehnici și principii, toate subordonate finalității de a dezvălui voința legiuitorului.

Regulile după care se desfășoară metodologia interpretării sunt, în principiu, următoarele:

- să se respecte natura acestei activități care este întotdeauna subsumată aplicării normelor juridice;
- să existe unitate între litera și spiritul legii;

- să se aibă în vedere voința legiuitorului;
- interpretarea unui text de lege trebuie făcută prin raportare la întreg conținutul acelei legi pentru ca interpretarea să respecte spiritul și scopul legii;
- unde legea nu distinge nici interpretul nu trebuie să facă distincție;
- excepția este de strictă interpretare și aplicare, iar norma specială derogă de la norma generală;
- să se țină seama de sistematicitatea normelor juridice aplicând mai întâi normele cu o valoare juridică superioară și mai apoi cele care ocupă opoziție normativă inferioară.

Metodele de interpretare în literatura juridică sunt următoarele:

- *interpretarea gramaticală* constă în folosirea procedeele de analiză morfologică și sintactică a textului actelor normative, pornindu-se de la înțelesul cuvintelor folosite, de la construcția frazelor, etc. Această interpretare necesită și clarificarea problemei terminologiei juridice întrucât înțelesul unor termeni și expresii în formularea normei de drept poate fi identic cu cel din limbajul obișnuit sau poate avea un sens juridic specific. Uneori legiuitorul, pentru a asigura înțelegerea corectă și uniformă a unor termeni folosiți, recurge la explicitarea sensului acestor termeni. Atunci când semnificația unor cuvinte nu este explicată sau definită prin texte normative, organele de aplicare a dreptului folosesc interpretarea dată de practica judiciară sau în doctrină;

- *interpretarea sistemică* constă în lămurirea sensului unei norme juridice, a unui text normativ, prin coroborarea acestei norme sau a textului cu alte dispoziții normative aparținând aceleiași instituții juridice sau ramuri de drept și chiar unor ramuri de drept diferite. Nici o normă de drept nu poate fi înțeleasă dacă este desprinsă în mod arbitrar de alte norme cu care se completează și interacționează;

- *interpretarea istorică* constă în stabilirea sensului devolutiv al normelor juridice recurgându-se la cercetarea condițiilor istorice, social-politice sau de altă natură care au determinat adoptarea unui act normativ și apoi determinarea scopurilor urmărite de acest act normativ;

- *interpretarea logică* se bazează pe analiza textului normativ prin aplicarea legilor logicii formale. Printre procedeele logice frecvent utilizate pot fi exemplificate raționamentele: „*a pari*” (permite deducerea unor consecințe logice în urma analogiei logice care se face între două situații juridice asemănătoare); „*per a contrario*” deduce din opoziția unei ipoteze, opoziția unor consecințe); „*a fortiortiri*” (are la bază postulatul că „cine poate mai mult, poate și mai puțin”); „*ad absurdum*” (demonstrează imposibilitatea logică a unei situații și exclusivitatea unei anumite soluții);

- *interpretarea teleologică* sau după scop, urmărește aflarea sensului actului normativ prin evidențierea finalităților actului interpretat.

Metodele interpretării normelor juridice trebuie aplicate complementar și interferent deoarece aceste metode se intercondiționează și numai împreună pot conduce la rezultatele adecvate interpretării.

În urma interpretării normelor juridice se poate ajunge la următoarele rezultate:

- *textul legal descrie exact sfera cazurilor* la care se referă norma juridică, nefiind motive de a recurge la extensiuni sau restrângeri ale aplicării dispoziției în cauză (interpretarea *ad literam*);

- *textul normei juridice urmează să fie aplicat în mod extensiv*, deoarece interpretul ajunge la concluzia că sfera cazurilor la care se referă norma interpretată este mai largă decât rezultă din modul de redactare al acesteia;

- *textul normei juridice urmează să fie aplicat în mod restrictiv* întrucât rezultă că sfera cazurilor la care se referă este mai restrânsă decât rezultă din formularea normei juridice.

SECȚIUNEA a X- a RAPORTUL JURIDIC

1. Definiția și trăsăturile raportului juridic

Norma juridică, subiectele de drept și faptele juridice constituie premisele fundamentale ale raportului juridic.

Raportul juridic poate fi definit ca fiind un raport social, concret-istoric volițional reglementat de norma juridică în cadrul căruia participanții se manifestă ca titulari de drepturi și obligații prin exercitarea cărora se realizează finalitatea normei juridice.

Trăsăturile definatorii ale raportului juridic sunt următoarele:

- raportul juridic este un *raport social*, deoarece se stabilește de fiecare dată între oameni. Chiar și atunci când în obiectul raportului juridic se exercită drepturi și se asumă obligații cu privire la bunuri, relațiile se stabilesc tot între oameni cu privire la bunurile ce fac obiectul raportului;

- raportul juridic este un *raport de voință* întrucât, pe de o parte, într-un asemenea raport intervine voința statului prin reglementare, iar pe de altă parte voința subiecților participanți la raportul juridic, în sensul nașterii modificării sau stingerii unui asemenea raport;

- o altă trăsătură a raportului juridic este *istoricitatea*, avându-se în vedere că fizionomia acestuia este marcată de istoria societății, sub toate elementele constitutive – subiecți, conținut și cu privire la faptele cărora li se acordă semnificație juridică într-o epocă sau alta a dezvoltării sociale;

- raportul juridic are un *caracter normativ* deoarece instituie o normă generală pe baza căreia se stabilesc drepturile și obligațiile părților raportului, iar acestea sunt asigurate la nevoie prin intervenția sancțiunii juridice.

2. Subiectele raportului juridic

Subiecte ale raportului juridic sunt oamenii, fie în mod individual, ca *persoane fizice*, fie organizați în grupuri, ca *subiect colectiv de drept*.

Pentru a fi subiect de drept, persoana fizică trebuie să aibă capacitate juridică. Capacitatea juridică este definită ca fiind aptitudinea generală și abstractă a persoanei de a avea drepturi și obligații în cadrul raportului juridic. Aceasta poate fi generală, când nu vizează un anumit domeniu și specială când privește un anumit domeniu, ramură sau instituție.

În ramura dreptului civil se disting două forme ale capacității juridice: capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu. Capacitatea de folosință este capacitatea de a avea drepturi și obligații, aceasta începând la nașterea persoanei și încetează odată cu moartea acesteia. Capacitatea de exercițiu este capacitatea persoanei de a-și exercita drepturile și a-și asuma obligațiile prin săvârșirea de acte juridice. Capacitatea deplină de exercițiu începe de la data când persoana devine majoră. Minorul care a împlinit vârsta de 14 ani are capacitatea de exercițiu restrânsă. Nu au capacitate de exercițiu: minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani și persoana pusă sub interdicție.

Subiectele colective de drept sunt diversele organizații (societăți comerciale, instituțiile publice, asociațiile, etc.) inclusiv statul, fără a lua în considerare dacă au sau nu personalitate juridică.

3. Conținutul raportului juridic

Conținutul raportului juridic este format din drepturile și obligațiile subiecților între care se desfășoară o relație socială. Aceste drepturi și obligații sunt prevăzute de norma juridică.

În cadrul raportului juridic, *dreptul subiectiv* apare ca o posibilitatea conferită de norma juridică titularului dreptului de a pretinde subiectului

pasiv să facă sau să nu facă ceva, realizarea acestei posibilități fiind garantată de forța de constrângere a statului, în caz de nevoie.

Drepturile subiective pot fi clasificate în funcție de anumite criterii astfel:

a. după *criteriul provenienței* lor drepturile subiective se clasifică în trei categorii: *drepturi fundamentale* care derivă din apartenența la societatea umană a fiecărui individ (dreptul la viață, libertate, etc.); *drepturi care decurg din statutul individului în viața socială* (dreptul la nume, la domiciliu, etc.); *drepturi care derivă din însăși voința indivizilor* (dreptul de asociere, de a încheia contracte);

b. după *gradul de opozabilitate al drepturilor* distingem: *drepturi absolute* cărora le corespunde obligația tuturor subiecților de ale respecta (dreptul la viață); *drepturi relative*, opozabile unei anumite persoane;

c. după *conținutul* lor drepturile subiective se împart în: *drepturi patrimoniale*, care au un caracter economic și *drepturi nepatrimoniale* fără un asemenea conținut. La rândul lor drepturile patrimoniale se împart în drepturi reale (în virtutea cărora titularul își poate exercita prerogativele asupra unui bun fără concursul altcuiva) și drepturi de creanță (în temeiul cărora subiectul activ poate pretinde subiectului pasiv să dea, să facă sau să nu facă ceva). Drepturile nepatrimoniale se împart în drepturi care privesc existența și integritatea persoanei, drepturi care privesc identificarea persoanei și drepturi care privesc creația intelectuală.

Al doilea element corelativ al raportului juridic este *obligația juridică* ce poate fi definită ca îndatorire a subiectului pasiv din cadrul raportului juridic dat, de a avea o anumită conduită (de a da, a face sau a nu face) pretinsă de subiectul activ, conduită care poate fi impusă, în caz de necesitate, la cererea subiectului activ, prin forța coercitivă a statului.

Drepturile și obligațiile ce formează conținutul raportului juridic nu sunt rupte unele de altele ci se presupun și condiționează reciproc, în sensul că ceea ce poate pretinde subiectul activ este exact ceea ce constituie îndatorirea subiectului pasiv.

4. Obiectul raportului juridic

Obiectul raportului juridic îl constituie conduita umană ce se realizează de către subiecții raportului ca urmare a exercitării drepturilor și îndeplinirii obligațiilor lor corelative.

În raporturile juridice în care intervine un lucru material acesta formează obiectul extern al raportului, obiectul definitiv al raportului juridic fiind conduita participanților la acest raport.

5. Faptele juridice

Între regulile de drept și faptele sociale există relații complexe. Dreptul se naște într-o anumită măsură din fapte și totodată se aplică acestora. Este necesar însă ca o normă juridică să atribuie unui fapt săvârșit o anumită semnificație având consecințe juridice.

Prin fapte juridice înțelegem acele împrejurări care potrivit normelor juridice atrag după sine apariția, modificarea sau stingerea de raporturi juridice și produc prin aceasta anumite consecințe juridice.

Având în vedere criteriul volițional, faptele juridice se clasifică în evenimente și acțiuni.

Evenimentele sunt fapte juridice care se petrec indiferent de voința oamenilor.

Acțiunile umane sunt manifestări de voință ale oamenilor care nasc, modifică sau sting raporturi juridice. Aceste acțiuni ca fapte juridice pot fi licite atunci când respectă normele de drept sau ilicite atunci când la încalcă.

SECȚIUNEA a XI-a RĂSPUNDEREA JURIDICĂ

1. Conceptul răspunderii juridice

Dreptul ca fenomen social are finalități complexe la nivel micro și macro-social, cu privire la asigurarea coerenței, funcționalității și autoreglării sistemului social, în soluționarea conflictelor ce intervin în relațiile interumane, în apărarea și promovarea valorilor sociale, a drepturilor și libertății fundamentale. Astfel, normele juridice orientează și determină comportamentele umane, iar intervenția acestor norme are o natură imperativă, fiind asigurată la nevoie prin constrângerea forței publice.

Nu orice conduită umană are relevanță sub aspect juridic ci numai aceea care cade sub incidența normei juridice. Conduita umană poate să fie conform normelor juridice și atunci conduita este licită sau legală, ori

dimpotrivă să contravină acestora, caz în care conduita este caracterizată ilicită sau ilegală.

Conduita licită se exprimă în acțiuni sau în abținerea de la săvârșirea anumitor acțiuni, prin care subiectele de drept folosesc în limitele prescrise de normele juridice drepturile lor subiective și își îndeplinesc obligațiile juridice impuse prin aceleași norme.

Conduita nelicită constă în acțiuni sau inacțiuni contrare prevederilor normelor juridice, săvârșite de o persoană care are capacitatea de a răspunde pentru faptele sale. În principiu, încălcarea normei juridice atrage răspunderea juridică a persoanei vinovate.

Indiferent de forma conduitei, are valoare juridică numai comportamentul conștient, responsabil.

Răspunderea juridică este, într-un sens larg expresia specifică a ideii de responsabilitate socială în conformitate cu care fiecare membrul al societății trebuie să își asume și să suporte consecințele faptelor sale. Supunerea la astfel de consecințe este similară cu dreptul comunității, al societății de a sancționa comportamentul nelicit, ilegal sau deviant prin tragerea la răspundere a persoanei vinovate. Această răspundere poate fi politică, morală, religioasă sau juridică.

În concluzie răspunderea juridică poate fi definită ca un raport statornicit de lege între autorul încălcării normei juridice și stat, reprezentat prin agenții publici ai autorității de stat (instanțe judecătorești, funcționari, alți agenți). Conținutul acestui raport este format din dreptul statului, ca reprezentant al societății, de a aplica sancțiunile prevăzute de lege persoanelor care încalcă dispozițiile normei juridice și obligația acestei persoane de a se supune sancțiunilor legale în vederea restabilirii ordinii de drept.

Între răspunderea juridică și sancțiunea juridică există relații interdependente, astfel:

- sancțiunea juridică este premisa instituției răspunderii juridice deoarece răspunderea juridică intervine odată cu încălcarea normei juridice, aceasta din urmă fiind dotată cu sancțiune juridică;
- răspunderea juridică apare ca fiind cadrul juridic de realizare a sancțiunii juridice;
- sancțiunea juridică constituie obiectul răspunderii juridice și totodată scopul sau finalitatea răspunderii juridice.

Sancțiunea juridică poate consta în restituirea unui lucru, anularea unui act juridic, repararea unei pagube sau aplicarea unei pedepse. Deși fiecare din speciile de sancțiuni juridice pot beneficia de intervenția statului pentru a se obține aplicarea ei, pedeapsa este singura dintre sancțiuni care

implică prin chiar prevederea ei în norma de incriminare, dreptul statului de a exercita nemijlocit constrângerea asupra persoanei și a atributelor sale esențiale.

2. Formele răspunderii juridice

În funcție de valorile sociale lezate, de tipul normelor juridice încălcate, de gradul de pericol social al faptei ilicite, de vinovăția făptuitorului se pot distinge mai multe forme ale răspunderii juridice. De asemenea, în domeniul fiecărei ramuri de drept s-au conturat forme specifice ale răspunderii juridice, după cum urmează:

a. Răspunderea penală este definită ca fiind raportul juridic penal de constrângere născut ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni, între stat, pe de o parte, și infractor, pe de altă parte, raport al cărui conținut îl formează dreptul statului ca reprezentant al societății de a trage la răspundere pe infractor prin aplicarea unei infracțiuni penale și obligarea la executarea acesteia, respectiv obligația infractorului de a răspunde pentru fapta sa și de a se supune sancțiunii aplicate.

b. Răspunderea civilă conține două forme: răspunderea civilă delictuală și răspunderea civilă contractuală. Răspunderea civilă delictuală constă în obligația civilă de a repara prejudiciul cauzat printr-o faptă ilicită. Răspunderea civilă contractuală are față de răspunderea civilă delictuală, dreptul comun al răspunderii civile, un caracter special, derogator. Răspunderea civilă contractuală intervine ca urmare a încălcării de către o parte contractantă a unei obligații concrete rezultând dintr-un contract legal încheiat, în scopul reparării prejudiciului cauzat.

c. Răspunderea contravențională este atrasă în cazul săvârșirii unei fapte contravenționale, definită ca fiind fapta ce prezintă un pericol social mai redus decât infracțiunea, este prevăzută de lege și este sancționată ca atare printr-un act normativ.

b. Răspunderea disciplinară, aparține dreptului muncii și constă într-un ansamblu de norme legale și contractuale privind sancționarea faptelor de încălcare cu vinovăție de către orice persoană salariată a obligațiilor asumate prin contractul individual de muncă. Aceste fapte sunt abateri disciplinare și atrag sancțiuni ca mustrarea, avertismentul, reduceri de salariu, desfacerea contractului de muncă.

3. Condițiile răspunderii juridice

Condițiile generale ale răspunderii juridice sunt următoarele: conduita ilicită, rezultatul vătămător cauzat printr-o asemenea conduită, legătura de cauzalitate între conduita ilicită și rezultatul produs, vinovăția făptuitorului, absența acelor împrejurări sau cauze care înlătură răspunderea juridică.

a. Conduita ilicită este definită ca fiind acțiunea sau inacțiunea care contravine prevederilor normei juridice. Acțiunile sunt manifestări exterioare ale persoanei umane prin care se aduc transformări ale realității înconjurătoare. Inacțiunea îmbracă atitudinea abținerii, reținerii sau omisiunii în a întreprinde o anumită activitate. Inacțiunea este considerată ilicită numai atunci când persoana are obligația juridică să acționeze într-un anumit fel și nu a acționat, contravenind astfel normei juridice.

b. Rezultatul conduitei ilicite poate fi definit ca fiind atingerea adusă valorilor apărute de ordinea de drept sau numai periclitarea acestor valori. Astfel, rezultatul poate provoca daune societății sau personal unui individ. De asemenea rezultatul conduitei ilicite poate fi considerat în mod abstract, când nu îmbracă o formă materială, dar pune în pericol valorile sociale sau în mod concret sub aspectul urmărilor materiale sau modificărilor materiale pe care le produce cu privire la o valoare socială determinată.

c. Raportul de cauzalitate între conduita ilicită și rezultatul produs este legătura ce se evidențiază, în fiecare context în parte, de la cauză la efect, stabilindu-se toate faptele, împrejurările și condițiile care au concurat la producerea urmărilor vătămătoare. Raportul de cauzalitate se impune a fi identificat doar în situațiile în care s-a produs un rezultat material concret. În privința periclitării unor valori sociale, demonstrația raportului de cauzalitate nu este necesară întrucât urmarea periculoasă este prevăzută de chiar norma juridică.

d. Vinovăția este atitudinea psihică a unei persoane față de fapta socialmente periculoasă săvârșită de ea precum și față de consecințele acestei fapte. Vinovăția se exprimă sub forma intenției sau culpei. Există intenție când făptuitorul a cunoscut caracterul ilicit al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut consecințele ei, le-a dorit sau le-a admis. Când aceste consecințe ilicite au fost urmărite de persoana care le-a provocat, intenția este directă, iar când producerea consecințelor a fost numai admisă și acceptată, intenția este indirectă. Culpă este o formă mai puțin gravă a vinovăției deoarece persoana prevede rezultatul faptei sale dar nu-l acceptă (culpa cu previziune) sau nu prevede rezultatul faptei sale, deși trebuia și putea să-l vadă (culpa fără previziune).

e. Absența unor cauze care înlătură răspunderea juridică, se referă la neintervenirea unor împrejurări prevăzute de lege care au ca efect extragerea faptei de sub arealul vinovăției juridice. Aceste cauze sau împrejurări sunt

diferite de la o ramură de drept la alta. În materia dreptului penal sunt asemenea cauze: legitima apărare, minoritatea făptuitorului, starea de necesitate. În materia dreptului civil pot constitui cauze de înlăturare a răspunderii juridice forța majoră, eroarea de fapt, etc.

De asemenea, alături de cauzele care exclud vinovăția și implicit răspunderea juridică se constată împrejurări care înlătură chiar și în prezența vinovăției o asemenea răspundere, cum sunt: amnistia, prescripția executării pedepsei, etc.

TITLUL II

ELEMENTE GENERALE DE DREPT PUBLIC

CAPITOLUL I DREPT CONSTITUȚIONAL

SECȚIUNEA I NOȚIUNI INTRODUCATIVE

1. Definiția dreptului constituțional

Dreptul constituțional poate fi definit ca fiind acea ramură a sistemului dreptului românesc formată din normele juridice care reglementează relațiile sociale fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii de stat.

2. Raporturile de drept constituțional

Obiectul dreptului constituțional cuprinde două categorii de relații și anume:

a. relații cu o dublă natură juridică, adică acele relații care fiind reglementate și de alte ramuri de drept sunt reglementate în același timp și de către constituție, devenind implicit și raporturi de drept constituțional;

b. relații specifice de drept constituțional, care formează obiectul de reglementare numai pentru normele de drept constituțional. Ceea ce este comun tuturor acestor relații este faptul că se nasc în procesul complex de instaurare, menținere și exercitare a puterii.

3. Izvoarele formale ale dreptului constituțional

Cele mai importante izvoare formale ale dreptului constituțional român sunt: Constituția și legile de modificare a constituției, legea ca act juridic al Parlamentului, regulamentele Parlamentului, ordonanțele Guvernului, tratatele internaționale.

Constituția este izvorul principal al dreptului constituțional deoarece toate normele cuprinse în Constituție sunt norme de drept constituțional, Constituția este în totalitate izvor al dreptului constituțional. Aceleași constatări sunt valabile și pentru legile de modificare a Constituției.

Imediat după constituție, izvor al dreptului constituțional este *legea*, înțeleasă în acțiunea sa restrânsă de act juridic al Parlamentului. Vom observa că nu toate legile sunt izvoare ale dreptului constituțional, ci numai unele dintre ele, în timp ce celelalte sunt izvoare ale altor ramuri de drept. Astfel, de exemplu, codul civil este izvor de drept pentru dreptul civil, codul muncii pentru dreptul muncii, etc.

Legile ordinare sunt izvoare ale dreptului constituțional, cu condiția să reglementeze relații sociale fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii. Sunt izvoare ale dreptului constituțional, printre altele, legea privind cetățenia română, legile electorale, etc.

Regulamentele Parlamentului sunt izvoare de drept constituțional pentru că reglementează relații sociale fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii. În sistemul nostru parlamentar există trei categorii de regulamente și anume: Regulamentul Camerei Deputaților, Regulamentul Senatului și Regulamentul ședințelor comune ale Camerei Deputaților și Senatului.

Ordonanțele Guvernului pot fi izvoare ale dreptului constituțional dacă îndeplinesc condiția de a reglementa relații sociale fundamentale privind instaurarea, menținerea și exercitarea puterii. Cât privește cealaltă condiție ea se consideră îndeplinită ca urmare a delegării legislative date de Parlament.

Un alt izvor de drept constituțional este *tratatul internațional*. Pentru ca un tratat internațional să fie izvor al dreptului constituțional trebuie să fie de aplicare directă, nemijlocită, să fie ratificat conform dispozițiilor constituționale și să cuprindă reglementări ale relațiilor specifice dreptului constituțional.

4. Noțiunea de constituție

În stabilirea conceptului de constituție s-au conturat în timp o serie de elemente definitorii, de conținut și de formă, elemente ce trebuie să apară

explicit sau implicit într-o definiție. Mai întâi se impune *caracterul de lege* al constituției, deoarece constituția este o lege, conține norme juridice, reguli de conduită, iar aceste norme exprimă de fapt voința celor care dețin puterea.

Dar constituția este *legea fundamentală*, trăsătură ce o identifică în ansamblul legilor. Caracterul de lege fundamentală rezultă din conținutul și calitatea reglementărilor.

Constituția stă la temelia organizării statale și este *baza juridică* a întregii legislații. Totodată reglementările constituționale privesc cu precădere *puterea de stat*. Relațiile sociale ce formează obiectul acestor reglementări sunt relații sociale fundamentale, esențiale pentru instaurarea, menținerea și exercitarea puterii statale.

Definitoriu pentru constituție este și forța sa juridică. În acest sens se constată că ea are o *forță juridică supremă*, ceea ce situează constituția în vârful ierarhiei izvoarelor dreptului și impune regula conformității întregului drept cu dispozițiile din constituție.

În concluzie constituția se definește ca fiind *legea fundamentală a unui stat, constituită din norme juridice, investite cu forță juridică supremă, reglementând acele relații sociale fundamentale care sunt esențiale pentru instaurarea, menținerea și exercitarea puterii în stat*.

SECȚIUNEA a II-a CETĂȚENIA ROMÂNĂ

1. Noțiunea și principiile cetățeniei

Cetățenia română este definită ca fiind statutul persoanei fizice ce exprimă relațiile permanente social-economice, politice și juridice dintre persoana fizică și stat, dovedind apartenența sa la statul român și atribuind persoanei fizice posibilitatea de a fi titularul tuturor drepturilor și îndatoririlor prevăzute de Constituția și de legile României.

Principiile care stau la baza cetățeniei române sunt următoarele:

- numai cetățenii români sunt titularii tuturor drepturilor prevăzute de Constituție și legi;
- numai cetățenii români sunt ținuți a îndeplini toate obligațiile stabilite prin constituție și legile țării;
- cetățenii români sunt egali în drepturi și îndatoriri, fără deosebiri de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, de avere sau origine socială și indiferent de modul în care au dobândit cetățenia;

- cetățenia este în exclusivitate o chestiune de stat;
- căsătoria nu produce nici un efect juridic asupra cetățeniei soților;
- schimbarea cetățeniei unuia din soți nu produce nici un efect asupra cetățeniei române a celuilalt soț.

2. Dobândirea și pierderea cetățeniei

2.1. Modurile de dobândire a cetățeniei române.

Legea cetățeniei române stabilește patru moduri de dobândire a cetățeniei române.

Dobândirea cetățeniei române prin naștere. Este cetățean român copilul care se naște din părinți cetățeni români, precum și copilul născut dintr-un părinte cetățean român și un părinte străin sau fără cetățenie.

Dobândirea cetățeniei române prin repatriere. Prin acest mod de dobândire a cetățeniei române, persoana care a pierdut cetățenia română o redobândește ca efect al repatrierii.

Dobândirea cetățeniei române prin adopție. Cetățenia română se dobândește de către copilul cetățean străin sau fără cetățenie, prin adopție, dacă adoptatorii sunt cetățeni români sau, atunci când adopția se face de o singură persoană, dacă aceasta este cetățean român, iar în toate cazurile, cel adoptat nu a împlinit vârsta de 18 ani.

Dobândirea (acordarea) cetățeniei române la cerere. Privește pe cetățenii străini sau persoanele fără cetățenie care își manifestă dorința de a se integra în societatea românească.

Cetățenia copilului găsit pe teritoriul României. Copilul găsit pe teritoriul român este cetățean român dacă nici unul din părinți nu este cunoscut.

2.2. Modurile de pierdere a cetățeniei române.

Cetățenia română se poate pierde în următoarele modalități: retragerea cetățeniei cu titlul de sancțiune, renunțarea la cetățenie, adopția unui copil cetățean român, stabilirea filiației față de copilul găsit pe teritoriul României, nulitatea sau desfacerea adopției unui minor de către cetățeni români.

Cetățenia română se poate *retrage* persoanei care:

- a. aflându-se în străinătate, săvârșește fapte deosebit de grave prin care vatamă interesele statului român sau lezează prestigiul României;
- b. aflându-se în străinătate, se înrolează în forțele armate ale unui stat cu care România a rupt relațiile diplomatice sau cu care este în stare de război;
- c. a obținut cetățenia română în mod fraudulos.

Retragerea cetățeniei române se pronunță de către Guvern, prin hotărâre, la propunerea Ministerului Justiției. Cetățenia română în aceste

cazuri se pierde pe data publicării în Monitorul Oficial a hotărârii de retragere.

Renunțarea la cetățenia română poate fi aprobată numai cetățeanului român care a împlinit vârsta de 18 ani și numai pentru motive temeinice. Poate cere renunțarea la cetățenia română numai cel care:

a. nu este învinuit sau inculpat într-o cauză penală ori nu are de executat o pedeapsă penală;

b. nu este urmărit pentru debite către stat sau față de persoane juridice ori fizice din țară sau, având asemenea debite le achită ori prezintă garanții corespunzătoare pentru achitarea lor;

c. a dobândit ori a solicitat și are asigurarea că va dobândi o altă cetățenie.

Aprobarea cererii de renunțare la cetățenia română – cerere care trebuie să fie individuală – revine Guvernului la propunerea ministrului justiției. Depunerea și rezolvarea cererii sunt supuse aceluiași reguli ca cele stabilite pentru cererile de dobândire a cetățeniei române.

Cetățenia se pierde în acest caz pe data publicării în Monitorul Oficial a hotărârii de aprobare a renunțării la cetățenia română.

Adopția unui copil minor, cetățean român de către cetățeni străini se referă la cazul în care un copil minor cetățean român este adoptat de un cetățean străin. Minorul cetățean român pierde această cetățenie dacă adoptatorul solicită aceasta în mod expres și dacă adoptatul este considerat, potrivit legii străine, că a dobândit cetățenia străină.

Stabilirea filiației copilului găsit pe teritoriul României duce, de asemenea, la pierderea cetățeniei române, dacă părinți sunt cetățeni străini.

Anularea, declararea nulității sau desfacerea adopției unui minor de către cetățeni români. Dacă un copil străin a fost adoptat de cetățeni străini, iar această adopție a fost anulată sau declarată nulă, copilul adoptat pierde și cetățenia română pe care o dobândise ca efect al adopției sale. Situația se prezintă identic și în cazul desfacerii adopției.

SECȚIUNEA a III-a DREPTURILE, LIBERTĂȚILE ȘI ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE ALE CETĂȚENILOR

1. Noțiunea de drepturi și îndatoriri fundamentale

Drepturile fundamentale sunt acele drepturi subiective ale cetățenilor, esențiale pentru viață, libertatea și demnitatea acestora, indispensabile pentru libera dezvoltare a personalității umane, drepturi stabilite prin Constituție și garantate prin Constituție și legi.

Îndatoririle fundamentale sunt acele obligații ale cetățenilor, considerate esențiale de către popor pentru realizarea intereselor generale, înscrise în Constituție și asigurate în realizarea lor prin convingere sau la nevoie prin forța de constrângere a statului.

2. Principiile constituționale aplicabile drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor români

Regulile fundamentale aplicabile tuturor drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor rezultă din prevederile Constituției și sunt analizate cu titlul de principii constituționale. Acestea sunt următoarele:

- *Universalitatea drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale.* Constituția prevede că „cetățenii beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea”. Astfel, universalitatea drepturilor și libertăților se referă atât la sfera propriu-zisă a drepturilor cât și la titularii acestora. Totodată universalitatea drepturilor implică și universalitatea îndatoririlor.

- *Neretroactivarea legii.* Semnifică acea regulă fundamentală conform căreia o lege odată adoptată produce efecte juridice numai pentru viitor.

- *Egalitatea în drepturi* a cetățenilor este principiul constituțional potrivit căruia, cetățenii români fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie sau apartenență politică, avere sau origine socială, se pot folosi în mod egal, de toate drepturile prevăzute în Constituție și legi, pot participa în egală măsură la viața politică, economică, socială și culturală, fără privilegii și fără discriminări, sunt tratați în mod egal atât de către autoritățile publice cât și de către ceilalți cetățeni.

- *Funcțiile și demnitățile publice pot fi ocupate de persoanele care au numai cetățenia română și domiciliul în țară.*

- *Protecția cetățenilor români în străinătate și obligațiile lor* este principiul ce exprimă faptul că cetățenia română este legătura politică și juridică dintre cetățean și stat, care, prin efectele sale, determină statutul juridic al persoanei, oriunde s-ar afla ea, atât în interiorul cât și în afara frontierelor. În temeiul acesteia cetățenii români care se află în străinătate au dreptul să apeleze la protecția autorităților române, iar acestea, au obligația constituțională de a le acorda protecția necesară.

- *Cetățenii străini și apatrizii se bucură în România de protecție juridică,* în sensul că aceste categorii de persoane dacă se află pe teritoriul României se bucură de protecția generală a persoanelor și a averilor, garantată de Constituție și de alte legi. Tot astfel, dreptul de azil se acordă și se retrage în

condițiile legii, cu respectarea tratatelor și convențiilor internaționale la care România este parte.

- *Cetățenii români nu pot fi extrădați sau expulzați din România.* Pot fi extrădați sau expulzați numai cetățenii străini sau apatrizii și numai pe baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate. Expulzarea sau extrădarea se hotărăște de către justiție.

Extrădarea este instituția juridică ce permite unui stat de a cere altui stat pe teritoriul căruia s-a refugiat unul din cetățenii săi să i-l predea.

Expulzarea este instituția juridică ce permite autorităților publice dintr-un stat să oblige o persoană (cetățean străin sau apatrid) să părăsească țara, punând astfel capăt, în mod silit, șederii acestei persoane pe teritoriul său.

- *Prioritatea reglementărilor internaționale* dezvăluie două reguli prevăzute de Constituție.

Prima regulă este în sensul interpretării și aplicării dispozițiilor privind drepturile și libertățile cetățenești în concordanță cu prevederile tratatelor internaționale la care România este parte.

A doua regulă acordă prioritate reglementărilor internaționale cuprinse în tratatele ratificate de România, în situația în care s-ar ivi anumite nepotriviri, neconcordanțe între ele și reglementările interne.

- *Accesul liber la justiție.* Potrivit acestui principiu orice persoană are acces la justiție, indiferent că este cetățean român, cetățean străin sau apatrid. El permite accesul la justiție pentru apărarea oricărui drept sau libertate și a oricărui interes legitim, fără deosebire dacă acesta rezultă din Constituție sau din alte legi.

- *Caracterul de excepție al restrângerii executării exercițiului unor drepturi sau a altor libertăți.* Constituția României permite restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți cetățenești, dar numai ca excepție. Restrângerea se poate înlăptui numai prin lege și numai dacă se impune după caz, pentru apărarea siguranței naționale, a ordinii publice, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și libertăților cetățenești, desfășurarea instrucției penale, prevenirea unei calamități naturale ori ale unui eveniment deosebit de grav.

3. Inviolabilitățile

Fac parte din această categorie următoarele drepturi și libertăți:

- *Dreptul la viață, dreptul la integritate fizică și dreptul la integritate psihică*

Dreptul la viață, sub aspectul reglementării Constituției, privește viața persoanei în sensul fizic, întrucât interzicând pedeapsa cu moartea, Constituția are în vedere ocrotirea vieții umane sub aspectul existenței fizice.

Dreptul la integritate fizică este definit prin chiar formularea constituțională. Respectul integrității fizice este garantat prin obligația autorităților publice de a o asigura. Orice atingere adusă integrității fizice persoanei va trebui sancționată de către lege, iar dacă ea se impune, totuși, din considerente de ordin social, ea se poate face numai prin lege.

Dreptul la integritate psihică este ocrotit și considerat de valoare constituțională, omul fiind conceput – sub aspect juridic – ca un complex de elemente în care fizicul și psihicul nu pot fi despărțite.

Respectul vieții, integrității fizice și integrității psihice implică interzicerea torturii, a pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

- *Libertatea individuală* privește libertatea fizică a persoanei, dreptul său de a se putea comporta și mișca liber, de a nu fi ținut în sclavie sau în orice altă servitute, de a nu fi reținut, arestat sau deținut decât în cazurile și după formele expres prevăzute de Constituție și legi.

- *Dreptul la apărare*, într-o accepție largă, cuprinde totalitatea drepturilor și regulilor procedurale care oferă persoanei posibilitatea de a se apăra împotriva acuzațiilor ce i se aduc, să conteste învinuirile, să scoată la iveală nevinovăția sa. În procesele civile, comerciale, de muncă, de contencios administrativ, dreptul la apărare ca totalitate de drepturi și reguli procedurale oferă părților posibilitatea de a-și valorifica pretențiile sau de a dovedi netemeinicia pretențiilor adversarului. În această accepție largă se include și posibilitatea folosirii unui avocat. În accepțiune restrânsă, dreptul la apărare se referă la acele situații în care asistența din partea unui avocat este obligatorie deoarece legea obligă autoritatea publică competentă să desemneze un avocat care să apere persoana în cauză.

- *Dreptul la libera circulație* este un drept care asigură libertatea de mișcare a cetățeanului. Constituția reglementează ambele aspecte care formează conținutul dreptului la liberă circulație și anume: libera circulație pe teritoriul României și libera circulație în afara teritoriului.

Libera circulație pe teritoriul României asigură posibilitatea pentru orice cetățean de a circula nestânjenit pe teritoriul statului nostru și de a-și stabili reședința sau domiciliul în orice localitate.

Cât privește libera circulație a cetățenilor români în străinătate ea este de asemenea garantată prin permiterea emigrării și revenirii în țară.

- *Dreptul la ocrotirea vieții intime, familiale și private*. Constituția obligă autoritățile publice la respectul vieții intime, familiale și private și la

ocrotirea împotriva oricăror atentate din partea oricărui subiect de drept (om sau autoritate, grup, etc.).

Intră în dimensiunile vieții intime, familiale și private, *dreptul exclusiv al persoanei la propria imagine, dreptul persoanei de a dispune de ea însăși și dreptul persoanei la protecția legii împotriva oricăror imixțiuni arbitrare sau ilegale în viața sa privată, în familia sa, în domiciliul sau corespondența sa sau atingerilor ilegale în onoarea și reputația sa.*

- *Inviolabilitatea domiciliului* cuprinde două aspecte și anume *inviolabilitatea și libera alegere*, schimbare sau folosire a domiciliului.

Inviolabilitatea domiciliului exprimă juridic interdicția pătrunderii în domiciliul unei persoane. În dreptul constituțional prin domiciliul se înțelege locul (locuința) de fapt unde trăiește o persoană și familia sa. El cuprinde nu numai camera în care doarme, camerele unde trăiește persoana fizică ci și dependințele, curtea, grădina, garajul sau orice loc împrejmuit ținând de ele.

Prin lege se poate deroga de la principiul constituțional de bază în sensul căruia nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau reședința unei persoane fără învoirea acesteia (perchezițiile domiciliare, arestarea unei persoane, executarea silită a hotărârilor judecătorești, luarea măsurilor asigurătorii).

4. Drepturile și libertățile social-economice și culturale

Drepturile și libertățile cu caracter social-economic și cultural prevăzute de Constituția României sunt următoarele:

- *Dreptul la învățătură* este o parte a dreptului la educație, la care orice om are vocație, precum și mijlocul principal de formare și perfecționare a forței de muncă.

- *Dreptul la ocrotirea sănătății* stabilește obligații corelative în sarcina statului de a lua măsurile ce se impun pentru asigurarea igienei și sănătății publice. Prin Constituție se impune autorității legislative misiunea de a reglementa principalele domenii și aspecte precum: asistența medicală, asigurările sociale, alte măsuri de protecție a sănătății fizice și mentale. Tot legea reglementează controlul exercitării profesiilor medicale și a activităților paramedicale.

- *Dreptul la muncă și la protecția socială a muncii*. Dreptul la muncă este dreptul ființei umane de a trăi procurându-și resursele necesare vieții prin munca sa. Într-o asemenea viziune, dreptul la muncă este un drept inerent ființei umane, natural și imprescriptibil.

Conceput ca un drept cu un conținut complex, dreptul la muncă include: libertatea alegerii profesiei, libertatea alegerii locului de muncă, protecția socială a muncii, retribuția muncii depuse, dreptul la negocieri colective.

- *Dreptul la grevă* aparține numai salariaților. Ca atare nu beneficiază de regimul juridic al grevelor diverse manifestări organizate de persoane care nu au calitatea de salariați. Scopul grevei constă în apărarea intereselor profesionale, economice și sociale ale salariaților.

- *Dreptul la proprietate*. În conținutul acestui drept cuprindem dreptul persoanei fizice de a dobândi o proprietate, de a se folosi și a dispune liber în legătură cu proprietatea sa și de a putea transmite dreptul său altuia. Realizarea dreptului de proprietate presupune obligația statului de a garanta și apăra proprietatea obținută pe căi licite.

Constituția României garantează dreptul de proprietate precum și creanțele asupra statului, ocrotind în mod egal proprietatea privată, indiferent de proprietar. Constituția conține reglementări privitoare la expropriere și la folosirea subsolului unei proprietăți imobiliare de către autoritățile publice. Exproprierea este trecere silită în proprietatea statului a terenurilor și construcțiilor. Constituția stabilește două condiții cumulative pentru ca o expropriere să fie efectuată prin lege și plata unei prealabile și drepte despăgubiri. Cât privește folosirea subsolului unei proprietăți imobiliare de către autoritățile publice, pentru lucrări de interes general, ea creează obligația constituțională pentru acestea de a despăgubi proprietarul.

Despăgubirile, atât pentru expropriere cât și pentru daunele produse, se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau, în caz de divergență, prin justiție.

Se interzice confiscarea averii dobândite licit. Dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii sau obiceiului, revin proprietarului.

- *Dreptul la moștenire* este acel drept în temeiul căruia o persoană poate dobândi pe cale succesorală, în condițiile legii, orice bun.

- *Dreptul la un nivel de trai decent*. Acest drept include dreptul cetățeanului la condiții rezonabile de viață care să-i asigure lui și familiei, un trai civilizat, decent. El cuprinde îndeosebi: dreptul la condiții rezonabile de existență și la ameliorarea lor continuă; dreptul la hrană, îmbrăcăminte și locuință satisfăcătoare. Constituția obligă statul la luarea măsurilor de dezvoltare economică și protecție socială corespunzătoare și nominalizează anumite domenii în care cetățenii au drepturi de natură a complini conceptul de nivel de trai decent: dreptul la pensie, la concediu de maternitate plătit, la

asistență medicală în unitățile sanitare de stat, la ajutor de șomaj și alte forme de asistență socială prevăzute de lege.

- *Dreptul la căsătorie* exprimă garantarea libertății căsătoriei, precum și a unei căsătorii liber consimțite, egalitatea soților și obligația constituțională a părinților de a asigura creșterea, educarea și instruirea copiilor.

- *Dreptul copiilor și tinerilor la protecție și asistență* semnifică, în primul rând stabilirea prin Constituție, a unor obligații în sarcina statului având ca obiect acordarea unor alocații de stat pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copilului bolnav ori handicapat, interdicția angajării ca salariați a tinerilor sub vârsta de 15 ani, stabilirea unui regim special de protecție și asistență pentru minori. Se interzice exploatarea minorilor, folosirea copiilor și minorilor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală.

Statul are, de asemenea, obligația de a contribui la asigurarea condițiilor pentru participarea liberă a tinerilor la viața politică, socială, economică, culturală și sportivă a țării.

- *Dreptul persoanelor handicapate la o protecție specială.* Constituția obligă statul la o politică națională care să asigure protecția persoanelor cu handicap în mod real.

5. Drepturile exclusiv politice

În această categorie se încadrează drepturile electorale ale cetățenilor: *dreptul la vot și dreptul de a fi ales.*

6. Drepturile și libertățile social-politice

Au caracter social-politic următoarele drepturi și libertăți:

- *Libertatea conștiinței* este posibilitatea cetățeanului de a avea și de a exprima public o concepție a sa despre lumea înconjurătoare.

- *Libertatea de exprimare* este posibilitatea omului de a-și exprima prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în mod public, gândurile, opiniile, credințele religioase și creațiile spirituale de orice fel.

- *Dreptul la informație* cuprinde: dreptul persoanei de a fi informată prompt, corect și clar cu privire la măsurile preconizate și mai ales luate de autoritățile publice; accesul liber la sursele de informație publică, științifică și tehnică, socială, culturală, sportivă etc.; posibilitatea persoanei de a recepționa direct și în mod normal emisiunile de radio și televiziune;

obligația autorităților guvernamentale de a crea condițiile materiale și juridice pentru difuzarea liberă și amplă a informației de orice natură.

- *Libertatea întrunirilor* constă în posibilitatea oamenilor de a se întruni în reuniuni private sau publice pentru a-și exprima gândurile, opiniile, credințele.

Această libertate se poate exercita prin mai multe forme și mijloace. Dintre acestea Constituția enumeră mitingurile, demonstrațiile și procesiunile.

- *Dreptul de asociere* cuprinde posibilitatea cetățenilor români de a se asocia, în mod liber, în partide sau formațiuni politic, în sindicate sau alte forme și tipuri de organizații, ligi și uniuni, cu scopul de a participa la viața politică, științifică socială și culturală pentru a-și realiza o serie de interese legitime comune.

- *Secretul corespondenței* urmărește să protejeze posibilitatea persoanei fizice de a-și comunica prin scris, telefon sau prin alte mijloace de comunicare gândurile și opiniile sale, fără ai fi cunoscute de alții, cenzurate sau făcute publice, ceea ce se exprimă prin inviolabilitatea corespondenței.

Exercițiul acestei libertăți comportă o restrângere necesară în interesul justiției, mai exact în interesul descoperirii infracțiunilor și infractorilor, restrângerea fiind reglementată strict de lege.

7. Drepturile garanții

Se consideră drepturi garanții următoarele:

- *Dreptul de petiționare*. Exercițarea acestui drept de petiționare este o modalitate eficientă de rezolvare a unor probleme personale sau care privesc o colectivitate. El este, totodată o garanție juridică generală pentru celelalte drepturi și libertăți. Corelativ dreptului cetățeanului de a petiționa, Constituția prevede obligația autorităților publice de a examina și răspunde la petiții în termenele și condițiile stabilite de lege.

- *Dreptul persoanei vătămate de către o autoritate publică* este temeiul constituțional al răspunderii autorităților publice pentru vătămarile produse cetățenilor prin încălcarea sau nesocotirea drepturilor și libertăților acestora.

Răspunderea autorităților publice intervine în situații clar definite și anume: când emit un act administrativ prin care vatămă o persoană; când prin erori judiciare săvârșite în procese penale se produc prejudicii.

8. Îndatoririle fundamentale ale cetățenilor

În afară de drepturi fundamentale, cetățenii români au și o serie de îndatoriri fundamentale, și anume:

- *îndatorirea de a respecta Constituția și legile;*
- *îndatorirea de fidelitate față de țară;*
- *îndatorirea de apărare a patriei;*
- *îndatorirea de a satisface serviciul militar;*
- *îndatorirea de a contribui la cheltuielile publice;*
- *îndatorirea de exercitare cu bună credință a drepturilor și libertăților și de a respecta drepturile și libertățile celorlalți.*

SECȚIUNEA a IV-a STATUL

1. Definiția și funcțiile statului

Din perspectiva dreptului constituțional *statul este definit drept o modalitate de organizare a puterii politice*. El reprezintă o ordine juridică.

Funcțiile statului au fost clasificate în doctrină după mai multe criterii. După cum ele se referă la realizarea puterii în cadrul societății organizate în stat sau în raporturile aceleiași entități cu similarele sale, funcțiile statului sunt *interne și externe*. Cea internă se referă la realizarea politicii statale în interiorul său, cea externă vizează politica sa în raport cu alte state.

În raport de conținutul concret al activității statale desfășurată în vederea realizării unui anumit scop se disting funcții *economice* (constând în măsurile ce le ia statul în domeniul comercial, vamal, etc.), *culturale* (manifestate prin intenția statului în domeniul educației naționale), *sociale* (acțiuni specifice dezvoltând statul mai ales în materie de protecție și asistență socială), *repressive*.

Cea mai cunoscută clasificare a funcțiilor statului este următoarea: funcțiile legislativă, executivă și judecătorească. *Funcția legislativă* corespunde acelei activități umane prin care se stabilesc în formă legislativă reguli de conduită pentru toți cetățenii statului. *Funcția executivă* dă expresie necesității punerii în aplicare a regulilor stabilite, prin desfășurarea unei activități de organizare a executării și de executare în concret a legilor. *Funcția judecătorească* exprimă acea activitate prin care se soluționează

eventualele conflicte apărute între cetățeni în legătură cu orice aspect al vieții lor în cadrul statului.

2. *Elementele statului*

Statul, în sens larg, el este analizat ca fiind suma a trei elemente: teritoriu, populație și suveranitate.

a. Populația

Ceea ce este definitiv pentru acesta din punctul de vedere al dreptului constituțional este elementul cetățeniei. Populația regroupează toți cetățenii unui stat, adică toți acei indivizi care au o legătură cu puterea instituționalizată în acel stat, legătură sancționată la nivel juridic și în baza căreia ei beneficiază de un statut, diferit de cel al străinilor și al apatrizilor.

b. Teritoriul

Delimitează cadrul geografic în interiorul căruia se exercită puterea instituționalizată statal. El reprezintă elementul material care permite situarea în spațiu a statului și delimitarea lui de alte state.

c. Suveranitatea

În stabilirea conceptului de suveranitate trebuie explicate și alte două noțiuni, și anume suveranitatea poporului și suveranitatea națională.

Suveranitatea poporului reprezintă dreptul poporului de a decide asupra sorții sale, de a stabili linia politică a statului și alcătuirea organelor lui, precum și de a controla activitatea acestora. În mod ideal, în societatea în care puterea de stat aparține în mod real întregului popor, suveranitatea poporului se identifică cu suveranitatea de stat.

Suveranitatea națională se fundamentează pe ideea sociologică de națiune considerată ca persoană morală (juridică) ce dispune de o voință proprie, distinctă de cea a persoanelor care o impun temporar la timpul prezent, voință care însă se exprimă prin reprezentanții națiunii desemnați conform unor proceduri asupra cărora membrii națiunii au convenit de comun acord.

Suveranitatea este o trăsătură generală a puterii de stat, astfel că titular al suveranității de stat și a puterii în stat este poporul.

Suveranitatea de stat este considerată a fi cea caracteristică a puterii de a fi supremă pe teritoriul statului și independentă față de orice putere străină, caracteristică exprimată în dreptul statului de a-și rezolva liber treburile interne și externe, cu excluderea oricărui amestec al altor state și cu respectarea drepturilor corespunzătoare ale acestora și regulilor general admise ale dreptului internațional.

3. Structura de stat

Sub aspectul structurii de stat, România se prezintă ca un *stat unitar*. Astfel, pe teritoriul României este organizată o singură formațiune statală, de unde rezultă existența unui singur rând de autorități publice centrale. Astfel, în țara noastră există un singur Parlament. De asemenea, există un singur guvern și un singur for judecătoresc suprem.

Cetățenii au o singură cetățenie, cetățenia română. Teritoriul țării este organizat în unități administrativ-teritoriale (județe, orașe și comune), iar autoritățile publice din aceste unități sunt subordonate uniform, față de cele centrale.

Forma de guvernământ a statului român este republica.

SECȚIUNEA a V-a PARLAMENTUL

1. Noțiunea și funcțiile Parlamentului

Parlamentul apare ca o instituție politică și juridică formată din una sau mai multe corpuri, adunări sau „camere”, fiecare alcătuită dintr-un număr de membri (deputați, senatori), dispunând, într-o măsură mai mare sau mai mică, de putere de decizie.

Parlamentul are următoarele funcții: legislativă (adoptarea legilor); stabilirea direcțiilor principale ale activității social-economice, culturale, statale și juridice; alegerea, formarea, avizarea formării, numirea sau revocarea unor autorități statale; controlul parlamentar; conducerea în politica externă; organizarea și funcționarea proprie.

a. *Funcția legislativă a parlamentului* înseamnă adoptarea de norme juridice, obligatorii pentru executiv, iar în caz de litigii și pentru puterea jurisdicțională. În această accepție adoptarea legilor aparține numai parlamentului. Parlamentul poate adopta trei categorii de legi și anume: legi constituționale, legi organice și legi ordinare.

Legile constituționale sunt cele de revizuire a Constituției, iar legile organice se adoptă pentru: sistemul electoral; organizarea și funcționarea partidelor politice; organizarea și desfășurarea referendumului; organizarea Guvernului și Consiliului Suprem de Apărare a Țării; regimul stării de asediu și al celei de urgență; infracțiunile, pedepsele, și regimul executării acestora; acordarea amnistiei sau a grațierii colective; organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii, a instanțelor judecătorești,

a Ministerului Public și a Curții de Conturi, statutul funcționarilor publici; contenciosul administrativ, regimul juridic general al proprietății și al moștenirii; regimul general privind raporturile de muncă, sindicatele și protecția socială; organizarea generală a învățământului; regimul general al cultelor, organizarea administrației locale, a teritoriului, precum și regimul general privind autonomia locală; modul de stabilire a zonei economice exclusive; reglementarea celorlalte domenii pentru care, în Constituție, se prevede adoptarea de legi organice. Rămân în sfera legilor ordinare celelalte relații sociale, asupra cărora legislativul poate hotărî.

b. *Stabilirea direcțiilor principale ale activității social-economice, culturale, statale și juridice.*

În acest domeniu parlamentul are următoarele atribuții: adoptarea bugetului, aprobarea programului guvernului, declararea mobilizării generale sau parțiale, reglementarea organizării și desfășurării referendumului, funcționarea organelor de stat precum și a partidelor politice; organizarea forțelor armate și a apărării naționale; stabilirea regimului juridic al stării de asediu și a celei de urgență; stabilirea infracțiunilor și pedepselor; acordarea amnistiei; reglementarea cetățeniei; stabilirea sistemului general al impozitelor și a taxelor, emisiunea de monedă, stabilirea regimului proprietății și al moștenirii; stabilirea regulilor generale privind raporturile de muncă, sindicatele și securitatea socială; organizarea învățământului; organizarea administrativă a teritoriului; stabilirea statutului funcționarilor publici.

c. *Alegerea, formarea, avizarea formării, numirea sau revocarea unor autorități statale.*

Această funcție exprimă un anumit drept al Parlamentului cu privire la instituționalizarea celorlalte autorități ale statului.

Astfel, Parlamentul României, potrivit Constituției, poate suspenda din funcție Președintele României, acordă votul de încredere Programului și întregii liste a Guvernului, se poate retrage încrederea acordată Guvernului. Senatul României numește Avocatul Poporului și trei judecători la Curtea Constituțională. De asemenea, Camera Deputaților numește trei judecători la Curtea Constituțională.

d. *Controlul parlamentar*

Cuprinde activități, organe de stat, acte normative, etc., controlul exercitându-se direct de către întregul parlament sau de una din camerele sale, fie prin alte mijloace și forme de control. Constituția României conține mai multe dispoziții în acest sens, printre care menționăm: obligația Avocatului Poporului de a prezenta celor două Camere ale Parlamentului rapoarte, răspunderea politică a Guvernului, obligația Guvernului de a

prezenta în cadrul controlului parlamentar informațiile și documentele cerute.

Formele și mijloacele specifice prin care se exercită controlul parlamentar pot fi sistematizate astfel: controlul exercitat prin dări de seamă, mesaje, rapoarte, programe prezentate parlamentului; controlul exercitat prin comisiile parlamentare; controlul exercitat prin întrebări și interpelări; dreptul deputaților de a cere și obține informații necesare; controlul exercitat prin rezolvarea petițiilor cetățenilor; controlul exercitat prin avocatul poporului.

e. Conducerea în politica externă. Cele mai importante atribuții în acest domeniu sunt: ratificarea și denunțarea tratatelor internaționale; declararea stării de război; decizia de suspendare sau încetare a ostilităților militare.

f. Atribuțiile parlamentului privind organizarea internă și funcționarea sa. În cadrul acestor atribuțiuni menționăm: validarea sau anularea alegerii parlamentarilor; adoptarea regulamentului de funcționare; alegerea organelor interne de lucru, aprobarea bugetului propriu; unele atribuții privind statutul parlamentarilor.

2. Actele Parlamentului

Din Constituție rezultă că Parlamentul adoptă următoarele acte juridice: legile, regulamentele Camerelor, hotărârile și moțiunile.

Legea, ca act juridic al parlamentului, în accepțiunea sa restrânsă, este actul juridic al parlamentului, elaborat în conformitate cu Constituția, potrivit unei proceduri prestabilite și care reglementează relațiile sociale cele mai generale și mai importante.

Regulamentele parlamentare. Fiecare Cameră a Parlamentului își adoptă un regulament propriu de organizare și funcționare. Regulamentul este act normativ, supus obligației de publicare în Monitorul Oficial sub semnătura președintelui Camerei sau a ambilor președinți în cazul regulamentului ședințelor comune.

Hotărârea, ca act juridic al parlamentului poate avea atât caracter normativ cât și caracter nenormativ. În sistemul parlamentar bicameral, hotărârile pot fi emise și de o singură cameră. Camerele parlamentare au adoptat hotărâri privind: componența grupurilor parlamentare; modificarea regulamentelor; alegerea vicepreședinților, secretarilor și chestorilor; modificarea structurii organizatorice a aparatului funcționăresc; demisia parlamentarilor; validarea mandatelor; ridicarea imunității parlamentare. Parlamentul a adoptat și el hotărâri privind: aprobarea statutului Grupului

Român al Uniunii Interparlamentare; privind constituirea grupurilor parlamentare de prietenie; de aprobare a unor delegații ale parlamentului.

Moțiunile reprezintă modalitatea specifică de exprimare a atitudinii Parlamentului într-o problemă concretă. Când sunt acte juridice, moțiunile privesc în cele mai multe cazuri poziția față de guvern, în cadrul raporturilor parlament – guvern și a dreptului parlamentului de a controla activitatea guvernului.

Actele structurilor parlamentare. Structurile interne ale camerelor emit acte juridice în realizarea atribuțiilor ce le revin. Astfel, președinții Camerelor emit decizii pentru convocarea în sesiune a Camerelor, comisiile permanente emit avize sau rapoarte, etc.

SECȚIUNEA a VI-a PUTEREA EXECUTIVĂ

Această putere este nominalizată în știință și legislație fie prin expresia „puterea executivă” fie prin cea de „autoritate administrativă”, fie prin cea de „administrație de stat”. Toate aceste denumiri exprimă unul și același lucru și anume funcția și organele de stat (autoritățile) care implică executarea legilor, în ordinea firească a activităților statale.

Pentru dreptul constituțional prezintă interes următoarele structuri executive: șeful de stat; guvernul; ministerele și celelalte organe centrale ale administrației publice; organele locale ale administrației publice.

SECȚIUNEA a VII-a ȘEFUL DE STAT

1. Noțiunea și atribuțiile șefului de stat

Prin Decretul-Lege nr. 92/1990 privind alegerea Parlamentului și a Președintelui României, funcția de șef de stat a fost încredințată *Președintelui României*, ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Această soluție este consacrată și în prezent prin Constituția României.

Din Constituție se desprinde următoarea caracterizare a Președintelui României:

- *reprezintă* statul român. Aceasta înseamnă că în relațiile interne și internaționale, statul este reprezentat de șeful de stat;
- este *garantul independenței naționale*, al unității și al integrității teritoriale a țării. Această trăsătură fundamentează unele atribuții ale Președintelui României, precum cele în domeniul apărării;
- *veghează* la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice. Această caracterizare are un conținut complex în semnificații juridice, Constituția adăugând că în acest scop Președintele exercită *funcția de mediere* între puterile statului, precum și între stat și societate.

De asemenea, Președintele României este *comandantul* forțelor armate și îndeplinește funcția de președinte al Consiliului Suprem de Apărare a Țării.

Potrivit Constituției, Președintele României îndeplinește atribuțiile următoare:

- atribuții privind legiferarea;
- atribuții privind organizarea și funcționarea puterilor publice;
- atribuții privind alegerea, formarea, avizarea formării, numirea sau revocarea unor autorități publice;
- atribuții în domeniul apărării țării și asigurării ordinii publice;
- atribuții în domeniul politicii externe;
- alte atribuții.

2. Actele șefului de stat

Actele prin care șeful statului își exercită atribuțiile sunt de regulă denumite *decrete*. Ele pot fi cu caracter normativ sau caracter individual.

Decretele trebuie contrasemnate de către primul ministru.

Decretele Președintelui României se publică în Monitorul Oficial al României, nepublicarea atrăgând *inexistența decretului*.

De observat că actele juridice emise de Președintele României sunt susceptibile de a fi atacate în justiție potrivit legii contenciosului administrativ.

SECȚIUNEA a VIII-a CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

1. Controlul constituționalității și Curtea Constituțională

Controlul constituționalității își găsește reglementarea în Constituție, precum și în Legea nr. 47/1992, privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale.

Constituția României încredințează *controlul constituționalității* unei autorități publice denumite *Curtea Constituțională*. Aceasta este formată din 9 judecători numiți pentru o perioadă de 9 ani, fără posibilitatea de prelungire sau reînnoire a mandatului, trei de către Camera Deputaților, trei de către Senat, trei de către Președintele României. Președintele Curții Constituționale este ales, dintre judecătorii Curții, de către aceștia, prin vot secret, pentru o durată de trei ani.

Membrii Curții Constituționale, se reînnoiesc, la fiecare trei ani cu câte o treime.

În activitatea lor *judecătorii* Curții Constituționale sunt *independenți*, iar pe durata mandatului sunt, totodată, *inamovibili*.

Activitatea Curții Constituționale privește controlul atât a constituționalității legilor, cât și a altor domenii în strânsă legătură cu aplicarea și respectarea Constituției. *Curtea Constituțională* este *unica autoritate* jurisdicțională constituțională din România, bucurându-se de *independentă* față de orice altă autoritate publică.

2. Actele supuse controlului constituționalității

Intră în sfera controlului de constituționalitate următoarele acte: legile ca acte juridice ale Parlamentului; inițiativele de revizuire a Constituției; regulamentele Parlamentului; ordonanțele Guvernului; inițiativele legislative populare.

Legile. Se disting două situații exprimate printr-un control prealabil și printr-un control posterior.

Controlul prealabil se exercită asupra legilor votate de către Parlament, dar înainte promulgării lor de către Președintele României. Curtea Constituțională poate proceda la control dar numai la sesizarea uneia dintre autoritățile publice prevăzute de către Constituție și anume: Președintele României, președinții celor două Camere, Guvernul, Curtea Supremă de Justiție, cel puțin 50 de deputați sau cel puțin 25 de senatori. Ca atare este exclus controlul din oficiu.

Controlul posterior privește legile intrate în vigoare iar acest control se realizează pe calea excepției de neconstituționalitate. Potrivit Legii

privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, nu pot face obiectul excepției prevederile legale a căror constituționalitate a fost stabilită pe calea controlului prealabil sau prevederile constatate ca fiind neconstituționale, printr-o decizie anterioară a Curții Constituționale. Excepția de neconstituționalitate este un procedeu juridic ce permite accesul cetățenilor la Curtea Constituțională și această cale are o deosebită importanță.

Regulamentele Parlamentului sunt supuse controlului constituționalității la sesizarea unuia din președinții celor două Camere, a unui grup parlamentar sau a unui grup de cel puțin 50 de deputați sau cel puțin 25 de senatori.

Ordonanțele Guvernului, întrucât conțin norme cu putere de lege, sunt supuse controlului de constituționalitate, aceasta realizându-se însă prin procedeu excepției de neconstituționalitate.

Inițiativele legislative populare. Întrucât pot avea inițiativă legislativă cetățenii cu drept de vot în număr de cel puțin 100.000, cu respectarea dispozițiilor constituționale, este necesară verificarea respectării acestor reguli de către Curtea Constituțională.

În afara controlului constituționalității legilor, regulamentelor, ordonanțelor, Curții Constituționale îi revin și *alte atribuții* cum sunt: de a veghea la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României și de confirmare a rezultatelor sufragiului; constatarea existenței împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al României și comunicarea celor constatate Parlamentului și Guvernului; avizarea propunerii de suspendare din funcție a Președintelui României; supravegherea respectării procedurii pentru organizarea și desfășurarea referendumului și de a confirma rezultatele acestuia; rezolvarea contestațiilor având ca obiect constituționalitatea unui partid politic.

2. Actele Curții Constituționale

Actele Curții Constituționale sunt *deciziile, hotărârile și avizele*.

Curtea Constituțională procedează prin emiterea de *decizii* atunci când se pronunță asupra constituționalității legilor, inițiativelor de revizuire a Constituției, ordonanțelor, precum și când soluționează contestațiile care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic. Curtea Constituțională procedează prin emiterea de *hotărâri* în cazurile în care veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României și confirmă rezultatele sufragiului, constată existența împrejurărilor care justifică interimatul în exercitare funcției de Președinte al României, verifică

îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni. În fine, Curtea Constituțională procedează prin emiterea de *avize consultative* în cazul propunerii de suspendare din funcție a Președintelui României.

SECȚIUNEA a IX-a AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ

1. Noțiunea de autoritate judecătorească și principiile fundamentale în temeiul cărora se realizează justiția

Denumirea de autoritate judecătorească evocă foarte clar justiția, ca funcție distinctă de celelalte funcții ale puterii de stat (legislativă și executivă) și ca sistem distinct în raport de celelalte sisteme ale vieții sociale (economic, politic, social, etc.).

Termenul *justiție* are două sensuri. Într-un sens, prin justiție înțelegem sistemul organelor judecătorești, iar într-un al doilea sens înțelegem activitatea de soluționare a proceselor civile, administrative, comerciale, penale, de muncă, etc., de aplicare de sancțiuni, de restabilire a drepturilor și intereselor legitime încălcate.

Principiile fundamentale în temeiul cărora se realizează justiția sunt următoarele:

a. Principiul legalității are aplicabilitate în domeniul justiției sub două mari aspecte: legalitatea instanțelor judecătorești și legalitatea infracțiunilor și a pedepselor. Cu privire la primul aspect se constată că pot îndeplini funcții jurisdicționale numai acele autorități ale statului cărora Constituția și legile le recunosc asemenea calități. Instanțele judecătorești pot rezolva procese numai în limita competenței conferite de lege iar procedura de rezolvare a litigiilor este numai cea prevăzută de lege. Referitor la cel de-al doilea aspect, constatăm incidența principiului constituțional conform căruia nu există infracțiune decât dacă este prevăzută de lege și că nu există pedeapsă decât dacă este prevăzută de lege.

b. Justiția este unică și egală pentru toți. Acest principiu fundamental semnifică necesitatea ca pentru toți cetățenii să existe o singură justiție iar aceștia să fie judecați de aceleași instanțe în procese similare.

c. Folosirea limbii oficiale și a limbii materne în justiție. Procedura judiciară se desfășoară în limba oficială a statului. Persoanelor care nu înțeleg limba oficială trebuie să li se asigure comunicarea pieselor dosarului și a tuturor actelor procedurale în limba pe care o cunosc.

d. Dreptul la apărare este nu numai un drept fundamental cetățenesc, ci și un principiu fundamental al justiției.

e. Prezumția de nevinovăție este un principiu constituțional potrivit căruia o persoană este considerată nevinovată atâta timp cât nu s-a pronunțat o hotărâre judecătorească definitivă de condamnare.

f. Independența judecătorului și supunerea lui numai legii. Potrivit acestui principiu, în activitatea sa judecătorul se supune numai legii și conștiinței sale. În rezolvarea litigiilor judecătorul nu poate primi nici un fel de ordine, instrucțiuni, indicații, sugestii sau alte asemenea impulsuri privind soluția pe care trebuie să o dea. Regulile constituționale cuprind garanții ale independenței judecătorilor printre care condițiile de recrutare, inamovibilitatea, avansarea și controlul prezintă un interes aparte. Potrivit Constituției judecătorii sunt numiți de Președintele României la propunerea Consiliului Suprem al Magistraturii.

Inamovibilitatea este o puternică garanție a independenței judecătorului, fiind o măsură de protecție a acestuia. Potrivit acestui principiu judecătorul nu poate nici revocat, nici retrogradat, nici transferat pe un post echivalent, nici avansat fără consimțământul său.

Promovarea, transferarea și sancționarea judecătorilor pot fi dispuse numai de Consiliul Superior al Magistraturii, în condițiile legii.

Un rol important în asigurarea independenței judecătorilor îl are controlul hotărârilor judecătorești. Acest control trebuie efectuat numai de instanțe judecătorești și numai după proceduri jurisdicționale.

2. Sistemul autorităților judiciare

Justiția este înfăptuită de către autoritățile judiciare, denumite și instanțe judecătorești.

Sistemul autorității judiciare este format în general de judecătorii, tribunale, curți de apel și curți supreme. Organizarea și funcționarea instanțelor judecătorești sunt stabilite prin lege.

Constituția României, sub titlul „*Autoritatea Judecătorească*”, reglementează, în ordine, următoarele componente ale autorității judiciare

din România: instanțele judecătorești, Ministerul Public și Consiliul Superior al Magistraturii.

Instanțele judecătorești, sunt potrivit Constituției, Înalta Curte de Casație și Justiție și celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege. Legea de organizare judecătorească stabilește următoarele instanțe judecătorești: judecătoriile, tribunalele, curțile de apel, Înalta Curte de Casație și Justiție. De asemenea, în limitele stabilite prin lege funcționează și tribunalele militare.

Ministerul public, cuprinde procurorii, constituiți în parchete, care în mod generic intră în categoria magistraților. Ei lucrează sub autoritatea ministerului justiției. Rolul Ministerului Public este de a reprezenta, în activitatea judiciară, interesele generale ale societății și de a apăra ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor.

Consiliul Superior al Magistraturii este autoritatea creată în vederea exercitării următoarelor funcții, și anume: propune Președintelui României numirea în funcție a judecătorilor și a procurorilor; este colegiul de disciplină al judecătorilor și procurorilor; propune Ministerului de Justiție proiectul bugetului de venituri și cheltuieli pentru toate instanțele și parchetele; organizează activitatea de evidență, promovare, transferare, detașare a resurselor umane; împreună cu Institutul Național al Magistraturii organizează activități de perfecționare profesională a magistraților.

Consiliul Superior al Magistraturii este alcătuit din magistrați aleși din rândul judecătorilor și procurorilor fiind condus de un aparat tehnic format din un președinte și doi secretari generali.

CAPITOLUL II DREPT ADMINISTRATIV

SECȚIUNEA I DEFINIȚIA ȘI TRĂSĂTURILE DREPTULUI ADMINISTRATIV

Dreptul administrativ este acea ramură a dreptului public român care cuprinde totalitatea normelor juridice ce reglementează organizarea și activitatea organelor de stat înființate pentru realizarea sarcinilor puterii executive, raporturile dintre aceste organe și particulari (persoane fizice și juridice), precum și răspunderea și sancțiunile aplicabile pentru nerespectarea acestor norme.

Trăsăturile dreptului administrativ sunt următoarele:

- Dreptul administrativ ca ramură distinctă a dreptului public, *este tânăr* în comparație cu dreptul civil sau penal.

- El reglementează *o mare varietate de domenii*, de la economie la sănătate și de la armată la învățământ.

- Din această trăsătură decurge o alta și anume că el *nu poate fie codificat*.

- Dreptul administrativ, prin sfera largă a domeniilor pe care le reglementează și cărora trebuie să li se aducă reglementări de perfecționare, are un pronunțat caracter de *mobilitate*, constând în faptul că normele de drept administrativ se înlocuiesc sau se modifică destul de repede după adoptarea lor

- Dreptul administrativ conține norme ce se bazează, de regulă, pe principiul *inegalității* subiectelor raportului juridic administrativ fie că astfel de raporturi se stabilesc între organele administrației publice, fie că acestea se stabilesc între organele administrației publice și particulari (persoane fizice sau juridice). Astfel, organele inferioare ale administrației publice sunt

subordonate organelor lor ierarhic superioare, iar particularii sunt supuși dispozițiilor organelor administrației publice.

- Actele și faptele de drept administrativ, forma de activitate a organelor administrației publice, *sunt supuse controlului* exercitat de organele administrative ierarhic superioare precum și celui desfășurat de puterea judecătorească.

SECȚIUNEA a II-a **IZVOARELE DREPTULUI ADMINISTRATIV**

Izvoarele dreptului administrativ român sunt:

- Principalul izvor al dreptului administrativ este *Constituția României*, care în Capitolele III „Guvernul” și V „Administrația publică” ale Titlului III, reglementează formarea, organizarea și atribuțiile organelor administrației publice centrale și locale.

- *Legea* constituie privită din punctul de vedere al ierarhiei actelor normative al doilea izvor de drept administrativ. Se au în vedere legile care conțin norme de drept administrativ și nu legile în general, pentru executarea și în limitele cărora se adoptă ori se emit toate actele juridice care conțin norme de drept administrativ.

- *Decretele Președintelui României*. În exercitarea atribuțiilor sale, Președintele României emite decrete. De regulă, decretele președintelui nu sunt acte normative – adică acte juridice cu caracter general și impersonal. Sunt cazuri în care și decretele emise de Președinte au caracter de acte normative cum sunt cele prin care Președintele declară mobilizarea generală sau parțială a armatei sau de luare a unor măsuri pentru respingerea unei agresiuni armate îndreptată împotriva țării.

- *Hotărârile Guvernului* sunt, în marea lor majoritate, izvoare de drept administrativ. Prin hotărâri ale Guvernului se organizează ministere, secretariate de stat, precum și domenii de activitate cum ar fi învățământul, sănătatea, apărarea, etc.

- În afară de hotărâri, Guvernul adoptă *ordonanțe și ordonanțe de urgență*, ambele constituind izvoare formale ale dreptului administrativ.

- *Ordinele și instrucțiunile emise de miniștri*, care pot fi ale unui ministru sau comune, normative ori individuale, constituie izvor de drept administrativ.

- *Actele juridice emise de servicii publice descentralizate* ale ministerelor și ale celorlalte organe de specialitate ale administrației publice centrale,

organizate în unitățile administrativ teritorial care nasc, modifică ori sting raporturi juridice de drept administrativ.

- *Actele juridice adoptate sau emise de organele administrației publice locale*, și anume: hotărârile consiliilor locale și ale celor județene; dispozițiile primarilor și ale președinților consiliilor județene; actele juridice emise de serviciile publice locale.

- *Ordinele prefectilor*

- *Actele internaționale – tratate, convenții, acorduri* – sunt izvoare formale ale dreptului administrativ în măsura în care prin ratificare sunt integrate legislației interne și cuprind norme de drept administrativ.

SECȚIUNEA a III-a NORMELE DE DREPT ADMINISTRATIV

Normele de drept administrativ sunt cuprinse, atât în acte normative ori individuale adoptate sau emise de organele administrației publice, cât și în actele adoptate de organele legislative.

Indiferent de forma actului în care sunt cuprinse normele de drept administrativ, acestea pot reglementa, atât raporturi sociale apărute între două organe ale administrației publice, cât și raporturi sociale apărute între organele administrației publice și particulari (persoane fizice și juridice).

1. Trăsăturile normelor de drept administrativ

Trăsăturile normelor de drept administrativ sunt:

- Normele de drept administrativ *reglementează raporturile sociale care apar între organele administrației publice în realizarea sarcinilor puterii executive, precum și între aceste organe și particulari (persoane fizice și juridice).*

- Determinat de faptul că puterea executivă privește cvasitotalitatea raporturilor sociale ce apar între organele administrației publice și particulari constatăm că aceste norme sunt, după obiectul lor de reglementare, *foarte variate*, de la probleme de învățământ, sănătate, până la armată și paza granițelor țării.

- Normele de drept administrativ au un *grad diferit de generalitate*.

Astfel, unele sunt obligatorii pentru toți cetățenii, cum ar fi cele cuprinse în actul normativ ce reglementează asigurarea ordinii publice; altele la o largă categorie de cetățeni, de ex. elevi și studenți; altele la o categorie

mai mică de persoane, de ex. normele privind personalul Gărzii Financiare; în sfârșit, sunt norme de drept administrativ care se referă la 2-3 persoane sau chiar la o singură persoană, cum ar fi deciziile primului-ministru de numire a conducătorilor organelor de specialitate ale administrației publice centrale care funcționează pe lângă Guvern.

- Normele de drept administrativ – cu excepția celor cuprinse în Constituție și în legi – *se emit în baza și în vederea executării legii.*

2. Categoriile de norme de drept administrativ

Normele de drept administrativ pot fi împărțite în mai multe categorii, având la bază următoarele două criterii: a) obiectul reglementării și b) sfera de cuprindere a normelor. Astfel,

a. După obiectul reglementării, normele dreptului administrativ se împart în:

- *norme organice*, cele care reglementează înființarea, organizarea și desfășurarea unor organe de specialitate ale administrației publice centrale;

- *norme de drept material*, acele norme de drept administrativ care reglementează drepturile și obligațiile unor organe de stat – organe ale administrației publice – și/sau ale unor categorii de particulari (persoane fizice și juridice);

- *norme de drept procesual*, adică normele de drept administrativ ce au ca obiect reglementarea unor norme procesuale după care își desfășoară activitatea unele organe ale administrației publice.

b. După sfera de cuprindere a normelor, deosebim trei categorii de norme de drept administrativ și anume:

- *norme generale* care au o sferă largă de reglementare;

- *norme speciale*, acele norme ce reglementează o anumită grupă de raporturi sociale;

- *norme excepționale* sunt normele de drept adoptate în cazuri de excepție pentru a reglementa situația apărută în mod excepțional. Spre ex. Hotărârea Guvernului nr.527/1991 privind unele măsuri pentru înlăturarea efectelor seismului, care a avut loc în județul Timiș în luna iulie 1991.

SECȚIUNEA a IV-a RAPORTUL JURIDIC DE DREPT ADMINISTRATIV

1. Definiția și elementele raportului juridic administrativ

Raportul juridic de drept administrativ este acel raport social ce apare în realizarea sarcinilor puterilor executive fiind reglementat de normele juridice de drept administrativ.

Elementele raportului juridic administrativ sunt subiectele și obiectul acestuia. Un subiect al raporturilor juridice administrative este în toate cazurile, un organ al administrației publice sau numai un funcționar al acestor organe. Avem în vedere, în acest din urmă caz, raporturile juridice administrative născute din faptele materiale săvârșite de funcționarii publici. Al doilea subiect al raportului juridic va fi, după caz: un organ al administrației publice; un organ de stat, altul decât al puterii executive; un particular (persoană fizică sau juridică).

Obiectul raportului juridic administrativ este desemnat de sfera relațiilor sociale pe care le reglementează normele de drept administrativ. Obiect al raportului juridic administrativ îl poate constitui diversitatea relațiilor sociale apărute în activitatea de realizare a sarcinilor puterii executive, de la apărarea țării până la educație, sănătate și asigurarea condițiilor pentru o viață decentă tuturor locuitorilor țării. Trăsătura generală a obiectului acestui raport juridic este aceea că obiectul cuprinde drepturile și obligațiile subiecților într-un raport juridic dat.

2. Trăsăturile specifice

Trăsăturile specifice ale raportului juridic de drept administrativ sunt:

- Cel puțin *unul din subiecții* raportului juridic administrativ este un organ al administrației publice sau, în anumite cazuri, un funcționar public.
- *Obiectul* raportului juridic administrativ este determinat de obiectul activității organelor administrației publice, de formele de realizare a sarcinilor puterii executive.
- De regulă, raporturile juridice de drept administrativ se nasc, modifică sau se sting pe baza unei *manifestări unilaterale de voință*, cu precizarea că această voință unilaterală se manifestă *din oficiu* sau *la cerere*.
- Raporturile juridice administrative se pot naște și din producerea unor *evenimente* ale naturii sau din săvârșirea unor *fapte materiale*.
- Încălcarea obligațiilor ce izvorăsc din raportul juridic administrativ atrage angajarea *răspunderii administrative*.
- *Conflictelor juridice* apărute din nerespectarea obligațiilor ce revin părților din acest raport *se soluționează, de regulă, de organele administrației publice*. De la această regulă fac excepție acele conflicte

pentru care legea prevede o altă cale de soluționare și anume, calea instanțelor de contencios administrativ.

SECȚIUNEA a v-a **Organizarea administrativă a României**

1. Statul și componentele sale

Elementele statului, din punct de vedere al dreptului administrativ, sunt: populația, teritoriul, puterea publică și personalitatea juridică a statului.

Populația este constituită din toate persoanele fizice care locuiesc pe teritoriul țării noastre. Populația este alcătuită din toți cetățenii români indiferent că sunt de naționalitate română sau aparțin unor minorități naționale.

Teritoriul României este cel definit de Constituție și asupra căruia își exercită suveranitatea poporul român.

Prin *puterea publică* sau suveranitate se înțelege puterea pe care statul o are de a comanda tuturor indivizilor ce intră în compunerea populației sale, unită cu aceea de a nu recunoaște pe teritoriul său nici o altă voință venită din afară. Puterea publică se exercită asupra primelor două elemente ale statului - populația și teritoriul – fără nici un amestec din afară.

Suveranitatea statului nostru se caracterizează prin aceea că este *indivizibilă, inalienabilă și imprescriptibilă*.

Suveranitatea este indivizibilă întrucât nu se pot concepe mai multe suveranități într-un singur stat.

Este inalienabilă, pentru că ea nu poate fi înstrăinată, nici în parte și nici în întregime.

Este imprescriptibilă, pentru că ea nu poate fi uzucapată de nimeni prin trecerea timpului.

2. Statul – persoană juridică

Ținând seama de faptul că statul are o populație și un teritoriu, organe de conducere și un patrimoniu propriu, necesare realizării activității sale, vom constata că statul este o persoană juridică.

Cea mai importantă deosebire dintre stat ca persoană juridică și respectiv subdiviziunile sale administrativ-teritoriale, pe de o parte și celelalte persoane juridice, pe de altă parte este aceea că statul în calitatea analizată are un ansamblu de atribuții ce se împart în două mari categorii: atribuții de drept public și atribuții de drept privat.

În exercitarea atribuțiilor de drept public, statul, ca persoană juridică, are dreptul de comandă asupra tuturor organelor statului pe care el le înființează, precum și asupra tuturor persoanelor fizice sau juridice care au domiciliul ori sediul pe teritoriul statului sau care, sub diferite forme, se află pe teritoriul acestuia.

Cât privește atribuțiile de drept privat, vom constata că deși sub acest aspect statul ca persoană juridică se aseamănă cu persoanele juridice de drept privat, există, totuși unele deosebiri determinate de finalitatea existenței statului – apărarea integrității teritoriale a țării, a drepturilor și libertăților cetățenilor, precum și satisfacerea intereselor generale ale societății.

3. Patrimoniul statului

Ca persoană juridică, statul deține un patrimoniu. Cel mai important element al patrimoniului statului, comunei sau județului este desemnat prin noțiunea de domeniu. Prin *domeniu* se înțelege totalitatea bunurilor mobile și imobile, aparținând statului, județului sau comunei, întrebuintate pentru satisfacerea intereselor generale. Domeniul statului are la rândul său două componente: *domeniul public* și *domeniul privat*.

Elementele de distincție dintre cele două componente ale domeniului statului sunt următoarele:

- după *modul de administrare*, bunurile ce alcătuiesc domeniul public al statului, comunei sau județului sunt administrate de regii autonome, de instituții publice sau chiar de organe ale statului ori sunt concesionate sau închiriate unor particulari, în timp ce bunurile ce alcătuiesc domeniul privat al statului, comunei sau județului vor fi administrate – ca orice bun proprietate privată – de societăți comerciale ori vor fi închiriate sau date în locație de gestiune;

- după *destinația gestionării lor*, bunurile care alcătuiesc domeniul public al statului, comunei sau județului sunt utilizate în interes public, astfel încât

oricine are dreptul să le folosească fie gratuit, fie cu plată. Ele sunt utilizate în scopul satisfacerii intereselor generale ale societății și nu al realizării unui profit. Bunurile care alcătuiesc domeniul privat al statului deși urmăresc satisfacerea intereselor generale ale comunității, sunt exploatate în scopul realizării de profit;

- după *modul de dobândire*, bunurile ce alcătuiesc domeniul public al statului, județului sau comunei pot fi dobândite, potrivit legii, prin hotărâri ale Guvernului sau ale consiliilor județene ori locale, după caz, ca urmare a unor *investiții* din fondurile statului, a unităților administrativ teritoriale, a regiilor autonome care le administrează, precum și prin *expropriere*. Bunurile ce fac parte din domeniul privat al statului, județului ori comunei pot fi dobândite potrivit regulilor de drept civil (cumpărare, schimb, donație, etc.).

Domeniul public al statului, comunei sau județului se poate dobândi și prin *achiziționarea de bunuri*, precum și prin *realizarea de obiective de investiții* de natura celor care fac parte din proprietatea publică. Astfel, se contractează, în condițiile legii, construirea unei căi ferate ori a unei clădiri destinate satisfacerii unor interese publice, etc.

Domeniul public al statului se mai poate dobândi și pe calea rechizițiilor și a confiscărilor.

Rechizițiile sunt operațiuni de putere publică, prin care bunuri mobile și imobile se iau de la particulari pentru satisfacerea nevoilor armatei în caz de mobilizare sau de război.

Confiscarea constă în trecerea, în condițiile legii, ca urmare a aplicării unei sancțiuni penale sau contravenționale a unor bunuri destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni sau contravenții în domeniul public al statului.

- după *modul de înstrăinare* bunurile ce alcătuiesc domeniul public al statului, comunei sau județului sunt *inalienabile*. După o anumită perioadă de folosire, exploatare ori în alte împrejurări ele pot fi, în condițiile legii, *dezafectate*. Bunurile care fac parte din domeniul privat al statului, comunei sau județului pot fi înstrăinate, în condițiile legii, contra cost sau chiar gratuit.

4. Unitățile administrativ teritoriale

Potrivit art. 3 (3) din Constituția României „Teritoriul este organizat, sub aspect administrativ, în comune, orașe și județe. În condițiile legii, unele orașe sunt declarate municipii”.

Prin *comună* înțelegem circumscripția administrativ-teritorială de bază, delimitată prin lege, totodată cu personalitate juridică și formată din

unul sau mai multe sate. Comuna are buget de venituri și cheltuieli proprii și este condusă de organe proprii – consiliul local și primar – alese potrivit legii.

Orașul, ca unitate administrativ-teritorială, este acea localitate din mediul urban, delimitată prin lege și totodată cu personalitate juridică. Orașul are buget propriu de venituri și cheltuieli și este condus de organe proprii – consiliul local și primar – alese potrivit legii.

Potrivit Constituției, în condițiile legii, unele orașe sunt declarate *municipii*, de regulă capitalele județelor, dar și alte orașe. În rândul acestora se include și municipiul București care, din punctul de vedere al dreptului administrativ, are aceeași poziție juridică ca și a unui oraș.

Județul este unitatea administrativ-teritorială ce cuprinde mai multe comune și orașe, prevăzute în lege, care au personalitate juridică, buget propriu de venituri și cheltuieli și organe proprii de conducere – consiliul județean și președintele acestuia – potrivit legii.

SECȚIUNEA a VI-a ORGANELE ADMINISTRAȚIEI PUBLICE

1. Noțiune și clasificare

Puterea executivă se exercită prin organe proprii, acestea fiind Președintele României, Guvernul, ministerele și alte organe de specialitate ale administrației publice centrale și organele administrației publice locale, la nivelul județelor și municipiului București, municipiilor, orașelor și comunelor.

În consecință, *organele administrației publice sunt organele de stat care înfăptuiesc, în concret, activitatea puterii executive.*

Organele administrației publice se clasifică după anumite criterii astfel:

- după modul lor de formare, sunt două feluri de organe administrative: organe ale administrației publice alese (consiliile locale și județene, precum și primarii); organe ale administrației publice numite (miniștri, prefectii, conducătorii organelor de specialitate ale administrației de stat, etc.);

- după natura lor organele administrative se împart în: organe colegiale (guvernul, consiliile locale și județene) și individuale (miniștrii, ceilalți conducători ai organelor administrative centrale sau locale);

- după criteriul competenței, teritorială sau materială, organele administrației publice se împart în organe centrale (având o competență

generală pe întreg teritoriul țării) și locale (a căror competență se exercită în limitele unei unități administrativ-teritoriale); organe cu competență materială generală (guvernul, consiliile locale sau județene); organe cu competență de specialitate (ministerele, organele de specialitate din subordine guvernului, serviciile descentralizate ale ministerelor, precum și ale celorlalte organe ale administrației publice și locale specializate).

2. Guvernul României

Potrivit prevederilor Constituției, Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice, potrivit programului de guvernare acceptat de Parlament.

Guvernul este șeful puterii executive pe care o exercită prin membrii săi, care sunt, în același timp și miniștrii, adică conducătorii acelor servicii publice administrative ce sunt grupate într-un minister, subordonat Guvernului.

Activitatea Guvernului se desfășurează sub control parlamentar, și atât Guvernul cât și fiecare membru al acestuia răspunde politic, solidar pentru activitatea desfășurată și actele săvârșite.

Guvernul este un organ numit. Potrivit prevederilor art. 85 (1) și 102 (1) din Constituție, Președintele României desemnează un candidat la funcția de prim-ministru. Candidatul se desemnează dintre persoanele recomandate de formațiunea politică care deține majoritatea în Parlament. Dacă nu există o asemenea formațiune politică, candidatul se desemnează dintre persoanele recomandate de formațiunile politice care pot asigura o asemenea majoritate în Parlament.

Persoana desemnată de președintele României pentru a candida la funcția de prim-ministru, întocmește lista Guvernului, pe care o supune Parlamentului pentru a obține votul de încredere. Astfel, după obținerea votului de încredere și numirea – prin decret emis de Președintele României - primul-ministru, miniștrii și ceilalți membri ai Guvernului vor depune, individual, în fața Președintelui României, jurământul prevăzut la art. 82 (2) din Constituție.

Dacă așa se formează un Guvern, să vedem cum își încetează acesta activitatea.

De regulă, Guvernul își exercită mandatul până la data validării alegerilor parlamentare generale, iar Guvernul al cărui mandat a încetat, îndeplinește numai actele necesare pentru administrarea treburilor publice, până la depunerea jurământului de către membrii noului Guvern.

Guvernul este un organ colegial alcătuit din primul-ministru, miniștrii și alți membrii stabiliți prin lege organică.

Caracterul de organ colegial al Guvernului nu rezultă numai din componența sa, ci și din modul de lucru – el lucrează numai întrunit în ședință – precum și din modul de adoptare a actelor de competența sa.

Guvernul este un organ de competență generală. Determinat de poziția deosebită, de șef al puterii executive, Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a țării, potrivit programului său de guvernare acceptat de Parlament și exercită conducerea generală a administrației publice.

Guvernul are următoarele atribuții:

- exercită conducerea generală a administrației publice;
- asigură executarea, de către organele administrației publice, a legilor și celorlalte dispoziții normative date în aplicarea acestora;
- conduce și controlează activitatea ministerelor și a celorlalte organe centrale și locale ale administrației publice;
- elaborează proiecte de lege și le supune spre adoptare Parlamentului; dezbate propunerile legislative care privesc activitatea executivă, primite din partea Parlamentului;
- elaborează sistemul de impozite și taxe convenite bugetului centralizat al statului și le supune spre adoptare Parlamentului;
- asigură, prin luarea și aplicarea măsurilor necesare, apărarea ordinii de drept și liniștii publice, a drepturilor și libertăților cetățenești, în condițiile prevăzute de lege;
- ia măsuri cu privire la negocierea de tratate, acorduri și convenții internaționale care angajează statul român și le înaintează Președintelui României; aprobă acordurile interguvernamentale care se vor putea semna numai din împuternicirea primului-ministru.

Modul de lucru al Guvernului. Guvernul lucrează în ședințe, în prezența a jumătate plus unu din membrii săi. Hotărârile și ordonanțele se adoptă cu acordul primului-ministru, prin votul deschis al majorității simple a celor prezenți, dar nu mai puțin de o treime din numărul total al membrilor Guvernului.

Guvernul se întrunește de două ori pe lună sau ori de câte ori este nevoie, la convocarea primului-ministru sau a unui ministru de stat desemnat de acesta.

Biroul executiv al Guvernului. Pentru rezolvarea operativă a problemelor curente și urmărirea aducerii la îndeplinire a măsurilor dispuse de Guvern, acesta își constituie un birou executiv.

Biroul executiv este format din primul-ministru, miniștrii de stat, ministrul finanțelor, ministrul justiției, ministrul de interne și ministrul apărării naționale.

Secretariatul General al guvernului. Am arătat că Guvernul, fiind un organ colegial, își desfășoară activitatea numai în ședințele acestuia, dar, pentru a putea fi ținute aceste ședințe și pentru transmiterea către organele administrației publice și către particulari (persoane fizice și juridice) a celor hotărâte în ședințele de Guvern, acesta are un aparat propriu, numit Secretariat General.

Secretariatul General al Guvernului este compus din specialiști din cele mai diferite profesii și este condus de un secretar general ce are rang de ministru, care participă la ședințele acestuia, precum și la ședințele biroului executiv.

Fiind aparatul de specialitate al guvernului, structura organizatorică, atribuțiile și normele de funcționare ale Secretariatului General al Guvernului se aprobă de către Guvern.

În îndeplinirea atribuțiilor sale, Guvernul adoptă acte juridice administrative, prevăzute de Constituție și legile de abilitare normativă. Aceste acte juridice sunt: hotărâri și ordonanțe.

Hotărârile se adoptă, potrivit art. 108 (2) din Constituție, pentru organizarea executarea legilor.

Ordonanțele se adoptă, potrivit art.108 (3) din Constituție, în temeiul unei legi temporare de abilitare, în limitele și în condițiile prevăzute de aceasta.

Cât privește *ordonanțele*, reglementate de art. 115 din Constituție, prezentarea lor implică o abordare mai amplă, determinată de caracterul lor specific de acte administrative de autoritate adoptate în baza unei *delegări legislative*, acordate de Parlament și, în anumite condiții, fără abilitarea prealabilă a Parlamentului.

Potrivit art. 115 (1) din Constituție, Parlamentul poate adopta o lege specială de abilitare a Guvernului pentru a emite ordonanțe în domenii, care nu fac obiectul legilor organice. În continuare alin. (2) al aceluiași articol prevede că legea de abilitare va stabili, în mod obligatoriu, domeniul și data până la care se pot emite ordonanțe, iar în alin.(3) se arată că, dacă legea de abilitare o cere, ordonanțele se supun aprobării Parlamentului, potrivit procedurii legislative, până la împlinirea termenului de abilitare. Nerespectarea termenului atrage încetarea efectelor ordonanței.

Guvernul poate adopta *ordonanțe de urgență*. Aceasta intră în vigoare numai după depunerea lor spre aprobare la Parlament. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă în mod obligatoriu.

Primul ministru al Guvernului are o poziție juridică deosebită, poziție desprinsă din *modul de desemnare, de înlocuire și din atribuțiile pe care le are.*

Primul-ministru, *semnează* hotărârile și ordonanțele adoptate de guvern și *contrasemnează* unele decrete emise de Președintele României.

Pentru realizarea atribuțiilor sale, primul-ministru emite decizii cu caracter individual sau privind organizarea internă a Guvernului.

Dintre atribuțiile primului-ministru menționăm:

- formează Guvernul, prezentând lista acestuia în ședința comună a Camerei Deputaților și a Senatului;
- prezintă, odată cu lista Guvernului, programul de guvernare;
- conduce Guvernul și coordonează activitatea membrilor acestuia, respectând atribuțiile ce le revin;
- prezintă Camerei deputaților și Senatului rapoarte și declarații cu privire la politica Guvernului, care se dezbate cu prioritate;
- convoacă membrii Guvernului în ședințe ordinare și extraordinare;
- conduce ședințele Guvernului, în afară de acele la care, în condițiile prevederilor Constituției, participă Președintele României;
- conduce ședințele biroului executiv al Guvernului;
- semnează hotărârile și ordonanțele adoptate de Guvern;
- contrasemnează decretele emise de Președintele României.

3. Organele de specialitate ale administrației publice centrale

Ministerele sunt organe de specialitate ale administrației publice centrale ce funcționează în subordinea Guvernului și care sunt constituite dintr-o sumă de servicii publice administrative create pentru a satisface categoriile de interese generale ale societății, care fac parte din ramura sau domeniul de activitate al ministerului.

Ministerele au o structură organizatorică proprie, care cuprinde, în funcție de importanța, volumul, complexitatea și specificul activității desfășurate, următoarele compartimente: birouri, servicii, direcții, direcții generale și departamente. În unele ministere, determinat de specificul activității, se pot organiza inspectorate de stat, asimilate direcțiilor sau, după caz, direcțiilor generale, precum și comisiei naționale, asimilate departamentelor.

Aceste compartimente sunt de două feluri: *funcționale*, care le găsim la orice ministere – secretariat, administrativ, resurse umane, etc. – și de

specialitate - de specificul fiecărui minister, de ex. Direcția de licențe și politică vamală din cadrul Ministerului și Comerțului, etc.

De regulă, compartimentele ministerelor își desfășoară activitatea în cadrul ministerului, dar, în funcție de natura activității lor, unele ministere pot avea compartimente și în țară, iar altele chiar în străinătate; de ex. , Ministerul Afacerilor Externe are și unele compartimente ce își desfășoară activitatea în străinătate, misiunile diplomatice și servicii consulare.

Personalul din ministere se împarte în următoarele categorii: personal de conducere (șef birou, șef serviciu, director, director general – și adjuncții acestora); personal de execuție de specialitate (economiști, ingineri, juriști, profesori, medici, etc.); personal de deservire (arhivari, magazioneri, etc.).

Atribuțiile personalului din ministere se stabilesc prin regulamentele de organizare și funcționare ale ministerelor, aprobate de ministru.

Conducerea ministerelor se execută de către ministru. Pe lângă ministru funcționează, ca organ consultativ, colegiul ministerului, compus din: secretari de stat; subsecretari de stat; directori generali; directori; șeful compartimentului economic; șefi de compartimente independente; șeful compartimentului juridic.

Alte organe de specialitate ale administrației publice centrale sunt acele organe de specialitate ale administrației publice centrale, altele decât ministerele, care sunt înființate să funcționeze, fie în subordinea Guvernului, fie în subordinea ministerelor. Aceste organe sunt ca și ministerele, o totalitate de servicii publice administrative organizate pentru a realiza conducerea centrală a unor ramuri sau domenii de activitate pentru a căror conducere nu este necesară organizarea unui minister, ca organ de specialitate al administrației publice centrale.

Din categoria altor organe de specialitate ale administrației publice centrale fac parte: *secretariate; subsecretariate; agenții; oficii; comisii; comitete; administrații; inspecții; birouri; institute.*

4. Serviciile publice descentralizate din unitățile administrativ-teritoriale

Ministerele și celelalte organe de specialitate ale administrației publice centrale sunt alcătuite, în vederea realizării atribuțiilor proprii, din mai multe servicii publice din care unele își desfășoară activitatea în teritoriul țării, în unitățile administrativ teritoriale.

Din această categorie fac parte cele mai multe ministere și unele din celelalte organe centrale. Astfel, Ministerul Finanțelor are ca servicii publice descentralizate în unitățile administrativ teritoriale, direcțiile generale ale

finanțelor publice din județe și municipiul București, în subordinea cărora funcționează administrațiile financiare.

Administrația publică din unitățile administrativ-teritoriale își desfășoară activitatea pe principiul autonomiei locale și al descentralizării serviciilor publice.

Prefectul este reprezentantul Guvernului pe plan local fiind numit de acesta, desfășurându-și activitatea în teritoriu, în reședințele de județ și în municipiul București.

5. Administrația publică locală

Organele administrației publice locale își exercită activitatea prin intermediul următoarelor autorități:

Autoritatea administrației publice județene aparține consiliul județean care înfăptuiește coordonarea activității consiliilor comunale și orașenești, în vederea realizării serviciilor publice de interes județean. Consiliul județean este ales și funcționează în condițiile legii.

Consiliile județene sunt formate dintr-un număr de consilieri aleși prin votul locuitorilor județului, în condițiile legii, și sunt conduse de un președinte care împreună cu consiliul răspunde de buna funcționare a administrației județului.

Autoritățile administrației publice locale sunt consiliile locale comunale, orașenești și municipale, conduse de primari, iar în municipiul București, de un primar general, ajutat de 1-2 viceprimari.

Consiliile locale sunt formate din consilieri aleși prin votul locuitorilor cu drept de vot din unitatea administrativ-locală. Administrația consiliului local este condusă de către primar.

Primarii și primarul general al capitalei sunt șefi ai administrației publice locale, reprezentând comuna sau orașul în relațiile cu terții precum și în justiție.

În subordinea consiliilor județene și locale se află *secretarul consiliului*, funcționar public numit de către puterea executivă, precum și *diferite organe de specialitate* organizate pe principalele domenii, în funcție de nevoile locale.

SECȚIUNEA a VII-a ACTELE ADMINISTRATIVE

Actele juridice adoptate sau emise de serviciile publice administrative se împart în: acte administrative de autoritate, acte administrative de gestiune și acte administrative cu caracter jurisdicțional.

a. Actele administrative de autoritate sunt acte juridice adoptate sau emise de un serviciu public, în mod unilateral, în baza și în vederea executării legii, pentru nașterea, modificarea sau stingerea unor raporturi juridice.

b. Actele administrative de gestiune sunt acte juridice încheiate de serviciile publice administrative pentru exploatarea și dezvoltarea proprietății publice (domeniul public) a statului, județului sau comunei, cu particularii (persoane fizice sau juridice, române ori străine). Statul, județul și comuna, având conducerea propriilor patrimonii, fac, în această calitate, acte patrimoniale, bilaterale.

c. Actele administrative cu caracter jurisdicțional sunt acte emise de organele de jurisdicție ce funcționează în cadrul organelor administrației publice, competente, potrivit legii, să soluționeze anumite conflicte apărute între organele administrației publice (servicii publice) și particulari. Aceste acte juridice, după organul care le emite, sunt acte administrative, iar după efectele pe care le produc, sunt acte de jurisdicție.

1. Acte administrative de autoritate

Noțiunea de act administrativ de autoritate este determinată de cele trei părți (elemente) pe care le cuprinde aceasta, și anume: *act juridic; administrativ și de autoritate.*

Această noțiune conține următoarele semnificații:

- suntem în prezența unui *act juridic*, adoptat sau emis pentru a produce efecte juridice, pentru a naște, modifica sau stinge raporturi juridice, de regulă, de drept administrativ;

- aceste acte juridice sunt *administrative* pentru că ele sunt adoptate sau emise de servicii publice administrative, în scopul realizării atribuțiilor ce revin acestora pentru îndeplinirea sarcinilor puterii executive de satisfacere a intereselor generale ale societății;

- sunt *acte de autoritate* pentru că ele sunt adoptate sau emise de servicii publice administrative, în calitatea lor de deținători ai unor părți din suveranitatea națională, din puterea publică a statului.

Ținând seama de aceste elemente, *definim actul administrativ de autoritate ca fiind actul juridic adoptat sau emis de un serviciu public administrativ, în mod unilateral, în baza și în vederea executării legii, pentru nașterea, modificarea sau stingerea unor raporturi juridice, de regulă, de drept administrativ.*

Actul administrativ de autoritate are anumite *trăsături* caracteristice:

- actele administrative de autoritate sunt adoptate sau emise de servicii publice administrative – organe ale administrației publice, instituții publice și regii autonome de interes public – competente, potrivit legii, să adopte ori să emită astfel de acte. Asemenea acte, însă, pot fi adoptate sau emise și de organele legislative, de Președintele României, precum și de organele puterii judecătorești, dacă legea le recunoaște acest drept;

- actele administrative de autoritate cuprind o dispoziție, un ordin pe care serviciul public care l-a adoptat sau emis îl dă serviciilor publice în subordine sau particularilor (persoane fizice sau juridice);

- unele au caracter normativ, iar altele individual, adică unele produc efecte juridice cu caracter general, impersonal, iar altele numai asupra serviciului public sau a particularilor pentru care a fost adoptat sau emis;

- spre deosebire de actul legislativ care creează, pentru prima dată, o reglementare juridică – conține norme juridice primare – actul administrativ de autoritate este adoptat sau emis pentru aplicarea, pentru executarea unei legi existente;

- actele administrative de autoritate fiind adoptate sau emise pe baza și în vederea executării legii, nu pot avea caracter retroactiv, ele produc efecte numai pentru viitor;

- executarea actelor administrative de autoritate este asigurată de puterea publică, aceasta aplicând sancțiunile stabilite, potrivit legii.

Actele administrative de autoritate se emit în *formă scrisă*.

Forma scrisă a actului administrativ de autoritate este cerută pentru a se putea cunoaște conținutul lui în vederea aducerii la îndeplinire a prevederilor acestuia. De asemenea, forma scrisă mai este necesară pentru a se putea verifica legalitatea lui, iar în caz de litigiu, născut în legătură cu conținutul acestuia ori ca urmare a executării lui, să se poată face proba actului și a cuprinsului său.

Formal, orice act administrativ de autoritate trebuie să cuprindă: denumirea serviciului public administrativ care l-a adoptat sau emis; data la care a fost adoptat sau emis; data, viitoare la care intră în vigoare, dacă

aceasta este alta decât data publicării, în cazul celor normative – a aducerii la cunoștința celor interesați – în cazul celor individuale; sigiliul (ștampila) serviciului public administrativ care l-a adoptat sau emis; semnătura conducătorului serviciului public administrativ care l-a adoptat sau emis ori a locțiitorului acestuia; numărul sub care a fost adoptat sau emis.

Lipsa unuia din aceste elemente duce la inexistența sau la nulitatea actului.

Procedura de adoptare sau emitere a actelor administrative de autoritate conține trei faze și anume: procedura prealabilă; procedura concomitentă și procedura posterioară.

- *Procedura prealabilă* adoptării sau emiterii actelor administrative de autoritate cuprinde: întocmirea unor acte pregătitoare și săvârșirea unor operațiuni tehnico-materiale de către funcționarii publici ai organului care adoptă ori emite actul administrativ de autoritate sau de către funcționarii publici ai altor organe ale administrației publice. Aceste acte pregătitoare și operațiuni tehnico-materiale deși nu produc efecte juridice prin ele însele, fără întocmirea și, respectiv, săvârșirea lor nu s-ar putea adopta ori emite acte administrative de autoritate.

Actele pregătitoare din această categorie sunt: propunerile, referatele, analizele, schițele, avizele, acordurile și altele asemenea, pe baza cărora se întocmește proiectul de act administrativ de autoritate care se supune spre adoptare ori emitere organului competent.

Unele din aceste acte pregătitoare sunt cerute de lege, iar actul administrativ de autoritate adoptat sau emis în lipsa acestora este lovit de nulitate, altele, însă sunt inerente acestei faze a procedurii de adoptare sau emitere a actelor administrative de autoritate, cum ar fi întocmirea proiectului.

- *Procedura concomitentă* constă în deliberarea conducerii colegiale a organului care îl adoptă și în adoptarea lui, precum și în luarea deciziei conducătorului serviciului care îl emite. După adoptare sau emitere, actul administrativ de autoritate se semnează de către conducătorul organului care l-a adoptat sau emis.

După semnare, actul administrativ de autoritate, fără deosebire de faptul că este adoptat sau emis, trebuie să fie *ștampilat, dat un număr de ordine și menționată ziua, luna și anul.*

- *Procedura posterioară* adoptării sau emiterii actelor administrative de autoritate constă în îndeplinirea formelor de aducere la cunoștința generală, a celor cu caracter normativ și celor interesați, în cazul celor individuale. Hotărârile Guvernului, fără deosebire că sunt normative sau individuale, se

publică în Monitorul Oficial iar cele cu caracter militar se comunică numai instituțiilor interesate.

Actele administrative de autoritate individuale ale celorlalte servicii publice administrative se transmit, direct sau prin poștă, persoanelor interesate.

Condițiile de validitate ale actelor administrative de autoritate sunt următoarele:

- actul administrativ de autoritate trebuie să fie *adoptat sau emis de organul competent* cu luarea în considerare, atât a *competenței teritoriale*, cât și a celei *materiale*;

- actul administrativ de autoritate trebuie adoptat sau emis – deci a doua condiție de validitate - *pe baza și în vederea executării legii*;

- să fie emis de *funcționarul competent să-l emită*. Îndeplinesc această condiție de validitate și actele emise de locțiitorul de drept, în cazul în care titularul lipsește, ori de funcționarul public delegat pentru a îndeplini unele atribuții pe timpul cât acesta lipsește;

- *actul administrativ de autoritate produce efecte numai pentru viitor, el nu poate retroactiva*;

- actul administrativ de autoritate trebuie să fie *emis în formă scrisă*.

Această condiție este cerută, atât pentru validitatea actului, cât și pentru proba emiterii lui, precum și pentru cunoașterea, în vederea aplicării, a conținutului său. Nerespectarea acestei condiții conduce la inexistența actelor;

- actul administrativ de autoritate emis în formă scrisă trebuie să *cuprindă elementele de formă* care să probeze că actul a fost adoptat sau emis de organul competent, semnat de funcționarul public care are dreptul, potrivit legii, să semneze actul respectiv, la data și sub numărul de ordine cronologic, precum și că s-a aplicat sigiliul organului emitent;

- *contrasemnarea actului administrativ*, atunci când legea o cere.

Nerespectarea acestei condiții este sancționată cu nulitatea actului administrativ de autoritate;

- pentru unele acte administrative de autoritate normative este necesară respectarea *condiției cvorumului* cerut de lege pentru adoptarea actului. Nerespectarea acestei condiții duce la nulitatea actului administrativ;

- ultima condiție de validitate este *publicarea sau aducerea actului administrativ la cunoștința* celor interesați.

2. Actele administrative de gestiune

Actul administrativ de gestiune este actul juridic încheiat, pe de o parte, de un serviciu public, iar pe de altă parte, de un particular (persoană fizică sau persoană juridică) ce are ca obiect vânzarea-cumpărarea de produse, executarea de lucrări și prestarea de servicii, precum și concesionarea și închirierea unor bunuri mobile și imobile, aparținând proprietății publice a statului, județului sau comunei.

Din partea serviciilor publice administrative, actele administrative de gestiune se încheie de miniștri și conducătorii celorlalte organe de specialitate ale administrației publice centrale (pentru actele administrative care privesc domeniul public al statului), președinții consiliilor județene (pentru actele care privesc domeniul public al județului), primarii comunelor și orașelor (pentru actele administrative de gestiune care privesc proprietatea publică a comunelor și orașelor), conducătorii instituțiilor publice, directorii generali ai regiilor autonome de interes public (pentru actele administrative, de gestiune ce revin în competența acestora).

Obiectul actului administrativ de gestiune îl poate constitui: concesionarea de servicii publice, unități de producție ale unor regii autonome sau terenuri; achiziții guvernamentale; executarea de lucrări de construcții publice; prestări de servicii; împrumutul de stat public.

3. Actul administrativ cu caracter jurisdicțional

Actul administrativ cu caracter jurisdicțional este actul juridic pronunțat sau emis de un organ cu atribuții jurisdicționale ce funcționează în cadrul unui organ al administrației publice pentru a soluționa, potrivit legii, după o anumită procedură, un conflict juridic, în care una din părți este un serviciu public administrativ.

Actele administrative cu caracter jurisdicțional sunt emise după o procedură stabilită de lege care se deosebește de procedura de adoptare sau emiteră a actelor administrative de autoritate, dar se aseamănă cu procedura de pronunțare a hotărârilor judecătorești. Aceste acte administrative conțin soluția dată de organul de jurisdicție (care funcționează în cadrul Curții de Conturi, Ministerului de Interne, etc.), pronunțată într-un conflict juridic dat spre rezolvare de lege în competența acestor organe. Odată pronunțate soluțiile conținute în actele administrative cu caracter jurisdicțional au autoritate de lucru judecat, astfel încât, conflictul juridic soluționat nu mai poate fi rejudecat decât dacă a fost desființată soluția pe una din căile legale. Asemenea acte administrative sunt prevăzute cu căi de atac pentru

garantarea drepturilor părților aflate în conflict, însă odată rămase definitive au asigurată executarea prin forța de constrângere a puterii publice.

SECȚIUNEA a VIII-a CONTENCIOSUL ADMINISTRATIV

1. Noțiunea și categoriile contenciosului administrativ

Contenciosul administrativ este reglementat în prezent de Legea nr. 554 din 2 decembrie 2004.

Prin contencios administrativ se desemnează activitatea de soluționare de către instanțele de contencios administrativ competente, potrivit legii, a conflictelor juridice în care cel puțin una din părți este un serviciu public administrativ, conflictul juridic fiind născut din adoptarea sau emiterea unui act administrativ de autoritate nelegal ori din refuzul de a rezolva o cerere referitoare la un drept recunoscut de lege.

Contenciosul administrativ se împarte în două *categorii* și anume: contencios administrativ de anulare și contencios administrativ de plină jurisdicție.

- *Contenciosul administrativ de anulare* este acela în care instanța de contencios administrativ este competentă să anuleze sau să modifice un act administrativ de autoritate adoptat sau emis cu nerespectarea legii sau să oblige serviciul public administrativ să rezolve o cerere referitoare la un drept recunoscut de lege. În cadrul acestui contencios administrativ, instanța de contencios nu este competentă să rezolve și problema reparării daunelor, acest aspect urmând a fi soluționat pe calea dreptului comun.

- *Contenciosul administrativ de plină jurisdicție* este acela în care instanța de contencios administrativ este competentă, potrivit legii, să anuleze ori să modifice actul administrativ de autoritate atacat, să oblige serviciul public administrativ să rezolve o cerere referitoare la un drept recunoscut de lege și să acorde daunele cauzate, de serviciul public administrativ, particularului (persoană fizică sau juridică), prin actul administrativ de autoritate adoptat sau emis ori prin refuzul de a rezolva o cerere referitoare la un drept recunoscut de lege. Cererea pentru despăgubiri se poate formula fie în cadrul acțiunii inițiale, fie separat, după cum, la data introducerii în acțiune este sau nu cunoscută paguba și întinderea ei.

2. Părțile și obiectul litigiului de contencios administrativ

Părțile participante în litigiile de contencios administrativ sunt reclamantul și pârâtul.

- *Calitatea de reclamant* o poate avea orice persoană fizică sau juridică, dacă se consideră vătămată în drepturile sale, recunoscute de lege, printr-un act administrativ sau prin refuzul nejustificat al unei autorități administrative de a-i rezolva cererea referitoare la un drept recunoscut de lege. Mai pot avea calitatea de reclamant *prefectul, Agenția Națională a Funcționarilor Publici, Ministerul Public, Avocatul Poporului, inclusiv autoritatea publică emitentă a unui act administrativ nelegal, în situația în care actul nu mai poate fi revocat întrucât a produs efecte juridice civile.*

- *Calitatea de pârât* revine *autorității administrative*. Prin autoritate administrativă se desemnează serviciile publice administrative, care realizează sarcinile puterii executive de satisfacere a intereselor generale ale societății.

Acțiunile în justiție vor putea fi formulate și personal împotriva *funcționarului autorității pârâte*, care a elaborat actul sau care se face vinovat de refuzul rezolvării cererii, dacă se solicită plata unor despăgubiri pentru prejudiciul cauzat prin actul emis sau prin întârziere. Funcționarii publici pot deveni pârâți numai în cazurile în care, prin cerere, se solicită și plata unor despăgubiri pentru prejudiciul cauzat.

La rândul său, funcționarul public acționat astfel în justiție, poate chema în garanție pe superiorul său sau ierarhic de la care a primit ordin scris să semneze actul, a cărui legalitate este supusă judecății.

Obiectul acțiunii în contencios administrativ îl poate constitui *anularea unui act administrativ sau obligarea unei autorități administrative* care refuză de a rezolva o cerere referitoare la un drept recunoscut de lege, la rezolvarea cererii, precum și la repararea pagubei ce i-a fost cauzată prin actul administrativ ilegal sau refuzul nejustificat.

Actul administrativ ce poate forma obiectul unei acțiuni în contencios administrativ trebuie să fie un act administrativ de autoritate. Actele administrative ale autorităților publice care privesc raporturile acestora cu Parlamentul și actele de comandament cu caracter militar nu pot fi atacate pe calea contenciosului administrativ, în privința acestora fiind prevăzute alte remedii jurisdicționale.

Refuzul nejustificat al unei autorități administrative de a rezolva o cerere referitoare la un drept recunoscut de lege constă în manifestarea exprimată, cu exces de putere, a voinței de a nu rezolva cererea.

În cadrul acestui obiect, acțiunea în contencios administrativ trebuie să cuprindă cererea ca instanța de contencios să oblige autoritatea administrativă să emită un act administrativ, să elibereze un certificat, o

adeverință sau orice alt înscris și faptul de a nu rezolva aceste cereri în termen de 30 de zile de la înregistrarea lor.

Repararea pagubelor materiale și morale ce i-au fost cauzate reclamantului, fie printr-un act administrativ de autoritate emis ilegal, fie prin refuzul autorității administrative de a rezolva o cerere referitoare la un drept recunoscut prin lege, precum și faptul de a nu se răspunde petiționarului în termen de 30 de zile de la înregistrarea cererii respective.

Repararea pagubelor materiale și morale poate fi solicitată, atât prin acțiunea în care se cere anularea unui act administrativ de autoritate emis ilegal, cât și printr-o acțiune separată. În cazurile în care întinderea pagubei nu este cunoscută la data introducerii acțiunii în anulare a actului administrativ, cel păgubit o va putea introduce ulterior, cu respectarea termenului de prescripție prevăzut prin lege pentru cererile de despăgubiri care începe să curgă de la data la care a cunoscut sau ar fi trebuit să cunoască întinderea pagubei.

3. Actele administrative exceptate de la controlul egalității efectuat de către instanțele de contencios administrativ

Conform art. 5 din Legea nr. 554 /2004 nu pot fi atacate la instanțele de contencios administrativ următoarele acte administrative:

- actele administrative ale autorităților publice care privesc raporturile acestora cu Parlamentul cum sunt: actele care privesc raporturile dintre Parlament sau Președintele României și Guvern; actele administrative de autoritate și actele de gestiune ale organelor de conducere din cadrul Parlamentului;
- actele de comandament cu caracter militar;
- actele administrative pentru modificarea sau desființarea cărora se prevede, prin lege organică, o altă procedură judiciară;
- actele administrative emise pentru aplicarea regimului stării de război, al stării de asediu sau al celei de urgență, cele care privesc apărarea și securitatea națională ori cele emise pentru restabilirea ordinii publice precum și pentru înlăturarea consecințelor calamităților naturale, epidemiilor și epizootiilor.

4. Instanțele de contencios administrativ

Litigiile privind actele administrative emise sau încheiate de autoritățile publice locale și județene, precum și cele care privesc taxe și impozite, contribuții, datoriile vamale și accesoriile acestora, de până la 5 miliarde lei, se soluționează, în fond, de *tribunalele administrativ-fiscale*, iar cele privind actele administrative emise sau încheiate de autoritățile publice centrale, precum și cele care privesc taxe și impozite, contribuții, datoriile vamale și accesoriile acestora mai mari de 5 miliarde lei, se soluționează, în fond de *secțiile de contencios administrativ și fiscal ale Curților de apel*, dacă prin lege specială nu se prevede altfel.

Recursul împotriva sentințelor pronunțate de tribunalele administrativ-fiscale se judecă de secțiile de contencios administrativ și fiscal ale curților de apel, iar recursul împotriva sentințelor pronunțate de secțiile de contencios ale curților de apel se judecă de *Secția de contencios administrativ și fiscal a Înaltei Curții de Casație și Justiție*, dacă prin lege specială nu se prevede altfel.

Reclamantul se poate adresa instanței de la domiciliul său sau celei de la domiciliul pârâtului.

5. Procedura contenciosului administrativ

Procedura contenciosului administrativ trebuie privită sub două faze și anume: etapa prealabilă sesizării instanței competente și etapa în fața instanței de contencios administrativ.

5.1. *Etapa prealabilă* este reglementată de art. 7 din Legea nr. 554/2004, conform căruia, înainte de a sesiza instanța competentă, persoana care se consideră vătămată într-un drept al său sau într-un interes legitim, printr-un act administrativ unilateral, trebuie să solicite autorității publice emitente, în termen de 30 de zile de la data comunicării actului, revocarea, în tot sau în parte, a acestuia. Plângerea se poate adresa în egală măsură organului ierarhic superior, dacă acesta există.

Este îndreptățită să introducă plângere prealabilă și persoana vătămată într-un drept al său sau într-un interes legitim, printr-un act administrativ cu caracter individual adresat altui subiect de drept, din momentul în care a luat cunoștință, pe orice cale, de existența acestuia, în limitele termenului de 6 luni.

Plângerea prealabilă astfel formulată se soluționează în termen de 30 de zile de la înregistrarea acesteia.

În cazul acțiunilor introduse de prefect, Ministerul Public, Agenția Națională a Funcționarilor Publici sau a celor care privesc cererile celor vătămați prin ordonanțe sau dispoziții din ordonanțe, precum și pentru

cererile formulate pe cale incidentală în orice proces de către părți , procedura prealabilă nu este obligatorie.

Plângerea prealabilă în cazul acțiunilor care au ca obiect contractele administrative are semnificația concilierii în cazul litigiilor comerciale, dispozițiile din codul de procedură civilă fiind aplicabile în mod corespunzător.

Plângerea prealabilă în cadrul actelor administrative unilaterale se poate introduce, pentru motive temeinice și peste termenul de 30 de zile, dar nu mai târziu de 6 luni de la data emiterii actului. Termenul de 6 luni este termen de prescripție.

5.2. *Etapa judiciară* în fața instanței de contencios administrativ este reglementată în cadrul articolelor 8 –21 din Legea nr. 554/2004.

Astfel, persoana vătămată printr-un act administrativ unilateral nemulțumită de răspunsul primit la plângerea prealabilă adresată autorității publice emitente sau dacă nu a primit nici un răspuns în termen de 30 de zile, poate sesiza instanța de contencios administrativ competentă, pentru a solicita anularea, în tot sau în parte, a actului, repararea pagubei cauzate și , eventual, reparații pentru daune morale. De asemenea , se poate adresa instanței de contencios administrativ și cel care se consideră vătămat într-un drept al său, recunoscut de lege, prin nesoluționarea în termen sau prin refuzul nejustificat de soluționare a cererii.

Instanța de contencios administrativ este competentă să soluționeze litigiile care apar în fazele premergătoare încheierii unui contract administrativ, precum și orice litigii legate de aplicarea și executarea contractului administrativ.

Persoana vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim prin ordonanțe sau dispoziții din ordonanțe introduce acțiune la instanța de contencios administrativ însoțită de excepția de neconstituționalitate. Instanța de contencios administrativ, dacă apreciază că excepția îndeplinește condițiile prevăzute de art.29 alin. 1 și 3 din legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale sesizează , prin încheiere motivată Curtea Constituțională și suspendă soluționarea cauzei pe fond. După pronunțarea Curții Constituționale are loc repunerea cauzei pe rol de către instanța de contencios administrativ și procedează astfel : a). acordă termen cu citarea părților dacă ordonanța sau o dispoziție a acesteia a fost declarată neconstituțională ; b). în caz contrar, respinge acțiunea ca inadmisibilă pe fond.

Instanțele competente în materia contenciosului administrativ sunt următoarele : a) tribunalele administrativ fiscale pentru litigiile care privesc actele administrative emise sau încheiate de autoritățile publice locale și

județene, precum și cele care privesc taxe, impozite, contribuții, datoriile vamale și accesoriile acestora de până la 5 miliarde lei; b) secțiile de contencios administrativ și fiscal ale Curților de Apel, pentru litigiile privind actele administrative emise sau încheiate de autoritățile publice centrale, precum și cele care privesc taxe, impozite, contribuții, datoriile vamale și accesoriile acestora mai mari de 5 miliarde lei. Prin lege se pot prevedea și alte competențe ale instanțelor de contencios administrativ.

Recursul împotriva sentințelor pronunțate de tribunalele administrativ-fiscale se judecă de secțiile de contencios administrativ și fiscal ale Curților de Apel, iar recursul împotriva sentințelor pronunțate de secțiile de contencios ale Curților de Apel se judecă de secția de contencios administrativ și fiscal a Înaltei Curți de Casație și Justiție, dacă prin lege specială nu se prevede altfel.

Reclamantul se poate adresa instanței de la domiciliul său sau celei de la domiciliul pârâtului.

Termenul de introducere a acțiunii având ca obiect anularea unui act administrativ individual sau recunoașterea dreptului pretins și repararea pagubei cauzate este de 6 luni care se calculează în mod diferit, după cum urmează : a). de la data primirii răspunsului la plângerea prealabilă sau, după caz, de la data comunicării refuzului, considerat nejustificat, de soluționare a cererii ; b) de la data expirării termenului legal de soluționare a cererii fără a depăși termenul de un an de la data emiterii actului atacat; c) de la data încheierii procesului verbal de finalizare a procedurii concilierii, în cazul contractelor administrative.

Ordonanțele sau dispozițiile din ordonanțe care se consideră neconstituționale, precum și actele administrative cu caracter normativ considerate nelegale pot fi atacate oricând.

Termenul de 6 luni este termen de prescripție, iar termenul de un an este termen de decădere.

Cererile adresate instanței se judecă de urgență și cu precădere în ședință publică, iar hotărârile pronunțate de către instanță vor fi redactate și motivate tot astfel, în cel mult 10 zile de la pronunțare.

Soluțiile pe care le poate da instanța de contencios administrativ diferă în funcție de obiectul acțiunii formulate. Astfel instanța admitând acțiunea formulată poate, după caz, să anuleze, în tot sau în parte, actul administrativ, să oblige autoritatea publică să emită un act administrativ ori să elibereze un certificat, o adeverință sau orice alt înscris. Instanța este competentă să se pronunțe asupra legalității actelor sau operațiunilor administrative care au stat la baza emiterii actului supus judecării. Totodată

instanța va hotărâ și asupra despăgubirilor pentru daunele materiale și morale cauzate, dacă reclamantul a solicitat acest lucru.

Atunci când obiectul acțiunii în contencios administrativ îl formează un contract administrativ, în funcție de starea de fapt instanța poate : a) dispune anularea acestuia, în tot sau în parte ; b) obligă autoritatea publică să încheie contractul la care reclamantul este îndreptățit; c) impune uneia dintre părți îndeplinirea unei anumite obligații ; d) suplinește consimțământul unei părți , când interesul public o cere ; e) obligă la plata unor despăgubiri pentru daunele materiale și morale .

Hotărârile judecătorești definitive și irevocabile, prin care s-au admis acțiunile formulate potrivit dispozițiilor Legii nr. 554/2004 constituie titluri executorii. Tot astfel, aceste hotărâri prin care s-au anulat acte administrative cu caracter normativ, sunt general obligatorii , au putere numai pentru viitor și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I, sau, după caz, în monitoarele oficiale ale județelor ori al municipiului București.

Căile extraordinare de atac împotriva hotărârilor de contencios administrativ rămase definitive sunt următoarele:

- a. contestație în anulare;
- b. revizuirea hotărârii;
- c. recursul în interesul legii;

SECȚIUNEA a VIII-a RĂSPUNDEREA ADMINISTRATIVĂ

Răspunderea administrativă cuprinde totalitatea normelor ce reglementează răspunderea juridică a celor care încalcă normele de drept administrativ.

1. Abaterea administrativă

Abaterea administrativă constă în săvârșirea unui fapt administrativ ilicit, care poate consta într-o acțiune sau inacțiune, pe care legea, hotărârea sau ordonanța Guvernului ori hotărârile consiliilor județene și a celor locale îl prevăd și îl sancționează.

Pentru a fi în prezența unei abateri administrative, este necesar ca actul normativ să reglementeze:

- obligația ce revine unui serviciu public administrativ, funcționar public sau unui particular (persoană fizică sau juridică);
- sancțiunea aplicabilă celui care încalcă – prin acțiune sau inacțiune – obligația ce-i revine din actul normativ respectiv;
- organul competent să constate abaterea și să aplice sancțiunea administrativă;
- căile de atac și organele competente a le soluționa, în cazul în care cel care comite abaterea administrativă se consideră nedreptățit de sancțiunea aplicată.

3. Sancțiunile administrative

Sancțiunile administrative sunt, în genere, următoarele:

- *Avertismentul* constă în atragerea verbală a atenției celui care a comis o abatere administrativă, asupra încălcării unei norme de drept pentru care legea prevede o sancțiune. Avertismentul se aplică având în vedere gravitatea abaterii administrative săvârșite, a persoanei făptuitorului, precum și condițiile în care abaterea a fost săvârșită. Avertismentul poate fi aplicat sub formă de mustrare sau mustrare cu avertisment.
- *Amenda* constituie obligarea celui care a săvârșit o abatere administrativă, la plata unei sume de bani, diferențiată în funcție de gravitatea abaterii și de actul normativ care stabilește abaterea administrativă și acțiunea aplicabilă.
- *Confiscarea* se aplică numai în cazul în care este prevăzută expres în actul normativ de stabilire și sancționare a contravenției și poate fi aplicată numai alături de o altă sancțiune administrativă.
- *Despăgubirea* constă în obligarea statului, a autorităților administrative, a funcționarilor publici și a particularilor (persoane fizice sau juridice) la plata unor sume de bani care să acopere prejudiciile cauzate domeniului statului, județului sau comunei ori serviciilor publice administrative sau particularilor.
- *Retragerea autorizației de funcționare* constă în interdicția impusă organul care a constatat abaterea administrativă, de a continua activitatea care se exercită numai în baza unei autorizații emise de organele competente.
- *Oprirea funcționării unor instalații, secții sau chiar unități economice*, ca urmare a săvârșirii unor abateri specifice, cum ar fi poluarea mediului înconjurător.

- *Oprirea executării lucrărilor sau desființarea construcțiilor realizate* în cazurile în care acestea se execută fără autorizația prevăzută de lege sau cu depășirea prevederilor acesteia.

- *Reținerea, suspendarea sau anularea permisului de conducere auto* sunt sancțiuni care se aplică de organele de poliție.

Reținerea și anularea permisului de conducere sunt două sancțiuni administrative care se aplică în anumite condiții: *reținerea*, în cazul în care persoana căreia i se aplică această sancțiune administrativă a fost sancționată în mod repetat pentru săvârșirea unor contravenții, iar *anularea*, în cazul în care persoana căreia i se aplică această sancțiune administrativă a fost condamnată printr-o hotărâre judecătorească definitivă pentru săvârșirea unor infracțiuni.

3. Subiecții răspunderii administrative

Statul, ca subiect al răspunderii administrative, trebuie să răspundă de activitatea desfășurată de două din cele trei puteri și anume puterea legislativă și pentru aceea a organelor puterii judecătorești.

În ipoteza în care Curtea Constituțională declară ca neconstituțională o lege care, până la acea dată, prin aplicarea ei, a cauzat pagube particularilor, statul va răspunde pentru repararea acestor pagube.

Statul răspunde pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare săvârșite în procesele penale. Orice persoană care a fost condamnată are dreptul la repararea de către stat a pagubei suferite, dacă în urma rejudecării cauzei s-a stabilit, prin hotărâre definitivă, că nu a săvârșit fapta imputată ori că acea faptă nu există precum și persoana care a fost arestată iar mai apoi a fost scoasă de sub urmărire penală ori achitată pentru aceleași motive arătate mai sus.

Autoritățile publice administrative răspund în cazurile în care prin activitatea ce o desfășoară încalcă legea și vatămă drepturile recunoscute de lege.

Art. 52 (1) din Constituție prevede că persoana vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim, anularea actului și repararea pagubei.

Funcționarii publici răspund, atât față de particulari, cât și față de serviciile publice administrative în care sunt încadrați, în cazul săvârșirii unor abateri administrative pentru care legea prevede angajarea răspunderii administrative.

Particularii (persoane fizice sau juridice) răspund în toate cazurile în care aceștia încalcă acele dispoziții legale pentru care este prevăzută aplicarea de sancțiuni administrative.

Instanțele judecătorești aplică sancțiuni administrative în situațiile în care, prin lege, li s-a stabilit dreptul ca în cazul angajării răspunderii administrative să stabilească întinderea acesteia.

CAPITOLUL III

DREPT FINANCIAR ȘI DREPT FISCAL

SECȚIUNEA I

NOȚIUNEA ȘI OBIECTUL DREPTULUI FINANCIAR

Dreptul financiar poate fi definit ca ansamblul unitar de norme juridice care reglementează relațiile financiare, ca relații sociale, în formă economică, de formare, administrare, întrebuințare și control al resurselor financiare publice, aparținând statului, colectivităților locale și instituțiilor publice.

Dreptul financiar, ca ramură a sistemului dreptului, grupează toate normele juridice care reglementează relațiile financiare și are, la rândul său, mai multe subramuri.

Astfel, normele juridice care privesc bugetul public și procedura elaborării, adoptării, executării și încheierii executării bugetului pot fi grupate în subramura dreptului bugetar.

De asemenea, dreptul fiscal reprezintă o subramură a dreptului financiar care înmănunchează normele juridice privind impozitele, taxele și

celelalte venituri ale bugetului public, precum și cele referitoare la procedura fiscală.

În cuprinsul dreptului financiar identificăm norme juridice relative la constituirea fondurilor și contribuțiilor convenite bugetului public, la reglementarea cheltuielilor bugetare, la relațiile dintre stat și autoritățile colectivităților locale, pe de o parte, și persoanele fizice sau juridice, pe de alta, relații care derivă din aplicarea acestor norme.

SECȚIUNEA a II-a IZVOARELE DREPTULUI FINANCIAR

Izvoarele dreptului financiar sunt acte juridice normative, având forță juridică diferită, în funcție de tipul actului și autoritatea emitentă.

Astfel, Constituția, ca lege fundamentală a statului, cuprinde și reglementări în materia relațiilor financiare, cum sunt cele din Titlul IV intitulat „Economia și finanțele publice”.

Dispozițiile Constituției sunt dezvoltate prin sistemul legilor organice și ordinare, al ordonanțelor Guvernului (simple sau de urgență), al hotărârilor Guvernului României, de punere în aplicare a legilor, instrucțiunile și normele metodologice ale ministerelor.

Legea, care cuprinde norme generale și abstracte pe termen îndeobște determinat, este unul dintre principalele izvoare formale ale dreptului financiar, prin faptul că ea determină întinderea obligațiilor bugetare ale cetățenilor și autorizează titularii bugetului să efectueze cheltuielile publice. Principiul legalității impune ca activitățile financiare să se întemeieze pe dispozițiile legii, impozitele, taxele și orice alte venituri ale bugetului public putând fi stabilite numai prin lege.

De asemenea, în sistemul izvoarelor dreptului financiar se cuprind și hotărârile consiliilor județene, municipale, orașenești sau comunale care cuprind reglementări în materia finanțelor publice locale.

SECȚIUNEA a III-a STRUCTURA SISTEMULUI FINANCIAR

Prin structura sistemului financiar înțelegem felul în care se organizează realizarea finanțelor publice ca activitate.

Sistemul financiar este astfel construit pentru a se realiza atât activități care interesează colectivitatea socială în ansamblu, cât și activități care privesc colectivitățile sociale constituite în unitățile administrativ teritoriale.

În structura sistemului financiar găsim instituții publice (organe) cu competență generală în domeniul finanțelor publice, cât și altele cu competență materială specială.

În cadrul administrației publice statale centrale, un organism cu competență generală în domeniul finanțelor publice este Guvernul României, cel care, inițiază proiectele principalelor acte normative din domeniul finanțelor publice, și adoptă, în virtutea delegării legislative, acte de forță juridică a legii în această materie sau emite hotărâri pentru organizarea executării legilor financiare.

Curtea de Conturi, ca autoritate administrativă autonomă, exercită controlul asupra modului de formare, de administrare și de întrebuințare a resurselor financiare ale statului și ale sectorului public, exercitând, în condițiile legii, și atribuții jurisdicționale.

Ministerul Finanțelor este organ al administrației publice centrale (a statului) de specialitate.

Conducerea Ministerului Finanțelor se exercită exclusiv de către ministrul finanțelor, membru al guvernului, numit ca și secretarii de stat după criteriile politice.

În directă subordonare a ministerului finanțelor funcționează Garda Financiară și Direcția Generală a Vămirilor.

Structurile deconcentrate în teritoriu ale Ministerului Finanțelor, aflate în relații de subordonare față de administrația centrală, sunt :

- *la nivel de județ* – direcțiile generale județene și a municipiului București, ale finanțelor publice și controlului financiar de stat ;
- *la nivel de municipiu și sectoare ale municipiului București* – administrații financiare ;
- *la nivel de orașe* – circumscripțiile financiare ;
- *la nivel de comune* – percepțiile rurale.

SECȚIUNEA a IV-a

BUGETUL PUBLIC NAȚIONAL

1.Noțiune și trăsături

Bugetul public reprezintă actul juridic necesar pentru stabilirea și autorizarea prealabilă a veniturilor și cheltuielilor publice.

Resursele financiare publice se constituie și se gestionează printr-un sistem unitar de bugete : bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat, bugetele locale, bugetele fondurilor speciale, bugetul trezoreriei statului și bugetele altor instituții publice cu caracter autonom, în condițiile asigurării echilibrului financiar.

Trăsăturile bugetului public sunt următoarele :

- bugetul este un act previzional, el prezentându-se sub forma unui tablou evaluativ și comparativ de venituri publice, indicând veniturile bănești ale statului și destinația acestora exprimată în cheltuieli bugetare ;

- este un act de autorizare prin care puterea legislativă împuternicește executivul să cheltuiască și să perceapă venituri în acord cu prevederile legale ;

- este un act anual, anul bugetar, ca exercițiu financiar fiind cel mai potrivit interval pentru care se poate efectua programarea și se poate urmări execuția veniturilor și cheltuielilor ;

- bugetul public reprezintă un sistem de fluxuri financiare privind formarea resurselor bănești publice, gestionarea, utilizarea și controlul folosirii acestora;

- bugetul public este și un instrument de politică a statului în domeniul fiscalității. Pe baza opțiunilor politice, economice, sociale, bugetul public reflectă politica financiară propriu- zisă a statului.

Subliniem faptul că bugetele care compun bugetul public național sunt autonome, având venituri și cheltuieli distincte, se elaborează și se aprobă separat, iar titularii acestora sunt în relații de autonomie.

Din rațiuni didactice vom clasifica componentele bugetului public național în trei categorii :

- bugetele centrale – bugetul de stat și bugetul asigurărilor sociale de stat, împreună cu fondurile speciale constituite pe lângă acestea;

- bugetele locale – bugete județene, municipale, orășenești și comunale ;

- bugetele instituțiilor publice.

2.Bugetul de stat

Guvernul României, cel care exercită conducerea generală a activității executive în domeniul finanțelor publice, elaborează anual proiectul

bugetului de stat și cel al asigurărilor sociale de stat, pe care le supune separat aprobării Parlamentului.

Lucrările de întocmire a bugetului de stat și a celorlalte bugete se fundamentează pe strategia dezvoltării unor ramuri și sectoare publice, pe analize în execuție și prognoze ale stadiilor de evoluție a echilibrului financiar, monetar și valutar, a nivelului datoriei publice interne și externe, în vederea stabilirii direcției de folosire a instrumentelor financiare pentru determinarea dezvoltării economico- sociale. În acest scop, Ministerul Finanțelor folosește, în condițiile legii, proiectele și execuțiile privind : balanța de plăți externe, balanța de venituri și cheltuieli bănești ale populației și a masei monetare, balanța creanțelor și angajamentelor externe pe țări.

Operațiunile de elaborare a proiectului bugetelor centrale se desfășoară sub coordonarea Ministerului Finanțelor, pe baza programelor ordonatorilor principali de credite. Acesta, prin Direcția generală a bugetului, centralizează propunerile primite, sub forma bugetelor ministerelor și ale celorlalte organe centrale ale administrației publice.

Veniturile și cheltuielile care se înscriu în buget se grupează pe baza clasificății bugetare elaborate de Ministerul Finanțelor.

Bugetele și legile de adoptare se adoptă de către Parlament, pe ansamblu, pe capitole, pe articole și pe ordonatorii principali de credite, teoretic, înainte de expirarea exercițiului bugetar, astfel bugetul anului în curs ultraactivează.

Un principiu fundamental pentru asigurarea disciplinei financiare în distribuirea banului public , a cărei importanță este subliniată și de înscrierea sa în Constituția României , care statuează faptul că *nici o cheltuială bugetară nu poate fi aprobată fără stabilirea sursei financiare.*

Aprobarea bugetului de stat și a bugetului asigurărilor sociale de stat se realizează de către Camera Deputaților și Senat în ședință comună.

Bugetele se aprobă de Parlament pe ansamblu, pe capitole, pe articole și pe ordonatorii principali de credite.

Din momentul adoptării sale de către camerele reunite ale Parlamentului, proiectul legii bugetului de stat devine lege.

Instituțiile care au competența legală pe linia execuției bugetului de stat sunt :

- *Guvernul* – exercită conducerea generală a execuției bugetelor centrale.

- *Ministerul Finanțelor* - ia măsurile necesare pentru asigurarea echilibrului bugetar și aplicarea politicii financiare a statului, cheltuirea cu eficiență a resurselor financiare.

- *Ordonatorii de credite* sunt conducătorii instituțiilor publice care primesc credite bugetare prin legea bugetului de stat.

Ordonatorii de credite sunt de trei grade :

- Ordonatorii principali de credite ai bugetului de stat, bugetului asigurărilor sociale de stat și bugetelor fondurilor speciale sunt conducătorii autorităților publice, miniștrii și conducătorii celorlalte organe de specialitate ale administrației publice centrale.

Ordonatorii principali de credite repartizează creditele bugetare, aprobate prin bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și bugetele fondurilor speciale, pe unitățile ierarhic inferioare, în raport cu sarcinile acestora cuprinse în bugetele respective și aprobă efectuarea cheltuielilor din bugetul propriu, cu respectarea dispozițiilor legale.

- Ordonatorii secundari de credite sunt conducători ai instituțiilor publice cu personalitate juridică din subordinea ordonatorilor principali de credite care aprobă efectuarea cheltuielilor din bugete proprii și a celor din bugetele fondurilor speciale, cu respectarea dispozițiilor legale și repartizează creditele bugetare aprobate de unitățile ierarhic inferioare, ai căror conducători sunt ordonatori terțiari de credite.

- Ordonatorii terțiari de credite sunt conducători de instituții publice cu personalitate juridică din subordinea ordonatorilor principali sau secundari de credite, care utilizează creditele bugetare ce le-au fost repartizate numai pentru nevoile unităților pe care le conduc, potrivit prevederilor din bugetele aprobate și în condițiile stabilite prin dispozițiile legale.

3. Bugetul asigurărilor sociale de stat

Prin conținutul său reflectă constituirea și utilizarea fondurilor bănești necesare acoperirii pensiilor de asigurare socială de stat, pensiilor pentru agricultori, a indemnizațiilor pentru incapacitate de muncă, pentru plata biletelor de tratament și odihnă etc.

Bugetul asigurărilor sociale de stat se întocmește distinct de bugetul de stat, dar după o procedură asemănătoare cu a acestuia din urmă.

Bugetul asigurărilor sociale de stat se elaborează și se administrează de către Ministerul Muncii și Protecției Sociale. Proiectul bugetului se depune, cu avizul Ministerului Finanțelor la Guvern, care, după dezbateri se pronunță asupra adoptării proiectului de lege și transmiterii acestuia la Parlament.

După aprobare, veniturile și cheltuielile bugetului asigurărilor sociale de stat se repartizează pe trimestre și pe unitățile teritoriale ale Ministerului Muncii și Protecției Sociale.

4.Finanțele publice locale

În virtutea autonomiei locale și a prevederilor legale, autorităților administrației publice locale le sunt recunoscute următoarele competențe și răspunderi în materia finanțelor publice locale :

- elaborarea și probarea bugetelor locale la termenele stabilite ;
- stabilirea, constatarea, controlul, urmărirea și încasarea impozitelor și taxelor locale, precum și a altor venituri, ale unităților administrativ-teritoriale prin compartimente proprii de specialitate, în condițiile legii ;
- urmărirea execuției bugetelor locale și rectificarea acestora, pe parcursul anului bugetar, în condiții de echilibru bugetar;
- stabilirea și urmărirea modului de prestare a serviciilor publice locale, inclusiv opțiunea trecerii sau nu a acestor servicii în răspunderea unor agenți economici specializați sau servicii publice locale, urmărindu-se eficientizarea acestora în beneficiul cetățenilor;
- administrarea eficientă a bunurilor din proprietatea publică sau privată a unităților administrativ- teritoriale;
- asigurarea de împrumuturi pe termen scurt, mediu și lung și urmărirea achitării la scadență a obligațiilor de plată rezultate din acestea;
- administrarea resurselor financiare pe parcursul execuției bugetare, în condiții de eficiență;
- stabilirea opțiunilor și a priorităților în aprobarea și în executarea cheltuielilor publice locale;
- elaborarea, aprobarea, modificarea și urmărirea realizării programelor de dezvoltare în perspectivă a unităților administrativ teritoriale ca bază a gestionării bugetelor locale anuale;
- organizarea și urmărirea efectuării controlului financiar de gestiune asupra gestiunilor proprii, gestiunilor instituțiilor și serviciilor publice din subordinea consiliilor locale, consiliilor județene și a Consiliului General al Municipiului București.

În bugetele colectivităților locale veniturile și cheltuielile publice locale se grupează pe subdiviziunile clasificăției bugetare, elaborată de către Ministerul Finanțelor.

Veniturile bugetelor locale se formează din venituri proprii, ca : impozite, taxe, alte venituri cu destinație specială, precum și din cote și sume defalcate din unele venituri ale bugetului de stat, cote adiționale la unele venituri ale bugetului de stat și ale bugetelor locale și din transferuri cu destinație specială de la bugetul de stat.

Impozitele și taxele locale se stabilesc de către consiliile locale, județene și Consiliul General al Municipiului București, după caz, în limitele și în condițiile legii.

Prin *bugetele locale* se înțeleg bugetele de venituri și cheltuieli, ca instrumente de conducere a finanțelor publice, ale colectivităților constituite în unitățile administrativ- teritoriale.

Fiecare comună, oraș, municipiu, sector al municipiului București, județ, respectiv municipiul București, întocmește propriul buget local, în condiții de autonomie, fără ca între aceste bugete să existe relații de subordonare.

Ordonatorii principali de credite ai bugetelor locale sunt președinții consiliilor județene, primarul general al municipiului București, primarii celorlalte unități administrativ- teritoriale.

Ordonatorii principali de credite au competența de a aproba efectuarea cheltuielilor din bugetele proprii, cu respectarea dispozițiilor legale, precum și de a repartiza creditele bugetare, aprobate prin bugetele locale, pe unitățile ierarhic inferioare, în raport cu sarcinile acestora, cuprinse în bugetele respective.

Conducătorii instituțiilor sau serviciilor publice cu personalitate juridică din subordinea fiecărui consiliu local, județean și a Consiliului General al Municipiului București, sunt, după caz, *ordonatori secundari sau terțiari de credite*.

Proiectele bugetelor locale se prezintă spre aprobare consiliilor locale, județene și Consiliul General al Municipiului București, după caz, în termen de maximum 30 de zile de la intrarea în vigoare a legii bugetului de stat.

Proiectul bugetului local este supus aprobării consiliului local, județean și Consiliului General al Municipiului București, după caz.

Și în materia bugetelor locale își găsește aplicarea principiul constituțional potrivit cu care nu se pot înscrie și nu se pot aproba cheltuieli în bugetele publice fără asigurarea resurselor financiare corespunzătoare.

5. Bugetele instituțiilor publice

Instituțiile publice sunt :

- instituții ale statului de drept, care desfășoară activitate politică sau executivă, reprezentând puterea și administrația de stat în societate;
- instituții de stat care își desfășoară activitatea în strânsă legătură cu bugetul public, privind resursele financiare constituite în cadrul acestuia, la nivel central, local sau prin fonduri speciale, pentru acoperirea cheltuielilor, pe destinații specifice stabilite prin clasificare bugetară.

Denumim instituții publice statale acele instituții care aparțin statului și nu colectivităților locale, având legături cu bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat sau bugetele fondurilor speciale.

Instituțiile publice statale pot fi finanțate integral din bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat sau bugetele fondurilor speciale, parțial din aceste bugete și parțial din veniturile extrabugetare sau integral din venituri extrabugetare.

Competențele de aprobare a bugetelor instituțiilor publice statale diferă în funcție de modul lor de finanțare.

Astfel, bugetele instituțiilor publice finanțate integral sau parțial din bugetul statului, bugetul asigurărilor sociale de stat sau bugetele fondurilor speciale se aprobă de către organul ierarhic al acestora, dacă legea nu prevede altfel.

În cazul Președinției României, Guvernului și altor instituții publice care nu au organe ierarhic superioare, bugetele lor se prevăd distinct în bugetul de stat și se aprobă de către Parlament.

Camera Deputaților și Senatul, cu consultarea Guvernului, își aprobă bugetele proprii înaintea dezbaterii bugetului de stat și le înaintează Guvernului în vederea includerii lor în bugetul de stat.

Bugetele instituțiilor publice, care se finanțează integral din venituri extrabugetare, se aprobă de către organul de conducere al instituției publice respective, cu avizul organului ierarhic superior.

Finanțarea cheltuielilor curente și de capital ale instituțiilor și serviciilor publice de interes local se asigură astfel :

- integral din bugetul local, în funcție de subordonare ;
- din venituri extrabugetare și din subvenții acordate de la bugetul local, în funcție de subordonare ;
- integral din venituri extrabugetare.

Competența de aprobare a bugetelor instituțiilor și serviciilor publice locale diferă, în funcție de modul de finanțare a acestora:

- bugetele instituțiilor și serviciilor publice, finanțate integral sau parțial din bugetele locale se aprobă de către consiliile județene, municipale, orașenești sau comunale, în funcție de subordonarea acestora;

- bugetele instituțiilor și serviciilor publice, finanțate integral din venituri extrabugetare, se aprobă de către organul de conducere al acestora, cu avizul ordonatorului principal de credite.

SECȚIUNEA a V-a RESURSELE FINANCIARE PUBLICE

1. Noțiuni și caracteristici

În țara noastră constituirea resurselor financiare publice se face pe baza impozitelor, taxelor, contribuțiilor și veniturilor nefiscale, prelevate de la persoane juridice și fizice.

Printre elementele esențiale, caracteristice resurselor fiscale, remarcăm :

- *reprezintă, în general, plăți fără echivalent, fără o contraprestare directă și imediată din partea autorității beneficiare.*

Impozitele, taxele, contribuțiile vărsate la bugetul public se „depersonalizează”, intră în masa comună a veniturilor publice, din care se finanțează cheltuielile publice, fără a se stabili o legătură directă între o categorie de venit fiscal și o anumită cheltuială.

- *îmbracă forma bănească*
- *sunt instituite prin acte juridice unilaterale.*

Statul instituie impozitele, taxele, contribuțiile prin voința puterii legiuitoare, dându-li-se astfel caracter și putere de lege, care se aplică, în mod unitar, indiferent de contribuabil.

Statul poate recunoaște colectivităților locale competența de a institui impozite și taxe cu caracter local, deci aplicabile pe teritoriul unității administrative respective.

- *caracterul obligatoriu.*

Instituirea resurselor fiscale prin acte de putere, determină și obligativitatea plății acestora la termenele și în condițiile stabilite de autoritatea publică.

Statul și colectivitățile locale au posibilitatea folosirii procedurii executării silite atunci când contribuabilii nu își execută de bună voie obligațiile fiscale instituite unilateral de puterea publică.

2. Impozitele și taxele

Impozitul este considerat a fi o contribuție bănească legală, datorată bugetului public, în mod obligatoriu și cu titlu nerambursabil, de către persoanele fizice și juridice pentru veniturile pe care le obțin, bunurile pe care le posedă precum și pentru unele fapte de consum.

Veniturile, ca materie impozabilă pot cuprinde venitul global al persoanelor fizice, salariile, dividendele, profitul etc.

În cazul averii, materia impozabilă poate îmbrăca forme diverse ca : valoarea bunurilor mobile sau imobile ale contribuabilului, circulația acestora etc.

Faptele de consum alcătuiesc o categorie modernă de impozite, pornind de la impozitele incluse în prețurile de vânzare a bunurilor de consum diferite – impozit pe cifra de afaceri, pe circulația mărfurilor, accize etc.

Taxele sunt plăți efectuate bugetului de către contribuabilii persoane fizice și juridice, cu ocazia și în legătură cu prestarea unui serviciu public.

Taxele au un caracter ante-factum, fiind datorate și achitate în momentul solicitării serviciilor sau lucrărilor care urmează a fi efectuate de către instituțiile publice.

În materia acestei resurse fiscale putem identifica taxe datorate bugetului statului și taxe datorate bugetelor locale ale comunelor, orașelor, municipiilor și județelor.

SECȚIUNEA a VI-a CREANȚA BUGETARĂ

1. Noțiunea de creanță

Noțiunea de creanță împreună cu cea de obligație reprezintă elemente de conținut ale raportului juridic obligațional.

Lato sensu, termenul de obligație se folosește pentru a desemna raportul juridic obligațional cu cele două laturi ale sale (activă, creanța creditorului și pasivă, datoria debitorului).

Stricto sensu, i se conferă numai semnificația de datorie a debitorului.

În virtutea raportului juridic de obligație, creditorul dobândește un drept de creanță, iar debitorul se îndatorează la o prestație corelativă numită generic datorie.

Dreptul financiar operează cu noțiunea de *creanță bugetară*, constând în impozite, taxe, contribuții, amenzi și alte sume, care reprezintă resurse financiare publice.

Impozitele, taxele, contribuțiile, amenzile și alte sume, care reprezintă creanțe bugetare se realizează printr-o succesiune de acte juridice și operațiuni administrativ- financiare care alcătuiesc procedura bugetară.

2. Titlul de creanță

Titlul de creanță este actul juridic prin care se stabilește întinderea obligației bugetare ce revine persoanei fizice sau juridice care are calitatea de contribuabil.

Categoriile de titluri de creanță determinate în funcție de natura obligațiilor bugetare pe care le individualizează și de procedeele de percepere a acestora sunt următoarele:

- pentru obligațiile bugetare provenite din impozite și taxe, care se determină de către organele de specialitate pe baza declarațiilor de impunere, titlul de creanță îl constituie procesul- verbal de impunere sau, după caz, actul declarativ al contribuabilului;

- în cazul obligațiilor bugetare care se stabilesc, potrivit legii, de către plătitor, titlul de creanță îl reprezintă documentul de evidență întocmit de acesta. Pe baza acestor evidente, plătitorul întocmește deconturile sau declarațiile fiscale, după caz, care se depun la organul de specialitate, potrivit legii;

- pentru diferențele constatate între obligațiile de plată determinate de plătitor și cele legal datorate, inclusiv majorările de întârziere pentru neplata la termen a impozitelor, a taxelor și a altor venituri, stabilite cu ocazia verificărilor ulterioare, efectuate de organele abilitate de lege în acest scop, titlul de creanță este documentul care cuprinde rezultatele verificării sau constatării ;

- pentru obligațiile de plată în vamă, titlul de creanță îl constituie declarația vamală;

- pentru obligațiile bugetare care se percep prin plata directă, reprezentând taxe pentru prestarea unor servicii sau taxe de timbru, titlul de creanță îl reprezintă documentul de plată sau actul pe care s-au anulat, conform legii, timbre mobile fiscale;

- pentru obligațiile privind plata amenzilor, titlul de creanță este procesul- verbal de constatare a contravenției și de aplicare a amenzii, întocmit de organul prevăzut de lege;

- în cazul amenzilor, al cheltuielilor judiciare și al altor creanțe bugetare stabilite, potrivit legii, de procuror sau de instanța judecătorească, titlul de creanță este, după caz, ordonanța procurorului, încheierea sau dispozitivul hotărârii instanței judecătorești, ori un extras, certificat, întocmit în baza acestor acte;

- pentru obligațiile bugetare provenind din majorări, titlul de creanță îl constituie actul prin care se constată și se individualizează suma de plată;

- în cazul în care asupra unei obligații de plată privind creanțele bugetare, s-a pronunțat o instanță judecătorească, suma datorată este cea stabilită prin hotărâre judecătorească, definitivă și irevocabilă, iar în cazul unei contestații sau cereri de revizuire adresate organului competent potrivit legii, suma datorată este cea prevăzută în decizia emisă de acesta;

- alte documente emise de organele competente, prin care se constată și se individualizează creanțe bugetare.

Titlurile de creanță bugetară prezintă unele *caractere specifice*, după cum urmează:

- sunt acte juridice de drept financiar, supuse normelor juridice care reglementează finanțele publice;

- reprezintă acte juridice declarative de drepturi și obligații;

- titlurile de creanță sunt întocmite întotdeauna în formă scrisă, ca o condiție procedurală impusă de normele dreptului public;

- au caracterul de titlu executoriu. Titlul de creanță este executoriu de drept, fără a fi nevoie de o investire specială cu formula executorie, ca titlul de drept civil.

Realizarea obligației bugetare, care presupune și stingerea raportului juridic obligațional în conținutul căruia acesta s-a născut, cunoaște următoarele modalități:

- plată;

- executare silită;

- compensare;

- scădere pentru cauze de insolvabilitate;

- anulare.

SECȚIUNEA a VII-a CONTROLUL FINANCIAR

Principalele forme de control financiar organizate în țara noastră sunt:

- controlul intern;
- controlul financiar preventiv;
- controlul financiar de stat;
- controlul fiscal;
- controlul financiar exercitat de către Curtea de Conturi.

1. Controlul intern

Controlul intern reprezintă ansamblul de măsuri întreprinse la nivelul unei instituții publice cu privire la structurile organizatorice, metodele, procedurile și sistemele de control și de evaluare instituite în scopul asigurării unei activități eficiente și legale.

Supravegherea controlului intern este supusă *auditului intern*, activitate organizată independent în structura unei instituții publice și în directă subordonare a conducătorului acesteia, care constă în efectuarea de verifică, inspecții și analize ale sistemului propriu de control intern, în scopul evaluării obiective a măsurii în care acesta asigură îndeplinirea obiectivelor instituției publice și utilizarea resurselor în mod economic, eficace, eficient și pentru a raporta conducerii constatările făcute și măsurile propuse de corectare a deficiențelor și de ameliorare a performanțelor sistemului de control intern.

2. Controlul financiar preventiv

Controlul financiar preventiv are rolul de a interveni operativ pentru împiedicarea operațiunilor neeconomice sau nelegale, reprezentând o activitate prin care se verifică legalitatea și regularitatea operațiunilor efectuate pe seama fondurilor publice sau a patrimoniului public, înainte de aprobarea acestora.

Fac obiectul controlului financiar preventiv, orice documente prin care se urmărește efectuarea unei operațiuni, în forma pregătită în vederea aprobării acestora de către autoritatea competentă, care vizează :

- angajamente legale și bugetare;

- deschiderea și repartizarea de credite bugetare;
 - modificarea repartizării pe trimestre și pe subdiviziuni ale clasificății
- bugetare a creditelor aprobate, inclusiv prin virări de credite;
- efectuarea de plăți din fonduri publice;
 - efectuarea de încasări în numerar;
 - vânzarea, gajarea, concesiunea sau închirierea de bunuri din domeniul privat al statului sau al unităților administrativ- teritoriale;
 - concesiunea sau închirierea de bunuri din domeniul public al statului sau al unităților administrativ- teritoriale;
 - alte tipuri de operațiuni, stabilite prin ordin al ministrului finanțelor.
- Controlul financiar preventiv se poate organiza în următoarele forme:
- controlul financiar preventiv propriu;
 - controlul financiar preventiv delegat, prin controlori delegați ai Ministerului Finanțelor.

3. Controlul financiar de stat

Controlul financiar al statului se organizează și funcționează în Ministerul Finanțelor și se realizează prin :

- Direcția generală a controlului financiar de stat;
- Garda Financiară.

În județe și în municipiul București sunt organizate structuri deconcentrate ale Ministerului Finanțelor sub forma direcțiilor sau direcțiilor generale ale controlului financiar de stat, care au în structură secții ale Gărzii Financiare.

Procedura controlului financiar al statului prevede că un agent economic poate face obiectul unui singur control al contabilității, pentru sinceritatea bilanțurilor și determinarea sumelor datorate cu orice titlu statului; este supusă controlului întreaga perioadă scursă de la precedenta verificare de aceeași natură și cu aceleași obiective, care, potrivit legii, nu s-a prescris.

Excepții de la această regulă fac verificările reclamanților privind încălcări ale legilor financiare care se efectuează ori de câte ori este cazul, precum și verificările cu scop de analiză și documentare care se pot efectua numai după notificarea și obținerea acordului agentului economic.

4. Controlul fiscal

Controlul fiscal, cuprinde ansamblul activităților care au ca scop verificarea realității declarațiilor, precum și verificarea corectitudinii și exactității îndeplinirii, conform legii, a obligațiilor fiscale de către contribuabili.

Obligațiile fiscale cuprind :

- obligația de a declara bunurile și veniturile impozabile sau, după caz, impozitele datorate;

- obligația de a calcula și de a înregistra în evidențele contabile și de plată, la termenele legale, impozitele;

- obligația de a calcula și de a înregistra în evidențele contabile și de plată, la termenele legale, impozitele care se realizează prin stopaj la sursă;

- orice alte obligații legale care revin contribuabililor, persoane fizice sau juridice, în aplicarea legilor fiscale.

Competența exercitării controlului fiscal revine Ministerului Finanțelor și unităților sale teritoriale, prin aparatul fiscal și prin organele de control financiar abilitate de lege, precum și serviciilor de specialitate ale autorităților administrației publice locale.

Contribuabilii sunt obligați să pună la dispoziția organului de control fiscal al statului sau al administrației locale toate documentele tehnico-operative, contabile și orice alte documente legale justificative care stau la baza calculării corecte și în cuantumul legal a impozitelor datorate.

Controlul fiscal de desfășoară la sediul, domiciliul sau reședința contribuabilului sau la sediul organului de control fiscal ori, după caz, la sediul serviciilor de specialitate ale autorităților administrației publice locale.

Controlul fiscal la sediul, domiciliul sau reședința contribuabilului sau la sediul organului de control fiscal ori, după caz, la sediul serviciilor de specialitate ale autorităților administrației publice locale, se efectuează o singură dată pentru fiecare impozit și pentru fiecare perioadă supusă impozitării.

Rezultatele controlului fiscal se consemnează obligatoriu în procese-verbale de control, în note de constatare sau în procese- verbale de constatare a contravențiilor, după ca

CAPITOLUL VI DREPT PENAL

SECȚIUNEA I NOȚIUNEA, OBIECTUL ȘI SCOPUL DREPTULUI PENAL

Dreptul penal (legislația penală), ca ramură a sistemului de drept român, este format din totalitatea normelor juridice cu ajutorul cărora se apără, împotriva infracțiunilor și faptelor prevăzute de legea penală, România și întreaga ordine de drept, prin aplicarea pedepselor și a altor măsuri penale persoanelor care au săvârșit infracțiuni sau care au comis fapte prevăzute de legea penală chiar fără vinovăție.

Obiectul dreptului penal este format din acele raporturi sociale care reglementează lupta împotriva infracțiunilor sau a unor fapte penale, ce se nasc între stat și infractor sau făptuitor, ca urmare a comiterii unei infracțiuni sau a unei fapte prevăzute de legea penală, în vederea tragerii la răspundere penală a acestuia din urmă prin aplicarea pedepselor sau a celorlalte măsuri penale.

Scopul dreptului penal constă în apărarea României, a suveranității, independenței și unității statului, a proprietății publice, a persoanei și drepturilor acesteia, precum și a întregii ordini de drept împotriva infracțiunilor.

SECȚIUNEA a II-a PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE DREPTULUI PENAL

Principiile exprimă ideile fundamentale cu privire la dreptul penal și care sunt reflectate în instituțiile sale de bază (infracțiunea, sancțiunile și răspunderea penală).

Principiul legalității răspunderii se desprinde din dispozițiile art. 17 alin. 2 din Codul Penal în care se prevede că, infracțiunea este singurul temei al răspunderii penale. Dacă fapta, chiar prevăzută de legea penală, nu întrunește trăsăturile unei infracțiuni, nu va exista nici răspundere penală.

Principiul legalității incriminărilor și al pedepselor, potrivit căruia legea prevede ce fapte constituie infracțiuni, pedepse ce se aplică infractorilor și măsurile ce se pot lua în cazul săvârșirii acestor fapte.

Principiul caracterului personal al răspunderii penale înseamnă că numai infractorul poate fi tras la răspundere penală, deoarece, în dreptul nostru penal nimeni nu poate răspunde pentru fapta altuia.

Principiul individualizării răspunderii penale – individualizarea este legală, judiciară și administrativă.

Individualizarea legală se realizează de către legiuitori prin fixarea în norma de incriminare a speciei și limitelor speciale ale pedepsei, precum și măsurilor penale pentru fiecare infracțiune, în funcție de gradul de pericol social abstract (genetic) al acesteia. De asemenea, și prin dispozițiile privind sancționarea recidivei, a concursului de infracțiuni, etc.

Individualizarea judiciară constă în stabilirea și aplicarea cuantumului pedepsei concrete de către instanță, în cadrul limitelor legale, ținând seama de pericolul social concret al faptei săvârșite, de persoana făptuitorului și de împrejurările care atenuează sau agravează pedeapsa, precum și de contribuția fiecărui participant la săvârșirea infracțiunii.

Individualizarea administrativă a pedepsei are loc în cursul executării acesteia, însă tot în conformitate cu legea.

SECȚIUNEA a III-a LEGEA PENALĂ

Prin lege penală se înțelege orice dispoziție penală care se află într-o lege, iar prin legislație penală (dreptul penal), totalitatea dispozițiilor penale, indiferent de sediul lor (Codul Penal sau legea specială penală sau nepenală dar cu dispoziții penale). Deci, numai legea este izvor de drept penal.

Legile penale se clasifică potrivit mai multor criterii, întindere sau domeniu de aplicare, durată și caracter.

A. Criteriul domeniului de aplicare

Potrivit acestui criteriu, legile penale pot fi generale și speciale.

Codul penal este legea de bază în materie penală, sau legea penală generală ordinară deoarece cuprinde, în mod unitar și sistematizat, majoritatea normelor de drept penal cu caracter general și special.

În afară de cod, mai există și alte norme cu caracter penal, cuprinse în legile penale speciale sau legi speciale nepenale care conțin și dispoziții penale.

B. Criteriul duratei de aplicare

Potrivit acestui criteriu, legile penale sunt nedeterminate în timp, când în cuprinsul lor nu se arată data până la care vor fi în vigoare.

Legile penale cu durată determinată sau temporară au o aplicabilitate limitată în timp, arătată printr-o dispoziție cuprinsă chiar în corpul lor.

C. Criteriul caracterului legilor

Legile penale sunt ordinare și excepționale. Sunt ordinare când au fost adoptate în condiții social-economice și politice normale, obișnuite, iar excepționale când au fost adoptate în condiții speciale, cum ar fi războiul, calamitățile naturale sau alte împrejurări deosebite.

SECȚIUNEA a IV-a RAPORTUL JURIDIC PENAL

1. Definiția raportului juridic penal

Raportul penal constă în legătura dintre stat și făptuitor, născută în urma săvârșirii unei fapte prevăzute de legea penală, în care aceștia au drepturi și obligații corelative cu privire la răspunderea penală a făptuitorului, constând în aplicarea și suportarea sancțiunilor penale, în scopul apărării ordinii de drept.

2. Elementele raportului juridic penal

A. Subiecții raportului penal

Subiecții sunt participanții la raport și aceștia vor fi întotdeauna statul, reprezentat prin organele sale judiciare, de cercetare, de parchet și justiție și persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală.

Statul este titularul dreptului de a pedepsi persoana care a săvârșit fapta prevăzută în norma incriminatoare, indiferent de calitatea concretă pe care acesta o are (autor, instigator).

Chiar și atunci când punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de plângerea prealabilă din partea persoanei vătămate, subiecții rămân aceiași, statul și infractorul.

B. Conținutul raportului penal

Conținutul raportului penal este format din drepturile și obligațiile corelative ale subiecților, în sensul că dreptul unui subiect îi corespunde o obligație a celuilalt subiect. Astfel, dreptul statului de a trage la răspundere penală îi corespunde obligația infractorului de a suporta consecințele faptei (pedeapsa ori alte măsuri penale).

C. Obiectul raportului penal

Este format din pedeapsă și celelalte măsuri prevăzute de lege, ca urmare a săvârșirii fapte respective.

SECȚIUNEA a V-a INFRAȚIUNEA

1. Definiția și trăsăturile infracțiunii

Noțiunea infracțiunii este definită în Codul penal ca o faptă care prezintă pericol social săvârșită cu vinovăție și prevăzută de legea penală.

Trăsăturile esențiale ... „fapta care prezintă pericolul social în înțelesul legii penale este orice acțiune sau inacțiune prin care se aduce atingere uneia dintre valorile arătate de art.1 și pentru sancționarea căreia este necesară aplicarea unei pedepse sau aplicarea unei măsuri educative.

Pericolul social este legal (generic, abstract) stabilit prin lege și exprimat în sancțiunea legală specială stabilită pentru aceasta ca specie și limită.

Pericolul social al infracțiunii este și concret , determinat de fapta concretă, de persoana concretă a făptuitorului și de împrejurările în care s-a comis. Pericolul social concret se stabilește de către instanța de judecată.

Pericolul social caracterizează deci infracțiunea în ansamblul ei, nu doar unul din elementele sale

Cu toate că o faptă este prevăzută de legea penală, când nu prezintă în concret pericolul social al unei infracțiuni, nu este considerată ca atare. Fapta nu prezintă un asemenea pericol dacă sunt întrunite următoarele condiții: să aducă o atingere minimă valorii apărute de legea penală, iar prin conținutul ei concret să fie în mod vădit lipsită de importanță.

Fapta să fie săvârșită cu vinovăție – vinovăția exprimă o anumită atitudine psihică (de conștiință) a făptuitorului (aspectul moral-subiectiv) față de acțiunea (inacțiunea sa), în sensul cunoașterii împrejurării că aceasta este prevăzută de legea penală, că produce anumite urmări socialmente periculoase, de asemenea prevăzute de legea penală, pe care le dorește sau le acceptă, ori manifestă o atitudine de ușurință sau nepăsare față de aceasta ori nu prevede urmările deși trebuia și putea într-o asemenea situație suntem în prezența unei fapte pentru care poate fi tras la răspundere penală.

Fapta să fie prevăzută de legea penală – fapta de pericol social este prevăzută atât în partea generală a Codului Penal – în care se definește noțiunea generală a infracțiunii, se arată pedepsele și celelalte măsuri,

precum și limitele lor generale – cât și în partea specială a acesteia și în legile speciale, unde se definește fiecare infracțiune în parte și se indică specia pedepsei și celelalte măsuri penale, precum și limitele lor speciale.

2. Structura infracțiunii

Infracțiunea are patru elemente: obiect, latură obiectivă, subiect și latură subiectivă, care sunt obligatorii pentru existența acesteia.

Obiectul infracțiunii – pentru ca acțiunea sau inacțiunea omului să fie considerată socialmente periculoasă trebuie să vătămeze sau să se încerce vătămarea uneia din valorile ocrotite prin normele dreptului penal și arătate în art. 1 Cod Penal.

Menționăm că ori de câte ori se folosește expresia „obiect al infracțiunii” fără nici un atribut se are în vedere obiectul ei juridic.

A. Obiectul juridic este format din valorile sociale prevăzute în normele din partea specială a Codului penal și în cele din legile speciale, care sunt lezate prin diverse acțiuni (inacțiuni) socialmente periculoase.

Categoriile obiectului juridic sunt: obiectul general (comun), obiectul generic (de grup) și obiectul specific sau mijlocit.

1.Obiectul juridic general (comun) este format din totalitatea valorilor sociale ocrotite de dreptul penal.

2.Obiectul juridic generic (de grup) este format din „mănunchiul valorilor sociale de aceeași natură” ocrotite de dreptul penal și care pot fi lezate numai prin anumite acțiuni (inacțiuni).

3.Obiectul juridic specific (nemijlocit) constă din valoarea socială contra căreia se îndreaptă nemijlocit acțiunea (inacțiunea) infracțională, valoare caracterizată prin anumite trăsături proprii din cadrul aceleiași grupe, specifice care servesc la individualizarea infracțiunii din cadrul aceleiași grupe de infracțiuni.

B. Obiectul material sau fizic acesta este constituit din lucrul sau ființa care încorporează unele valori sociale ocrotite prin legea penală și asupra căruia se îndreaptă acțiunea (inacțiunea) prevăzută de această lege. Acesta este întâlnit numai la infracțiunile materiale (de rezultat, de daună).

În cadrul acestor infracțiuni, zise formale, de pericol (insultă, calomnie, etc.) nu există obiect material, ci doar obiect juridic.

3. Formele infracțiunii intenționate

Formele infracțiunii sunt: luarea hotărârii, a pregătirii, a executării (tentativa) și forma consumată. Desigur unele din acestea au relevanță juridică numai când infracțiunea nu s-a consumat, deoarece în forma consumată sunt absorbite toate celelalte forme anterioare.

Luarea hotărâri sau forma internă

Orice activitate infracțională presupune o aptitudine psihică a făptuitorului, care precede și însoțește acțiunea (inacțiunea) prevăzută de legea penală. La infracțiunile intenționate, această atitudine psihică parcurge mai multe momente: încolțirea sau conceperea ideii infracționale, deliberarea (lupta motivelor) și luarea hotărârii (rezoluția) de a săvârși acțiunea (inacțiunea) infracțională.

Desfășurarea externă a infracțiunii intenționate

3.1. Actele de pregătire (preparatorii) constau în procurarea de către autor, de coautor sau de către complice a unor mijloace materiale, date, informații cu privire la timpul, locul, modul și mijlocul cel mai potrivit pentru executarea acțiunii. Acestea pot fi de natură materială sau intelectuală.

Pregătirea infracțiunii, chiar dacă este posibilă, nu se realizează în concret la orice infracțiune, iar când există ea poate diferi de la o infracțiune la alta. La unele infracțiuni actele de pregătire nu sunt posibile.

Actul de pregătire, indiferent de natura sa, nu face parte din latura obiectivă și nici din cea subiectivă prevăzute în conținutul legal al infracțiunii.

Actul pregătit are loc înainte de începerea executării acțiunii, la un interval de timp mai lung sau mai scurt după luarea hotărârii infracționale.

În legislația noastră penală actele de pregătire nu sunt incriminate, deoarece ele nu pun în pericol nemijlocit valorile ocrotite de ea.

3.2. Tentativa constă în punerea în executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea, adică începerea acțiunii (subelement al laturii obiective), care să fie întreruptă ori să nu-și fi produs efectul (urmarea) prevăzut de lege, pe care făptuitorul l-a urmărit sau acceptat.

Tentativa există și când consumarea infracțiunii nu a fost posibilă, deoarece mijlocul folosit a fost insuficient sau defectuos, ori fiindcă în timpul când actele de executare s-au comis a lipsit obiectul de la locul unde a crezut că se află (art. 20 cod penal).

În raport cu infracțiunea consumată, și numai cu aceasta, tentativa apare ca o infracțiune imperfectă, nedesăvârșită, deoarece nu s-a produs urmarea prevăzută și dorită sau acceptată de făptuitor.

A. Condițiile tentativei sunt:

1. Să existe intenția de a săvârși acțiunea, deoarece tentativa constă în punerea în executare a hotărârii.

2. Să existe un început de executare a acțiunii, constând în acte concrete îndreptate nemijlocit împotriva valorii ocrotite prin legea penală, acte care fac parte din conținutul legal al infracțiunii.

3. Acțiunea, a cărei executare a început, să se întrerupă fie din motive independente de făptuitor, fie datorită inițiativei lui - sau cu toate că a fost dusă până la capăt, terminată, să nu producă efectul.

În partea specială a codului penal sau în legi speciale se prevede întotdeauna expres infracțiunile a căror tentativă se pedepsește, ceea ce înseamnă că la aceasta ea este și posibilă. La celelalte infracțiuni ea nu este posibilă, ori deși este posibilă nu este incriminată.

B. Formele tentativei

În raport cu gradul de realizare a acțiunii și cauzelor care fac să nu se producă urmarea prevăzută de legea penală pentru ca fapta să nu se consume există două forme ale tentativei: tentativa întreruptă (nedeterminată, imperfectă) și tentativa fără efect (terminată, perfectă, neizbutită).

Tentativa întreruptă (neterminată) există când executarea (acțiunea) a început dar nu este dusă până la capăt, fie din motive independente de făptuitor, fie din inițiativa proprie a acestuia.

Tentativa terminată (perfectă) există când a început executarea acțiunii prevăzută în conținutul legal al infracțiunii și a fost dusă până la capăt, dar nu s-a produs urmarea prevăzută și dorită sau acceptată de făptuitor.

Datorită insuficienței mijloacelor folosite sau defectuoșității mijloacelor folosite ori lipsei obiectului de la locul unde făptuitorul credea că se află în momentul săvârșirii actelor de executare.

3.3. Infracțiunea consumată

Infracțiunea se consumă când se realizează în întregime (inacțiunea) în cazul infracțiunilor formale, ori când acțiunea (inacțiunea) a produs o anumită urmărire prevăzută în norma incriminatorie în cazul infracțiunilor de rezultat. Deci, conținutul legal al infracțiunii consumate se realizează în întregime și nu doar parțial ca în cazul tentativei.

Ca regulă în legislația penală se incriminează forma consumată a diverselor infracțiuni, formă care există fie că executarea se realizează prin acțiune, fie prin inacțiune.

Când nu se mai pot produce nici un fel de urmări, fapta se epuizează.

Cunoașterea momentului consumării infracțiunii prezintă mare interes practic, fiindcă toate formele anterioare sunt absorbite de forma consumată. De asemenea, de momentul consumării (epuizării) infracțiunii depinde aplicarea dispozițiilor penale privitoare la: prescripția răspunderii penale, amnistie și grațiere, aplicarea legii penale în timp, deoarece primele trei se aplică numai faptelor rămase în forma tentativei pedepsibile ori s-au consumat până în momentul intervenirii lor, iar legea penală nouă numai faptelor tentate sau consumate după ce a intrat în vigoare.

4. Unitatea de infracțiune

Prin unitatea de infracțiune se înțelege acea situație în care făptuitorul prin activitatea sa a realizat conținutul unei singure infracțiuni.

Unitatea de infracțiune este de două feluri: naturală și legală.

4.1. Unitatea naturală de infracțiune, există atunci când o singură acțiune sau inacțiune izvorâtă dintr-o poziție subiectivă unică și unită cu rezultatul unic produs realizează conținutul unei singure infracțiuni.

În cazul unității naturale de infracțiune se pot distinge trei forme și anume:

- *infracțiunea simplă*, este acea formă ce constă, sub aspect obiectiv, într-o acțiune (inacțiune) care nu trebuie să dureze în timp pentru realizarea conținutului infracțiunii respective. Rezultatul socialmente periculos este, de regulă, unic;

- *infracțiunea continuă* se caracterizează prin aceea că elementul său material constând într-o acțiune sau inacțiune, se prelungește în timp în mod natural, până la încetarea activității infracționale, care se poate datora intervenției făptuitorului, altor persoane, ori organelor competente. Specific pentru infracțiunea continuă este prelungirea elementului material peste momentul consumării faptei până la un moment denumit epuizarea infracțiunii;

- *infracțiunea deviată* se caracterizează prin aceea că făptuitorul, prin activitatea sa lezează o altă valoare socială ori fapta este îndreptată împotriva altei persoane decât celei vizate, fie datorită defectuoșității sau greșitei manipulări a instrumentelor folosite, fie datorită erorii cu privire la victimă. Rezultatul acțiunii deviate este unul singur, și anume vătămarea reală produsă.

4.2. *Unitatea legală de infracțiune*, există atunci când două sau mai multe acțiuni ori inacțiuni sau două ori mai multe urmări socialmente periculoase, care ar putea constitui, fiecare în parte, elementul material ori rezultatul unei infracțiuni distincte sunt reunite, prin voința legiuitorului, în conținutul unei singure infracțiuni, care dobândește astfel un caracter complex.

Există patru forme ale unității infracționalității legale: infracțiunea continuată, infracțiunea complexă, infracțiunea de obicei și infracțiunea progresivă.

- *Infracțiunea este continuată* când o persoană săvârșește la diferite intervale de timp, dar în realizarea aceleiași rezoluții, acțiuni sau inacțiuni care prezintă, fiecare în parte, conținutul aceleiași infracțiuni. Ceea ce caracterizează infracțiunea continuată este existența unui singur făptuitor și a unei pluralități de fapte care, fiecare în parte, ar putea constitui tot atâtea infracțiuni autonome, însă împreună alcătuiesc, prin voința legiuitorului, datorită unui element subiectiv comun, aflat la baza tuturor faptelor, o singură infracțiune cu un conținut unic.

- *Infracțiunea complexă* este acea infracțiune în conținutul căreia intră, ca element sau ca circumstanță agravantă, o acțiune sau inacțiune care constituie prin ea însăși o faptă prevăzută de legea penală. Specific infracțiunii complexe este absorbția în conținutul său, prin voința legiuitorului, a unei sau mai multor fapte distincte, care prezintă, fiecare în parte, elementele unei infracțiuni dar care, ca efect al absorbției, își pierd caracterul de fapte penale autonome, devenind fie un element constitutiv în conținutul de bază al infracțiunii complexe, fie un element circumstanțial al conținutului agravat al acesteia.

- *Infracțiunea progresivă* poate fi definită ca fiind o formă de unitate infracțională în care conținutul obiectiv se amplifică sub aspectul rezultatului, în așa mod încât trecerea de la conținutul de bază al infracțiunii la conținutul amplificat al acesteia atrage o schimbare a încadrării juridice, fie într-o infracțiune mai gravă, fie într-o variantă agravată a aceleiași infracțiuni. Amplificarea rezultatului sau a urmării socialmente periculoase constituie caracteristica esențială a infracțiunilor progresive.

- *Infracțiunea de obicei* este acea infracțiune ce se săvârșește prin repetarea faptei incriminate de un număr suficient de mare pentru ca, prin această repetare, să rezulte că făptuitorul desfășoară activitatea infracțională respectivă de obicei, din obișnuință sau ca îndeletnicire.

5. Pluralitatea de infracțiune

Pluralitatea de infracțiune poate fi definită ca fiind acea situație în care o persoană a săvârșit două sau mai multe infracțiuni înainte de a fi fost condamnată definitiv pentru vreuna din ele sau a săvârșit o nouă infracțiune după ce fost condamnată definitiv pentru o altă faptă comisă anterior.

Formele pluralității de infracțiune sunt: concursul de infracțiuni, recidiva și pluralitatea intermediară.

5.1. *Concursul de infracțiuni* este acea formă a pluralității de infracțiuni ce constă în existența a două sau mai multor infracțiuni, săvârșite de aceeași persoană, mai înainte de a fi intervenit o condamnare definitivă pentru vreuna dintre ele și dacă acestea sunt susceptibile de a fi supuse judecății.

Concursul de infracțiuni se prezintă sub două forme:

- *concursul real de infracțiuni*, pluralitate care există atunci când două sau mai multe infracțiuni au fost săvârșite de aceeași persoană înainte de a fi condamnată definitiv pentru vreuna dintre ele, chiar dacă una dintre infracțiuni a fost comisă pentru săvârșirea sau ascunderea altor infracțiuni. Ceea ce caracterizează concursul real este împrejurarea că cele două sau mai multe infracțiuni care îl alcătuiesc sunt săvârșite prin două sau mai multe acțiuni ori inacțiuni distincte, care prezintă fiecare în parte, conținutul unei infracțiuni de sine stătătoare.;

- *concursul ideal de infracțiuni* există ori de câte ori prin acțiunea sau inacțiunea săvârșită de o persoană, datorită împrejurărilor în care a avut loc și urmărilor pe care le-a produs, sunt realizate elementele constitutive a două sau mai multe infracțiuni. Ceea ce caracterizează concursul ideal este faptul că, cele două sau mai multe infracțiuni care-l compun se realizează prin săvârșirea unei acțiuni sau inacțiuni unice.

5.2. *Recidiva* este acea formă a pluralității de infracțiuni care există atunci când după o condamnare definitivă la pedeapsa închisorii mai mare de 6 luni sau după cel puțin trei condamnări de până la 6 luni, executate sau nu, condamnatul săvârșește din nou o infracțiune cu intenție într-un anumit timp determinat, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de 1 an.

Condițiile de existență a recidivei sunt următoarele:

- existența unei condamnări definitive la pedeapsa închisorii mai mari de 6 luni sau cel puțin trei asemenea condamnări pe până la 6 luni inclusiv (primul termen al recidivei);

- după pronunțarea condamnărilor definitive persoana condamnată să recurgă la săvârșirea unei noi infracțiuni, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de 1 an (al doilea termen al recidivei);

- atât faptele conținute în primul termen al recidivei, cât și cele din al doilea termen al recidivei să facă parte din categoria infracțiunilor săvârșite cu intenție;

- atât condamnarea anterioară, cât și noua infracțiune, să privească același făptuitor;

- infracțiunile să nu fi fost săvârșite în timpul minorității ori din culpă sau să nu fi fost amnistiate sau dezincriminate.

Modalitățile recidivei sunt următoarele:

- *recidiva post-condamnatore* există atunci când după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare la pedeapsa închisorii mai mari de 6 luni, cel condamnat săvârșește din nou o infracțiune cu intenție, înainte de începerea executării pedepsei, în timpul executării pedepsei sau în stare de evadare, iar pedeapsa prevăzută de lege pentru a doua infracțiune este închisoarea mai mare de 1 an;

- *recidiva post-executorie* există atunci când după executarea unei pedepse cu închisoarea mai mare de 6 luni, după grațierea totală sau a restului de pedeapsă, ori după împlinirea termenului de prescripție a executării unei asemenea pedepse, cel condamnat săvârșește din nou o infracțiune cu intenție, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de 1 an;

- *mica recidivă* există atunci când, după condamnarea la cel puțin trei pedepse cu închisoare până la 6 luni sau după executare, după grațierea totală sau a restului de pedeapsă, ori după prescrierea executării unor asemenea pedepse, cel condamnat săvârșește din nou o infracțiune cu intenție, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de 1 an.

5.3. Pluralitatea intermediară. Există o asemenea pluralitate de infracțiuni în cazul în care, după condamnarea definitivă pentru o infracțiune săvârșită anterior, infractorul săvârșește din nou o faptă penală, înainte de începerea executării pedepsei, în timpul executării acesteia sau în stare de evadare și nu sunt îndeplinite condițiile cerute de lege pentru existența concursului de infracțiuni sau a stării de recidivă.

SECȚIUNEA a VI-a CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ CARACTERUL PENAL AL FAPTEI

Cauzele de înlăturare a caracterului penal al faptei sunt definite ca fiind acele stări, împrejurări sau situații a căror existență în timpul săvârșirii faptei, face potrivit legii, ca realizarea vreuneia din trăsăturile esențiale ale infracțiunii să devină imposibilă.

Existența unor asemenea cauze împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale și poate fi invocată în orice stadiu al procesului penal. Constatarea unei cauze ce înlătură caracterul penal al faptei are ca efect, totodată, înlăturarea răspunderii penale. Toate cauzele de înlăturare a caracterului penal al faptei sunt prevăzute expres de legea penală, fie în cadrul normelor generale, fie în conținutul celor speciale.

Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei prevăzute de Codul penal român sunt următoarele:

- *legitima apărare* există atunci când o faptă este săvârșită din necesitatea de a înlătura un atac material, direct, imediat și injust, îndreptată împotriva făptuitorului, a altei persoane sau împotriva unui interes public, care pune în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat, ori interesul public. Există legitimă apărare și atunci când, fapta se săvârșește pentru a respinge pătrunderea fără drept a unei persoane, prin violență, vicleni, efracție sau prin alte asemenea mijloace într-o locuință, încăpere, dependință sau loc împrejmuit ținând de acestea. În fine, este în legitimă apărare și acela care, din cauza tulburării sau temerii a depășit limitele unei apărări proporționale cu gravitatea pericolului și cu împrejurările în care s-a produs atacul;

- *starea de necesitate*. Este în stare de necesitate persoana care săvârșește fapta pentru a salva de la un pericol iminent și care nu putea fi înlăturat altfel, viața, integritatea corporală sau sănătatea sa, a altuia sau un bun important al său ori al altuia sau în interes public;

- *constrângerea fizică* este acea cauză de înlăturare a caracterului penal al faptei conform căreia nu constituie infracțiune fapta penală săvârșită din cauza unei constrângeri fizice, căreia făptuitorul nu i-a putut rezista;

- *constrângerea morală* există atunci când o persoană săvârșește o faptă prevăzută de legea penală datorită unei amenințări cu un pericol grav pentru persoana sa, ori a alteia, pericol care nu putea fi înlăturat în alt mod;

- *cazul fortuit* este acea împrejurare de neprevăzut care are drept consecință producerea unui rezultat sau a unei urmări periculoase în contextul săvârșirii unei fapte prevăzute de legea penală;

- *iresponsabilitatea* este acea cauză de înlăturare a caracterului penal al faptei care semnifică absența factorilor intelectivi și volitivi ai făptuitorului în momentul săvârșirii faptei, fie din cauza alienații mintale, fie din alte cauze, astfel încât, făptuitorul nu putea să-și dea seama de acțiunile sau inacțiunile sale, ori nu putea fi stăpân pe ele;

- *beția* face ca fapta prevăzută de legea penală să nu fie infracțiune dacă făptuitorul în momentul săvârșirii faptei, se găsea, datorită unor împrejurări independente de voința sa, în stare de beție completă, produsă de alcool sau alte substanțe;

- *minoritatea*. Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală, săvârșită de un minor care, la data comiterii acesteia nu îndeplinea condițiile legale pentru a răspunde penal. Minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal, iar minorul care are vârsta între 14-16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ;

- *eroarea de fapt* este definită ca necunoașterea sau cunoașterea greșită de către cel care săvârșește o faptă penală în momentul comiterii acesteia, a unei stări, situații sau împrejurări, esențială pentru corecta caracterizare juridică sub aspect penal al faptei. Necunoașterea sau cunoașterea greșită a legii penale nu înlătură caracterul penal al faptei.

SECȚIUNEA a VII-a INFRACTORUL

1. Noțiune și clasificare

Prin infractor se are în vedere persoana care a săvârșit o infracțiune și este subiect al răspunderii penale. Codul penal mai folosește, în același sens, termenul de făptuitor, desemnând orice persoană care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală.

Infractorii pot fi clasificați după mai multe criterii. Astfel, din punct de vedere al vârstei se face distincție între *infractori majori*, și anume cei care au împlinit vârsta de 18 ani, și *infractori minori*, adică persoanele având vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani.

Din punctul de vedere al numărului de infracțiuni pentru care a intervenit condamnarea definitivă, distingem între *infractor primar* (care

este la prima infracțiune) și *infractor recidivist* (persoana care a săvârșit două sau mai multe infracțiuni).

2. Pluralitatea de infractori

Pluralitatea de infractori poate fi definită ca fiind situația în care un număr de două sau mai multe persoane au săvârșit, prin eforturi conjugate aceeași infracțiune.

Formele pluralității de infractori sunt următoarele: pluralitatea naturală (necesară), pluralitatea constituită (legală) și pluralitatea ocazională.

Pluralitatea naturală există în cazul unor infracțiuni care prin natura lor nu pot fi săvârșite decât de mai multe persoane. Ceea ce caracterizează această pluralitate este faptul că fiecare participant la săvârșirea faptei este privit ca autor al infracțiunii, alături de ceilalți făptuitori și răspunde în această calitate.

Pluralitatea constituită constă în simplul fapt, incriminat prin lege, de a alcătui, de a forma o grupare de persoane, în vederea săvârșirii de infracțiuni. Această pluralitate este creată prin voința legiuitorului.

Pluralitatea ocazională există, atunci când, o infracțiune, prin conținutul ei legal, se poate săvârși de o singură persoană, dar se comite în concret și ocazional de mai multe persoane, fiecare contribuind cu acte care pot fi de natură diferită (complicitatea sau instigarea) sau de aceeași natură.

3. Participația penală

Considerăm că există participație atunci când mai multe persoane, între care s-a stabilit o legătură subiectivă (coeziune psihică), cooperează cu acte materiale sau intelectuale la săvârșirea aceleiași infracțiuni, cooperare care nu este cerută de conținutul legal al acesteia.

Participanții sunt persoanele care contribuie la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală în calitate de autori, instigatori sau complici. Doctrina și practica judiciară admite și existența coautorilor.

3.1. Autoratul

Autoratul – în Codul penal se consideră autor persoana care săvârșește în mod nemijlocit fapta prevăzută de legea penală. Spre deosebire de instigator și complice cărora li se pretinde și condiția subiectivă de a acționa cu intenție, în definiția legală dată autorului nu se cere o astfel de condiție, deoarece autor este cel care săvârșește acțiunea (inacțiunea) în mod

nemijlocit, indiferent de starea psihică pe care a avut-o când a acționat (intenție, culpă – dacă fapta se pedepsește când este comisă din culpă – cu **praeterintenție**, sau chiar fără vinovăție).

Când prin norma de incriminare se prevede unele condiții referitoare la vârstă, vinovăție, profesii (funcționar, militar, etc.) sau relațiile existente între autor și victimă (ascendent, soț, etc.) aceste condiții trebuie să le îndeplinească autorul în momentul săvârșirii acțiunii (inacțiunii), fără a lua în considerare dobândirea sau pierderea lor după comiterea ei.

Fără executarea nemijlocită a acțiunii (inacțiunii) din partea autorului nu se poate vorbi de săvârșirea faptei, fiindcă nu se poate realiza conținutul acesteia.

Coautoratul sunt persoanele care au cooperat ocazional și în baza unei legături subiective, cu acte de executare, la comiterea în comun a aceleiași fapte prevăzute de legea penală.

Legătura subiectivă se realizează când cel puțin un coautor prevede, pe lângă cele necesare realizării intenției ca autor, și că acțiunea sa principală se adaugă la acțiune, de asemenea principală a altui coautor.

Acțiunea trebuie comisă împreună sau în comun, adică persoanele respective să săvârșească nemijlocit acțiunea care face parte din conținutul infracțiunii.

3.2. Instigarea

Instigator este persoana care, cu intenție, determină pe o altă persoană să săvârșească o faptă prevăzută de legea penală.

Condițiile instigării:

1 Existența legăturii subiective între instigator și instigat. Această legătură se realizează când primul concepe comiterea unei fapte prevăzută de legea penală și hotărăște să determine o altă persoană ca să o săvârșească. Se instigă deci cu intenție.

2 Să existe o activitate de instigare care să conștina în îndemn și care să aibă ca rezultat determinarea.

3 Acțiunea de determinare să fie anterioară începerii executării acțiunii și să se refere la o anumită infracțiune care să fie săvârșită într-un anumit timp.

4 instigatorul să înceapă săvârșirea acțiunii la care a fost instigat sau să fie abținut să îndeplinească acțiunea cerută de lege.

3.3. *Complicitatea*

Complice este persoana care, cu intenție, săvârșește sau ajută în orice mod la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, precum și acea care promite înainte sau în timpul săvârșirii faptei că va tăinui bunurile provenite din aceasta sau că va favoriza pe făptuitor, chiar dacă după săvârșirea faptei promisiunea nu este îndeplinită.

Condițiile complicității:

1. Să existe intenție – aceasta constă din prevederea de către complice a acțiunii (inacțiunii) ce urmează să o execute autorul, urmările ei socialmente periculoase și că actul său se alătură acțiunii (inacțiunii) autorului. De asemenea, el dorește sau acceptă să se producă urmările prevăzute. Intenția poate să fie directă sau indirectă.
2. Contribuția efectivă a complicelui la comiterea faptei, prevăzută de legea penală, de către altă persoană. Adesea poate consta în „înlesnire” sau „ajutorare”, care poate fi de natură materială sau intelectuală. Unii autori sunt de părere că „înlesnirea” se referă la acte anterioare executării, iar „ajutarea” la acte concomitente cu executare.
 - a. Complicitatea este intelectuală când se contribuie la întărirea sau menținerea hotărârii infracționale a autorului care era deja luată. Mijloacele utilizate pentru întărirea sau menținerea hotărârii infracționale a autorului pot fi variate. Din acestea face parte și promisiunea că va tăinui sau va favoriza. Întărirea sau menținerea hotărârii poate avea loc în mod deschis (explicit) sau în ascuns. Tot o formă a complicității intelectuale este și promisiunea făcută autorului (coautorului) înainte de comiterea faptei, că nu va denunța infracțiunea care are ca efect întărirea hotărârii deja luată.
 - b. Complicitatea materială poate consta în punerea la dispoziția autorului (coautorului) a mijloacelor care vor servi la săvârșirea acțiunii infracționale. Se va considera că o persoană a procurat mijloacele numai atunci când le-a pus efectiv la dispoziția autorului (coautorului), prin predarea lor, indiferent că o face personal ori prin intermediul altei persoane. Complicele trebuie să știe că aceste mijloace sunt apte în concret, prin natura lor, de a servi la săvârșirea acțiunii. De asemenea, aceasta să fie folosită efectiv de către autor (coautor), astfel contribuția respectivă nu se încadrează în raportul de cauzalitatea a faptei executate de către autor (coautor).

3. Săvârșirea unei acțiuni (inacțiuni), prevăzute de legea penală, de către o altă persoană, la care complicele își aduce aportul. Complicitatea este posibilă atât la infracțiunea consumată, cât și la tentativă, când aceasta este incriminată.

4. Participația improprie

Denumirea acestei participații arată că este vorba de o situație distinctă de aceea a participației proprii (propriu-zisă), fiindcă deși există o cooperare materială a persoanelor, la comiterea faptelor lipsește legătura subiectivă dintre ele. Într-un asemenea caz unele cooperează fără intenție sau fără vinovăție la producerea urmărilor prevăzute de celelalte. Desigur, cu ocazia săvârșirii faptei, unele persoane au putut participa cu intenție, altele din culpă, iar altele fără vinovăție.

Participația improprie se poate prezenta în două modalități: modalitatea intenției și culpă cu neprevădare și modalitatea intenției și lipsă de vinovăție.

Modalitatea intenției și culpă cu neprevădare există când instigatorul și complicele acționează cu intenție, iar autorul din culpă cu neprevădare. Așadar, atât instigatorul cât și complicele prevede acțiunea sa și a autorului, precum și urmarea a cărei producere o dorește, pe când autorul nu prevede urmarea acțiunii sale, deși trebuia și putea s-o prevadă. Fapta este deci una singură, însă participanții au cooptat cu forme de vinovăție diferită.

Instigatorii și complicitii vor fi sancționați pentru fapta intenționată, iar autorul pentru fapta din culpă, când sunt incriminate atât faptele intenționate, cât și cele din culpă. Când fapta din culpă nu este incriminată, autorul nu va fi tras la răspundere penală, pe când instigatorul și complicele vor fi sancționați pentru infracțiunea intenționată.

Modalitatea intenției și lipsa de vinovăție – în această modalitate au determinat, înlesnit sau ajutat cu intenție și persoane care au executat fapta fără vinovăție.

Lipsa de vinovăție a autorului trebuie să existe în momentul realizării actelor de executare și nu după aceea.

Persoanele care au acționat cu vinovăție vor fi sancționate cu sancțiunea prevăzută pentru fapta săvârșită de cel care a sancționat fără vinovăție (în forma consumată sau tentativa pedepsibilă) dacă toți sunt fie majori, fie minori responsabili din punct de vedere penal.

SECȚIUNEA a VIII-a RĂSPUNDEREA PENALĂ

1. Noțiunea și principiile răspunderii penale

Răspunderea penală este una din formele răspunderii juridice, alături de răspunderea civilă, răspunderea administrativă, etc.

În sens restrâns, prin răspundere penală înțelegem obligația unei persoane de a suporta o sancțiune penală datorită faptului că a săvârșit o infracțiune. Așa cum s-a spus, răspunderea penală „nu este un element al infracțiunii, ea este efectul, consecința infracțiunii”.

În sens larg, prin răspundere penală se înțelege nu numai obligația celui care a săvârșit o infracțiune de a suporta o sancțiune, ci și dreptul de a aplica o sancțiune penală, drept ce aparține statului care-l exercită prin organele sale specializate.

Putem defini răspunderea penală ca un ansamblu de drepturi și obligații corelative ale subiectelor raportului juridic penal, care se realizează în principal prin constrângerea exercitată de stat față de infractor, în condițiile și formele prevăzute de lege, în scopul restabilirii ordinii de drept și a resocializării infractorului.

Principiile răspunderii penale sunt următoarele: infracțiunea este singurul temei al răspunderii penale, legalitatea răspunderii penale, fără vinovăție nu există răspundere penală, legalitatea răspunderii penale, unicitatea răspunderii penale („non bis in idem”), individualizarea răspunderii penale și promptitudinea răspunderii penale.

2. Formele răspunderii penale

2.1. Pedepsele

Acestea sunt sancțiuni proprii dreptului penal și ocupă principalul loc în cadrul sistemului. Ele se aplică numai persoanelor care au săvârșit infracțiuni și vizează libertatea, bunurile și drepturile cetățenești ale acestora.

Trăsături specifice ale pedepsei:

- a. Pedepsa, ca sancțiune juridică, este o măsură de constrângere și reeducare, adică o măsură cu un dublu caracter – unul coercitiv și altul corectiv.

Ca măsură de constrângere, pedeapsa produce asupra condamnatului anumite restrângeri în libertatea sa (ex. este internat într-un penitenciar, i se interzic anumite drepturi, etc.) sau este obligat să desfășoare o activitate utilă sau este pus, în mod silit, să plătească o sumă de bani ca amendă.

Această caracteristică este inerentă oricărei pedepse dar trebuie reținut faptul că exercitarea constrângerii asupra condamnatului nu are un scop în sine, ci se face pentru influențarea și chiar schimbarea mentalității sale.

Pedeapsa este deci și o măsură corectivă, infractorul fiind ajutat să se îndrepte și făcut să înțeleagă ca trebuie să respecte legile și normele de conviețuire socială.

- b. Pedeapsa, ca sancțiune cu caracter penal este instituită și folosită numai de către stat.
- c. Pedeapsa este o sancțiune prevăzută de lege. Această cerință și caracteristică a pedepsei e consacrată de legea penală, fiindcă în Codul penal se arată atât sistemul pedepselor, cât și pedeapsa pentru fiecare infracțiune în parte.
- d. Pedeapsa se aplică numai de către instanța de judecată. Nici un alt organ al statului nu poate și nu are dreptul să aplice pedepse.
- e. Pedeapsa este o măsură care se aplică numai persoanei care a săvârșit o infracțiune, adică infractorului. Dată fiind severitatea acestei sancțiuni penale în comparație cu alte sancțiuni, ea se poate aplica numai acelor persoane care au săvârșit fapte grave, periculoase pentru cele mai importante relații sociale.

După felul cum se aplică și pe baza importanței care se atribuie pedepsei sub raport funcțional, pedepsele se clasifică astfel :

- a). pedepse principale;
- b) pedepse complementare;
- c) pedeapsa accesorie.

Pedepsele principale sunt:

- a). detențiunea pe viață;
- b). închisoarea de la 15 zile la 30 de ani;
- c). amenda penală.

Pedepsele complementare sunt:

- a). interzicerea unor drepturi de la 1 la 10 ani;
- b). degradarea militară.

Pedeapsa accesorie constă în interzicerea unor drepturi anume prevăzute de lege, pe durata executării pedepselor cu închisoarea și a detențiunii pe viață.

Prin pedeapsă principală se înțelege pedeapsa pe care instanța judecătorească o poate aplica singură, ca unică sancțiune pentru fapta penală săvârșită.

Pedepsele complementare trebuie să însoțească o pedeapsă principală, ele neputând fi niciodată aplicate singure, de sine stătător. Pedepsa complementară presupune interzicerea unuia sau unora din următoarele drepturi:

- dreptul de a alege și de a fi ales în organele puterii de stat și în funcții electiv de stat sau publice;
- dreptul de a ocupa o funcție implicând exercițiul autorității de stat;
- dreptul de a ocupa o funcție sau de a exercita o profesie de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul pentru săvârșirea infracțiunii;
- drepturi părintești;
- dreptul de a fi tutore sau curator.

O a doua pedeapsă complementară este *degradarea militară* care constă în pierderea gradului și a dreptului de a purta uniforma cu consecințele de rigoare care decurg din pierderea acestor drepturi.

2.2. Măsurile educative

Măsurile educative sunt sancțiuni de drept penal speciale pentru minori care sunt menite să asigure educarea și reeducarea acestora prin instruire școlară și profesională, prin cultivarea în conștiința acestora a respectului față de valorile sociale.

Măsurile educative care se pot lua împotriva infractorilor minori, prevăzute în codul penal sunt: a. muștrarea; b. libertatea supravegheată; c. internarea într-un centru de reeducare; d. internarea într-un institut medical-educativ.

a). Muștrarea este măsura educativă pe care o ia instanța de judecată împotriva minorului care a săvârșit o infracțiune și constă în dojenirea acestuia, în arătarea pericolului social al faptei săvârșite, sfătuindu-l să aibă să aibă o conduită bună în viitor, dovedind că s-a îndreptat, atrăgându-i totodată atenția că dacă va săvârși o nouă infracțiune se va lua față de el o măsură mai severă sau i se va aplica o pedeapsă.

b). Libertatea supravegheată este măsura educativă ce constă în punerea minorului, care a săvârșit o infracțiune, sub supraveghere deosebită pe timp de 1 an. Supravegherea este încredințată părinților, celui care l-a adoptat, ori tutorelui, iar dacă aceștia nu pot asigura supravegherea în condiții satisfăcătoare, instanța poate dispune încredințarea supravegherii minorului, pe aceeași perioadă de 1 an, unei persoane de încredere, de

preferință unei rude apropiate la cererea acesteia, ori unei instituții legal însărcinate cu supravegherea minorilor.

Instanța poate impune minorului respectarea uneia sau mai multor obligații:

- să nu frecventeze anumite locuri stabilite;
- să nu intre în legătură cu anumite persoane;
- să presteze o activitate nerenumerată într-o instituție de interes public fixată de instanță.

c). Internarea într-un centru de reeducare este măsura educativă ce constă în internarea minorului infractor într-un centru de reeducare – din subordinea Ministerului de Justiție – în scopul reeducării minorului, căruia i se asigură posibilitatea de a dobândi învățătura necesară și o pregătire profesională potrivit cu aptitudinile sale.

d). Internarea într-un institut medical-educativ este măsura educativă ce constă în internarea minorului infractor care din cauza stării sale fizice sau psihice are nevoie de un tratament medical și totodată de un regim special de reeducare. Măsura se i-a pe un timp nedeterminat și durează până la împlinirea vârstei de 18 ani, iar dacă starea psihotică a minorului care a determinat luarea măsurii a încetat mai înainte, măsura trebuie ridicată de îndată, de către instanța de judecată.

2.3. Măsurile de siguranță

Măsurile de siguranță sunt sancțiuni de drept penal, preventive, prevăzute de lege, care se i-au de instanța de judecată împotriva persoanelor care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală pentru a înlătura o stare de pericol generatoare de noi fapte prevăzute de legea penală.

După natura lor măsurile de siguranță se pot împărți în:

- măsuri cu caracter medical (obligarea la tratament medical și internarea medicală);
- măsuri restrictive de drepturi (interzicerea unei funcții sau profesii, interzicerea de a se afla în anumite localități și expulzarea);
- măsuri private de bunuri (confiscarea specială).

Obligarea la tratament medical este o măsură de siguranță cu caracter medical și constă în obligarea făptuitorului, care din cauza intoxicației cronice prin alcool, stupefiante, ori alte asemenea substanțe, prezintă pericol pentru societate, de a se prezenta în mod regulat la tratament medical până la însănătoșire.

Internarea medicală este măsura de siguranță ce constă în internarea făptuitorului, care este bolnav mintal sau toxicoman și care se află într-o stare care prezintă pericol pentru societate, într-o instituție medicală de specialitate până la însănătoșire.

Interzicerea unei funcții sau profesii este măsura de siguranță ce se poate lua față de făptuitorul care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală datorită incapacității nepregătirii sau altor cauze – care îl fac impropriu pentru ocuparea unei anumite funcții, ori pentru exercitarea unei profesii, meserii sau alte ocupații, pentru a împiedica săvârșirea altor asemenea fapte în viitor.

Măsura de siguranță a interzicerii unei funcții sau profesii se deosebește de pedeapsa complementară, atât prin natura ei juridică cât și prin finalitate.

Condițiile în care se poate lua măsura de siguranță:

- interzicerea unei funcții sau profesii, meserii sau ocupații se poate lua numai împotriva persoanei care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală;
- fapta prevăzută de legea penală să fi fost săvârșită în exercitarea funcției sau profesiei, meseriei sau ocupației făptuitorului;
- săvârșirea faptei să se datoreze incapacității, nepregătirii ori altor cauze care îl fac impropriu pentru ocuparea unei funcții, exercitarea unei profesii, meserii sau ocupații;
- existența acestor cauze, care îl fac impropriu pentru exercitarea funcției, profesiei, meseriei, ocupației pentru făptuitor, creează o stare de pericol prin posibilitatea comiterii altor fapte în viitor;
- instanța să aprecieze că înlăturarea stării de pericol și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni se poate realiza prin luarea măsurii de siguranță .

Expulzarea este măsura de siguranță ce constă în scoaterea în afara teritoriului țării a cetățeanului ori a persoanei fără cetățenie care nu domiciliază în România, dacă a săvârșit o infracțiune și se apreciază că rămânerea acestuia pe teritoriul României prezintă pericol social.

Confiscarea specială constă în trecerea silită și gratuită în proprietatea statului a anumitor lucruri ce aparțin persoanei care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, a căror detenție de către făptuitor – datorită naturii lor ori datorită legăturii acestora cu săvârșirea faptei – prezintă pericolul săvârșirii unor noi fapte prevăzute de legea penală.

3. Individualizarea răspunderii penale

Operația prin care pedeapsa este adaptată nevoilor de apărare socială, în raport cu gravitatea abstractă sau concretă a infracțiunii cât și cu pericolozitatea infractorului, pentru a asigura îndeplinirea funcțiilor și scopurilor acesteia, poartă denumirea de *individualizare a pedepsei*.

A. Individualizarea legală a pedepselor se realizează de către legiuitor în faza de elaborare a legii și constituie totodată o materializarea a

principiilor legalității și individualizării pedepselor. Individualizarea făcută de legiuitor se materializează în:

- a. stabilirea cadrului general al pedepselor, a naturii și limitelor generale ale fiecărei pedepse în concordanță cu principiile stabilirii sancțiunilor penale;
- b. stabilirea pedepsei pentru fiecare infracțiune în funcție de gradul de pericol social generic al acesteia;
- c. stabilirea cadrului și mijloacelor legale în care se vor realiza celelalte forme de individualizare, judiciară și administrativă;

B. Individualizarea judiciară sau judecătorească a pedepsei o realizează instanța de judecată și se materializează prin aplicarea pedepsei concrete infractorului pentru fapta comisă, în funcție de gradul concret de pericol social al faptei, de pericolozitatea infractorului, de împrejurările concrete atenuante ori agravante în care s-a săvârșit infracțiunea sau care caracterizează persoana infractorului.

Individualizarea judiciară a pedepsei se înscrie în coordonatele individualizării legale.

Spre deosebire de individualizarea legală care realizează numai prevenirea generală, individualizarea judiciară, realizează atât prevenirea generală cât și prevenirea specială prin constrângerea și reeducarea pe care pedeapsa concretă o are asupra infractorului.

C. Individualizarea administrativă este denumită astfel după organele administrative care o realizează în faza de executare a pedepsei închisorii. Individualizarea administrativă a pedepsei închisorii se realizează în cadrul oferit de individualizarea legală și cea judiciară, în funcție de gravitatea pedepsei aplicate, de starea de recidivă, de conduita condamnatului la locul de detenție.

Individualizarea administrativă nu se rezumă doar la regimul de executare ci privește și durata executării efective a pedepsei care poate fi modificată la propunerea organelor administrative prin acordarea grațierii ori a libertății condiționate.

SECȚIUNEA a IX-a

CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ

Cauzele care înlătură răspunderea penală sunt anumite stări, situații, împrejurări, posteroare săvârșirii infracțiunii, reglementate de lege, în prezența cărora se stinge raportul juridic penal de conflict, se șterge dreptul

statului de a aplica o sancțiune infractorului și obligația acestuia de a executa această sancțiune.

În materia dreptului penal se face distincție între cauzele generale care înlătură răspunderea penală și cauzele speciale.

a). Cauzele generale sunt situate în partea generală a codului penal și privesc orice infracțiune, sunt incidente cu alte cuvinte pentru orice infracțiune. Aceste sunt: amnistia, prescripția răspunderii penale, lipsa plângerii prealabile și împăcarea părților. Aceste cauze înlătură efectul săvârșirii unei infracțiuni, adică răspunderea penală. Fapta a fost, este și rămâne infracțiune, dar consecința ei – răspunderea penală este înlăturată datorită intervenției ulterioare a unei astfel de cauze. Prin această caracteristică se deosebesc cauzele care înlătură răspunderea penală de cauzele care înlătură caracterul penal al faptei, când în aceste cazuri fapta nu mai este infracțiune și răspunderea penală nu va mai interveni pentru acest considerent.

b). Cauzele speciale care înlătură răspunderea penală se mai numesc și cauze de nepedepsire ori cauze de impunitate și se găsesc reglementate atât în partea generală cât și în partea specială a codului penal. Aceste cauze speciale de nepedepsire sunt subiective, au în vedere condiția făptuitorului în timpul săvârșirii infracțiunii.

Cauzele speciale de nepedepsire prevăzute în partea generală au o sferă întinsă de incidență și sunt: desistarea și împiedicarea producerii rezultatului și implicarea consumării faptei de către participant.

Spre deosebire de acestea, cauzele de impunitate prevăzute în partea specială sunt mult mai numeroase și sunt prevăzute în legătură cu anumite infracțiuni. Și aceste cauze sunt subiective, legate de conduita făptuitorului după comiterea faptei sunt cauze speciale de nepedepsire de ex. denunțarea faptei de către mituitor; retragerea mărturiei mincinoase, etc.

1. Amnistia

Este actul de clemență al Parlamentului României prin care, din considerente de politică penală este înlăturată răspunderea penală pentru infracțiuni comise până la data apariției legii de amnistie.

Prin amnistie se înlătură răspunderea penală pentru infracțiunile comise până la data adoptării legii sau decretului de amnistie.

Amnistia este o cauză care înlătură răspunderea penală pentru fapta săvârșită, înlătură consecința săvârșirii unei infracțiuni – aplicarea și executarea pedepsei.

Felurile amnistiei:

a).După aria de cuprindere, de întindere, amnistia poate fi generală când privește orice infracțiune indiferent de gravitate, natură sau sediul de incriminare al faptei (codul penal sau legi speciale) și specială când prevede anumite infracțiuni, particularizate prin cuantumul pedepsei, natura lor, ori calitatea infractorilor (minori, femei gravide, bătrâni etc.).

b).După condițiile în care amnistia devine incidentă se disting:

- amnistia necondiționată numită pură și simplă;
- amnistie condiționată

c).După stadiul procesului în care se găsește infracțiunea amnistiată.

- amnistia intervenită înainte de pronunțarea unei hotărâri de condamnare;
- amnistia intervenită după condamnarea definitivă.

2. Prescripția răspunderii penale

Prescripția răspunderii penale constă în stingerea raportului juridic penal de conflict, născut prin săvârșirea unei infracțiuni, ca urmare a nerealizării lui într-un anumit termen prevăzut de lege.

Prin prescripție se stinge răspunderea penală, adică se sting dreptul statului de a stabili răspunderea penală și de a aplica pedeapsa ori măsura educativă prevăzută de lege pentru infracțiunea comisă și se stinge totodată obligația infractorului de a mai suporta consecințele săvârșirii infracțiunii (răspunderea penală).

3. Lipsa plângerii prealabile sau retragerea acesteia

Plângerea prealabilă lipsește atunci când persoana vătămată deși cunoaște fapta și pe făptuitor nu face o astfel de plângere, ori nu face în temeiul prevăzut de lege.

Plângerea prealabilă se consideră inexistentă când este făcută de altă persoană decât cea vătămată, fără a avea din partea acesteia un mandat special.

În cazul persoanelor lipsite de capacitatea de exercițiu ori cu capacitatea de exercițiu restrânsă, lipsa plângerii prealabile nu conduce la înlăturarea răspunderii penale deoarece acțiunea penală poate fi pusă în mișcare și din oficiu.

În cazul în care prin infracțiune s-au adus vătămări la mai multe persoane (indivizibilitate activă) ca și în cazul în care la săvârșirea unei infracțiuni au participat mai multe persoane (indivizibilitate pasivă)

înlăturarea răspunderii penale ca urmare a lipsei plângerii prealabile este posibilă numai dacă nici una din persoanele vătămate nu a făcut plângere și respectiv, nu s-a făcut plângere. Față de nici unul din participanți.

Retragerea plângerii prealabile reprezintă manifestarea de voință a persoanei vătămate printr-o infracțiune, care după ce a introdus plângerea prealabilă necesară pentru punerea în mișcare a acțiunii penale, revine și renunță, în condițiile legii, la plângerea făcută mai înainte de soluționarea cauzei printr-o hotărâre definitivă.

Retragerea plângerii prealabile conduce la înlăturarea răspunderii penale dacă sunt îndeplinite următoarele condiții:

a. retragerea plângerii prealabile să reprezinte o manifestare expresă a voinței persoanei vătămate de a renunța la plângerea făcută;

b. retragerea plângerii prealabile trebuie să fie totală și necondiționată, adică să privească atât latura civilă cât și cea penală a procesului.

4. Împăcarea părților

Împăcarea părților reprezintă actul bilateral între înțelegerea infractorilor și victima infracțiunii – în cazurile prevăzute de lege de a pune capăt conflictului născut și consecințele civile ale faptei.

Împăcarea părților pentru a conduce la înlăturarea răspunderii penale trebuie să îndeplinească anumite condiții: să intervină pentru cazurile prevăzute de lege, să fie personală, definitivă totală, necondiționată și să intervină până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

a. împăcarea părților este posibilă numai în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede această modalitate;

b. împăcarea părților reprezintă un act bilateral, adică intervine între două părți.

Subliniem această caracteristică spre a o deosebi de retragerea plângerii prealabile sau iertare, care reprezintă acte unilaterale și care emană de la persoana vătămată prin infracțiune. Împăcarea intervine între persoana vătămată și inculpat nefiind relevant cui aparține inițiativa;

c. împăcarea este personală;

d. împăcarea trebuie să fie totală;

e. împăcarea părților trebuie să fie definitivă;

f. împăcarea părților trebuie să fie necondiționată. În fața instanței împăcarea nu poate fi condiționată, iar dacă se impune repararea prejudiciului cauzat, instanța poate acorda un termen, în care infractorul să repare prejudiciul;

- g. împăcarea părților poate interveni oricând, dar nu mai târziu de momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătorești;
- h. împăcarea părților trebuie să fie expresă.

SECȚIUNEA a X-a

CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ

Cauzele care înlătură sau modifică executarea pedepselor și a altor sancțiuni penale se deosebesc însă de cauzele care înlătură răspunderea penală. Ele nu afectează existența răspunderii penale, așa cum aceasta a fost stabilită de instanța de judecată, ci determină doar neexecutarea sancțiunii stabilită prin hotărârea de condamnare ori determină modificarea executării.

În legislația penală în vigoare cauzele care înlătură sau modifică executarea pedepselor și a celorlalte sancțiuni penale sunt: amnistia după condamnare, grațierea și prescripția executării pedepsei.

1. Amnistia intervenită după condamnare

Amnistia intervenită după condamnare păstrează în esență toate trăsăturile ce caracterizează ca instituție această cauză de înlăturare a răspunderii penale, trăsături ce au fost prezentate.

Intervenind după ce răspunderea penală a fost stabilită și consecințele care decurg de aici uneori au început să se producă în mod firesc, amnistia va avea efecte numai în viitor, deci numai ulterior momentului în care a fost acordată.

Astfel, dacă hotărârea de condamnare nu a fost pusă în executare, acest lucru nu mai poate fi făcut în măsura în care infracțiunea pentru care s-a pronunțat pedeapsa a fost amnistiată. Dacă executarea a început, ea va înceta. Pentru partea din pedeapsă eventual executată nu există obligații reparatorii în sarcina statului. Amenda încasată anterior amnistiei nu se restituie.

2. Grațierea

Grațierea este un act de clemență al puterii de stat prin care, în temeiul unor considerente social-politice și de politică penală, cei condamnați sunt iertați de obligația de a executa pedeapsa, ori prin care se dispune scurtarea

duratei de executare, sau prin care o pedeapsă mai grea ca natură este înlocuită cu una mai ușoară.

În raport cu sfera celor care beneficiază de prevederile actului de grațiere distingem între *actele de grațiere individuală și actele de grațiere colectivă*.

Prin actele de grațiere individuală se acordă grațierea unei anumite persoane, de regulă la cererea acesteia. Actul își păstrează caracterul individual și în cazul în care ipoteza în care de prevederile lui beneficiază mai multe persoane care însă, și în acest caz, sunt individualizate.

În cazul actelor de garanție colectivă sfera persoanelor care beneficiază de pe urma actului ca atare este mult mai numeroasă, persoanele în sine nefiind individualizate în cuprinsul actului. Actele de garanție colectivă se adoptă de organul puterii de stat competent.

În funcție de cum în cuprinsul actului sunt sau nu prevăzute anumite condiții, sub rezerva cărora grațierea este acordată, distingem între *actele de grațiere necondiționată și actele de grațiere condiționată*.

După întinderea efectelor pe care le produc, se face deosebirea între *actele de grațiere totală, acte de grațiere parțială și acte de comutare a pedepsei*.

Grațierea are ca efect înlăturarea, în totul sau în parte, a executării pedepsei și comutarea acesteia în alta mai ușoară.

Grațierea nu produce efecte asupra pedepselor complementare.

3. Prescripția executării pedepsei

Prescripția executării pedepsei este o cauză care înlătură executarea pedepsei după trecerea unui interval de timp în anumite condiții cerute de lege, de la data la care hotărârea de condamnare a rămas definitivă.

Termenele prezintă o mare importanță în cazul acestei instituții fundamentată pe ideea trecerii timpului. Durata termenelor prescripției executării pedepsei este stabilită pe cale legală.

Având în vedere că pedepsele a căror executare se prescrie sunt diferite atât ca natură, cât și ca durată, este firesc ca și temerile la care executarea devine imposibilă să fie diferite. În general, durata acestor termene este în relație direct proporțională cu natura și durata pedepselor pronunțate de instanțele judecătorești sau alte organe judiciare.

4. Alte cauze

În afara cauzelor care înlătură executarea pedepsei, pe care le-am prezentat, în legislația noastră mai sunt și alte cauze care pot determina, prin voința legii sau aprecierea instanței de judecată, înlăturarea sau modificarea executării pedepsei.

Astfel, în cazul aplicării obligatorii retroactiv a legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive, pedeapsa cu detențiunea pe viață va fi înlocuită cu pedeapsa închisorii și închisoarea se înlocuiește cu amenda. Dacă pedepsele complimentare, măsurile de siguranță sau educative, dispuse în baza legii vechi nu mai sunt prevăzute de legea nouă, acestea nu mai pot fi executate.

Reducerea pedepsei poate fi și efectul aplicării facultative a legii penale mai favorabile.

Libertatea condiționată ca și suspendarea condiționată a executării pedepsei, deși sunt în principal mijloace de individualizare administrativă și legală a pedepselor principale, ele au ca efect și încetarea executării în fapt a pedepsei sau reînceperea acestei executări dacă anumite condiții cerute de lege sunt îndeplinite.

SECȚIUNEA a XI-a **CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ INTERDICȚIILE, INCAPACITĂȚILE** **ȘI DECĂDERILE CE REZULTĂ DIN CONDAMNARE**

Putem defini cauzele care înlătură consecințele condamnării ca fiind instituții de drept penal, cu ajutorul cărora se asigură deplina reintegrare în viața socială normală a foștilor condamnați.

Instituțiile prin care acest obiectiv se realizează sunt reabilitarea în principal și amnistia în secundar.

Reabilitarea are caracterul de mijloc legal prin care încetează consecințele juridice care decurg dintr-o condamnare sau, într-o formulare mai largă, putem supune că reabilitarea este mijlocul legal prin care foștii condamnați se reintegrează pe plan juridic în societate.

Reabilitarea este reglementată sub două forme sau modalități, respectiv: reabilitarea de drept și reabilitarea judecătorească.

Reabilitarea de drept are loc în cazul condamnării la amendă sau la pedeapsa închisorii care nu depășește un an, dacă în curs de 3 ani condamnatul nu a săvârșit nici o altă infracțiune.

Ceea ce este caracteristic reabilitării de drept este dobândirea ei în mod automat, în temeiul legii, fără a fi nevoie de o constatare formală.

Această caracteristică nu înlătură dreptul fostului condamnat de a cere instanței de judecată constatarea formală a reabilitării de drept.

Reabilitarea judecătorească – având în vedere sfera ei de incidență mult extinsă, putem aprecia că reabilitarea judecătorească este principala modalitate a reabilitării ca instituție penală. Cum rezultă și din denumirea sa, ea presupune a fi constatată respectiv acordată de instanța de judecată. Exigența în acest caz este mai mare în raport cu fostul condamnat, fapt evidențiat de un număr mai mare de condiții ce trebuie îndeplinite, de o durată diferită a termenelor după care se poate acorda, durată care este întotdeauna mai mare decât în cazul reabilitării de drept. Condițiile trebuie în acest caz verificate sub aspectul îndeplinirii lor de către instanța căreia îi este adresată cererea de reabilitare.

Termenele reabilitării judecătorești:

- a. 4 ani la care se adaugă jumătate din durata pedepsei pronunțate în cazul condamnării la pedeapsa amenzii sau a închisorii până la 5 ani pentru infracțiuni contra avutului obștesc sau al condamnărilor la pedeapsa închisorii de la 1 la 5 ani în cazul celorlalte infracțiuni;
- b. 5 ani la care se adaugă jumătate din durata pedepsei pronunțate în cazul condamnărilor la pedeapsa închisorii între 5 și 10 ani;
- c. 7 ani la care se adaugă jumătate din durata pedepsei în cazul condamnărilor la pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani.

Termenele în acest caz curg de la data când a încetat executarea pedepsei. Este evident, vorba de executarea pedepsei principale.

Condiții privitoare la conduita fostului condamnat

Împlinirea termenului nu este suficientă pentru acordarea reabilitării, fostul condamnat trebuind să îndeplinească următoarele condiții:

- a. să nu fi săvârșit o nouă infracțiune în cursul termenului de reabilitare ;
- b. să aibă asigurată existența prin muncă sau prin alte mijloace oneste, în afara cazului când are vârsta de pensie sau este incapabil de muncă;
- c. să fi avut o conduită bună în cursul termenului de reabilitare;
- d. să fi achitat în întregime cheltuielile de judecată și despăgubirile civile la plata cărora a fost obligat.

Aceste condiții trebuie îndeplinite cumulativ pentru ca reabilitarea judecătorească să fie acordată.

Efectul reabilitării care rezidă în însăși natura ei juridică constă în înlăturarea consecințelor condamnării fie că acestea sunt de natură penală, fie că sunt extra penale (de drept administrativ, civil, dreptul muncii etc.)

Astfel, în planul dreptului penal condamnarea nu mai constituie antecedente penale sau de această condamnare nu se mai ține cont la stabilirea stării de recidivă. În plan extra - penal, condamnarea în măsura în

care a intervenit reabilitarea nu mai reprezintă un impediment legal care să împiedice ocuparea unei funcții sau exercitarea altor drepturi sau demnități.

Efectele reabilitării se produc evident în personam. În ipoteza în care există mai multe condamnări succesive, reabilitarea nu poate fi acordată doar pentru unele dintre ele, ea nu poate fi parțială.

Ca efect al reabilitării, practic, beneficiarul ei este repus, din punct de vedere juridic, în situația anterioară condamnării.

Reabilitarea nu afectează drepturile civile izvorâte din fapta penală și nu creează obligația de reintegrare în funcția din care infractorul a fost scos în urma condamnării ori de rechemare în cadrele permanente ale armatei sau de redare a gradului militar pierdut.

Reabilitarea judecătorească va fi anulată când, după acordarea ei s-a descoperit că cel reabilitat mai suferise o condamnare care, dacă ar fi fost cunoscută, ducea la respingerea cererii de reabilitare.